

17. évfolyam,
2015.3

Várostoprténeti folyóirat

Veszprémi

Szemle

38.

Alapítva: 1993

Várostoprténeti folyóirat

Veszprémi Szemle

17. évfolyam,
2015. 3. szám

38.

TARTALOM

EMLÉKIDÉZÉS: VESZPRÉM CÍMERE ÉS ZÁSZLAJA

Néhány szó Veszprém város címeréről és általában a heraldikáról	3	Somfai Balázs
Sigillum civitatis Wesprimiensis – Veszprém város címer- és pecséthasználatának története	6	Földesi Ferenc
A nemes város zászlaja, 1745 (Gondolatok egy ódon veszprémi zászló kapcsán)	77	Rainer Pál
Beszámoló Veszprém város 1745-ben készült zászló rekonstrukálásának elsődleges tapasztalatairól	86	Cziráki Veronika
Melléklet	97	

Várostartörténeti folyóirat
ISSN 1217-5358

Alapítva: 1993

Alapító főszerkesztő:
dr. Tölgyesi József

Főszerkesztő:
Csiszár Miklós

Technikai szerkesztő:
Szurmay László

Szerkesztőségi titkár:
Virág Istvánné

Szerkesztőbizottság:
Faa Judit, a Kuratórium elnöke,
Bándi László, dr. Csiszár Miklós,
dr. Tölgyesi József,
a Kuratórium tagjai
Sebő József

Kiadja:
a Veszprémi Szemle
Várostartörténeti Közhasznú
Alapítvány
Székhely és levelezési cím:
8200 Veszprém, Baláca sor 10.

Felölös kiadó:
Faa Judit, a Kuratórium elnöke

A főszerkesztő elérhetősége:
8200 Veszprém, Erzsébet liget 3.
Tel.: 06-20-253-3078
E-mail: csiszar.miklos@invitel.hu

Nyomda:
OOK-Press, Veszprém
Felelős vezető: Szathmáry Attila
A folyóirat évenként 4 számmal
jelenik meg.

E SZÁMUNK SZERZŐI

CZIRÁKI VERONIKA restaurátor, Laczkó Dezső Múzeum, Veszprém; DR. FÖLDESI FERENC ny. ezredes, hadtörténet-kutató, Veszprém; RAINER PÁL történész, Laczkó Dezső Múzeum, Veszprém; SOMFAI BALÁZS ny. főlevéltáros, Veszprém

Illusztrációk:

Balogh Gyula képeslapgyűjteménye, Bontó László, Cziráki Veronika, Földesi Ferenc, Juhász Andrea, Laberger Péter, Molnár Jenő, Oszkó Zsuzsa és archív dokumentumok

Támogatóink:

8200 Veszprém,
Házgyári út 1.

Veszprém Megyei Jogú Város Polgármesteri Hivatala

A Veszprémi Szemle 38. szám megjelenését támogatták:

Bándi László, Debreczenyi János György, dr. Földesi Ferenc, Gy. Lovassy Klára, Kálóczi Kálmán, Kovács Győző Gyula, Lechner Pál, Perlaki Claudia, Poór Ferenc, Rainer Pál Veszprém
Elek Miklós Balatonfüred, Karika Erzsébet Balatonfüred, dr. Pataki Zsolt Budapest, Rakos Miklós Budapest, Répási József Zirc, Földesi Károly és neje Budapest, Korpády Gábor Felsőörs

A borító képei:

- címlapon: Veszprém címere az Óvári utcában lévő régi mozi épület homlokzatán (fotó: Földesi Ferenc)*
- 2. oldalon: A város címere a Hősök Kapuja üvegablakán (beépítve: 2014). Czebe István üvegművész alkotása. (fotó: Molnár Jenő)*
- 3. oldalon: Veszprém korabeli címerével díszített legrégibbi ismert zászló (1745) a Hadtörténeti Múzeum birtokában. (fotó: Földesi Ferenc)*
- hátral: A Laczkó Dezső Múzeumban 2015-ben rekonstruált 1745-ös datálású zászló veszprémi címeres oldala (fotó: Cziráki Veronika)*

EMLÉKIDÉZÉS: VESZPRÉM CÍMERE ÉS ZÁSZLAJA

Néhány szó Veszprém város címeréről és általában a heraldikáról

SOMFAI BALÁZS

VESZPRÉM VÁROS CÍMERÉRŐL, e napjainkban is hangsúlyos jelkép sorsáról és használatának történetéről szól a következő munka, minden eddigi közlésnél részletesebben.

Amint azt a szakkönyvekben olvashatjuk, a címer sok évszázados európai hagyományú, sajátos szokások és szabályok szerint szerkesztett képszerű alkotás, egyedi azonosító jelvény bizonyos emberközösségek és társadalmi jelenségek – így főleg családok, nemzetségek, községek, városok, országok, valamint egyes tisztségek, testületek, intézmények, szervezetek – számára. Megtudhatjuk, hogy a címer legfontosabb külső jellemzője a látványszerűség. Nem csoda, hiszen a címer az írástudatlanság korából származik, és így az általa jelölt 'alany' nevét fejezi ki képileg. Ezt a jellemzőjét változatlanul viseli ma is, ezért pl. városi, községi címer esetében a címert egyesek az illető település rajzolt helységnevének is mondják. A szakirodalomból tudható, de a címereket szemlélve magunk is felismerhetjük, hogy elméleti keretet és ekképpen rajzi kontúrt a pajzs ad nekik, mert a pajzs hordozza a képszerűleg leginkább értelmezendő ábrázolásokat; ami a pajzson kívül van, ha fontos is, csak kiegészítő szerepű dolog.

A heraldika, a címertan alapjában kétféle ábrázolást ismer a pajzson: mesteralakokat és címerképeket. A mesteralakok a pajzsmezőnek mértanilag megosztott változatait (beleértve az egyetlen osztóvonal nélküli tarpajzsot is), illetve bizonyos síkidomok ábrázolását jelentik, amelyekből európai közegben a különféle kereszték és csillagok a leginkább figyelemre érdemesek. Címerképeken az élő és az élettelen természetből, az ember alkotásaiból, a mesterséges tárgyak köréből, a társadalmi élet képileg megragadható jeleneiből, a hitvilágból, a szellemi hagyomány és a képzelet világából vett részletek, elemek, jelenetek értendők. Akadnak néha az írástudatlanság viszonyai közt nehezen értelmezhető elemek is pajzsokon: betűk, számok, egyéb jelek, írásjegyek, esetleg rövidítések is, ezek besorolásával többnyire nem foglalkozik a hagyományos heraldika. Pedig éppen ezek a matematikai, zenei,

alkímiai vagy asztrológiai jelek, tulajdonjegyek és hasonló intellektuális jelzések, pl. az atommag körüli elektronok keringését érzékeltető atomrajz is tanúsítja, hogy mennyire nyitott és hajlékony rendszer a heraldika!

A heraldika titkai közt végül ott van a címer mondanivalójának, jövőhöz szóló üzenetének helyes megfjtése is. A címer ugyanis, mint jelkép, szimbólum számos esetben hordoz allegórikus mondanivalót, az illető család, város, népcsoport, az adott céh, intézmény, tanintézet eszmei felfogását, hitvallását, eredethagyományát, történetének meghatározó momentumát, egyéb sarkalatos jellemzőjét rögzítő-rejtő képi motívumot. A címertan kifejezőképessége mérhetetlenül gazdag, mégsem fontos mindig – mai ésszel – valami kapitális mondanivalót keresnünk ábrázolásai mögött. És bizony az is előfordul, hogy az ábrázolás konkrét indokáról semmiféle adat, utalás, vélemény nem maradt fenn, még szóbeli hagyományként sem, ekkor csak találgathat az utókor...

Hosszasan beszélhetnénk még a pajzsalakokról, a címer külső díszeiről, a pajzs osztásainak, az osztóvonalak futásának mikéntjéről, a pajzs borításairól (közönségesen: színeiről), de talán már ennyi is érzékelteti, hogy a címertan önálló szakszavakkal és szóhasználattal rendelkező külön tudományterület, a történettudomány segédtudományainak egyike. Felfogása, fogalomrendszere, szabályainak alkalmazása mint egyfajta szellemi játéké, sokszor eltér a művészi ábrázolás artisztikus igényeitől és a mindennapok praktikus gyakorlatától is, ami rengeteg kölcsönös félreértésre ad okot. Éppen ezért lenne indokolt a heraldika széleskörű, ám szakszerű ismeretése, hiszen az elmúlt bő fél évszázad hazai gyakorlata ugyancsak szárnyát szegte a címertani ismeretek értő terjesztésének.

A mű szerzője, dr. Földesi Ferenc nagy munkára vállalkozott. Művében megkísérli bemutatni Veszprém város mindenkori címerének, pontosabban: címerügyének történetét a középkortól kezdve a mai fejleményekig. A cikket olvasva, sok új adattal gyarapodhatnak az olvasó ismeretei, és nem csupán heraldikai tekintetben. A címer a jelképek közé tartozik, márpedig a hatalom mindenütt és minden korban fontosnak tartotta az erejét demonstráló szimbolikus elemek kellő propagálását. A munka részét képezi a városcímer hivatalos, ünnepélyes, valamint dekoratív használata legjellemzőbb eseteinek demonstrálása, mindenekelőtt a pecsét lenyomati példányaiban fennmaradt pecséteteknek, szerencsésebb esetben magának a meglévő pecsétnyomónak a révén. További témát adnak a téma tárgyalásának a több városbeli épület homlokzatán elhelyezett és ma is látható városcímerek, amelyeknek kedvező tulajdonsága, hogy a címerek szokásos síkrajzi megjelenési formájától eltérően kilépnek a síkból és domborműszerűen jelenítik meg Veszprém címerét.

A tanulmány legfőbb értékének azt tarthatjuk, ahogyan kibontakozik előttünk a két feudáliskori városi 'közönség': a kiváltságos nemesség és az adózó polgárság címereinek egyesítése. A pecséthasználattal egységesítésére először 1848-ban került sor. Majd újra és jól okadatolhatóan a hivatalos pecsét, benne a címer 1905–1906. évi megújításakor. Sajátos veszprémi fejlemény, hogy nálunk ekkor a kétfelől szár-

mazó cimerelemeknek az egyenrangúság igényével tett egyesítése következett be, heraldikailag nagyon sikerült megfogalmazásban! Azért érdekes ez, mert a Veszprémhez hasonló legtöbb város, hajdani mezőváros a rendi korból örökölt címei közül a polgári közönség pecsétjéből vett címet fogadta el az 'egyesített' önkormányzat címereként is. Tanulságos dolog a városcímer újjászületésének története is az 1970-es években. Először még a régi címet újították meg változatlanul, majd alig egypár év múlva kötelezően ellátták az akkor uralgó kommunista ideológia egyik fő jelképes elemével, az ötsugarú vörös csillaggal. Annyit mindenképpen jelez ez, hogy az akkori hatalom is lényegesnek tartotta a város heraldikáját. Tulajdonképpen még örülnünk is kell, hogy ennyivel elintéződött a városcímer átideologizálása. Ez ügyben rosszabb sorsú városok, községek füstölgő gyárkérményeket, stilizált búzakalászt, sörösüveget, átabota fogaskereket meg egyéb szörnyű antiheraldikus dolgokat kaptak a nyakukba. Városcímerünk sorsát városunkban a címer rendszerváltás utáni újjáalkotása zárja, amin a jeles grafikus és heraldikus, Somogyi Győző által nagy hozzáértéssel alkotott címer elfogadását értjük.

A történelem azonban nem ismeri a szünetelés fogalmát, a szakadatlan társadalmi folyamatok még a közösségi heraldika, a városi címerek világát is elérték. Az informatika robbanásszerű elterjedésének és a képi kultúra globálisan hömpölygő térhódításának tulajdonítható az az önmagában örvendetes fejlemény, amely a tágan értelmezett közösségek, jelesül a városok heraldikai megjelenítését akarja megújítani. Ha az **I ♥ N. Y.** típusú megoldásra gondolunk (olvasata: „Szeretem New Yorkot!” vagy „Szeretlek, New York!”), amely egy Milton Glaser nevű kiváló amerikai grafikus zseniális alkotása 1977-ből, arról éppenséggel azt kell megállapítanunk, hogy tulajdonképpen heraldikailag is elfogadható, mert egyszerű, világos és a címertan szabályai szerint is leírható mű. Bizonyára ettől is zseniális. Ilyen újabb jelképeket, amelyeket újmódi szimbólumnak, logónak, „brand”-nek is nevezhetünk, kreatív hozzáállással valóban lehet, talán kell is készíteni. A valódi művészi hajlamon kívül mély helyismeret, ízlés és jó adag intuíció is szükségeltetik hozzá. A problémák akkor jelentkeznek, ha az új rajzos jelvény nem bír megmaradni idegenforgalmi és védjegyszerű szerepében, hanem kész mindent bekebelezni. A maga szempontjából ezt logikusan teszi, de könnyen belátható, hogy egy hatósági intézkedés úrlapjának fejlécén vagy komoly hivatalos helyiségekben egy szükségyszerűen játékos szellemű 'műalkotásnak' voltaképpen nincsen jó helye. A feladat éppen az, hogy mind a hely, a város közhatalmát, vele együtt az emberek közösségét és annak összes érdekét joggal megjelenítő, nagy időtávon kiérlelt városcímer, mind a város intenzív propagandáját és offenzív marketingcéljait dinamikus jelző új logó használatának érvényességi területeit pontosan körvonalazzuk és alkalmasan elkülönítsük. Hatalmi (jelképesen hatalmi), hatósági és ünnepélyes szerepben csak a városcímer fungáljon, viszont a város érdekeit szolgáló propaganda eszköze bátran lehessen a logó is! Bízunk benne, hogy a helyes út és a jó arányok megtalálásában ez a tanulmány is segít.

Sigillum civitatis Wesprimiensis

Veszprém város címer- és pecséthasználatának története

FÖLDESI FERENC

„*HALKSZAVÚ ÖREG VÁROS. A MAGYAR VÁROSOK EGYIK VIHARVERT, csontosarcú, kedves pátriárkája. [...] Csak aki zeg-zugos, hepehupas kis utcáit, magyar szentek lábnymával megszentelt vadregényes ösvényeit járja, aki magasbaszökkenő öreg vigyázótornyát, régi bástyáinak borostyánnal befuttatott romjait szemléli, vagy a tengernyi dúlás után is mindig újra szépülő Vár történelmi levegőjét élvezi: annak mesél régi dicsőségéről, daliás szép időkről.*” – írja Gutheil Jenő¹ arról az ezeréves Veszprémről, amely bár számos tettel járult hozzá az ország történelméhez, de nem könnyű megismerni a múltját. Ismert a mindenkori király-nékhoz való különleges kapcsolata. Ismertek a város, a veszprémi vár katonáinak harca a törökkel, elfoglalásának és visszafoglalásának számtalan esete.

Ismertek küzdelmei – ha nem is széles körben – a jelentőségéhez méltó városi rang elérésére, de sajnos hiányzik a város történelmét részletesen leíró könyvek, kiadványok sokasága, egyszóval: hiányzik a város monográfiája, benne a város címerének pontos leírásával is.

A 18. század elejétől 1849-ig a városban két közösség élt saját önkormányzattal – ennek megfelelően saját címerrel és pecséttel –, mégpedig a nemesi és a „közön-séges” városi polgárság. Céljaik sok esetben azonosak voltak, mint azonos volt abban is, hogy szabad királyi várossá válhassanak. A nemesi közösség ekképpen írja le a város történetét és küzdelmeit a cél eléréséért: „*Ami pedig közelebről Veszprém városát illeti: kitűnik ezen levelekből [Veszprém város jogbiztosító oklevelei], hogy ezen hegyeken, halmokon és völgyeken épített híres város az igazságnak, dicsőségnek, vitézségnek, gazdagságnak jeles alkotmánya és öröm kertje vala, majd ismét a szomorú megcsökkenésnek szenvedő edényévé változtatott által, és ezen városnak azon lakosai, kiket maga Szt. István király tisztségekre, királyi szolgálatoakra alkalmaztatott, sőt sokakat uraságra is emelt: – időnk multával a jussok felett való huzamos villongásoknak záporai által majd egészen le verettettek. De volt az az idő is, midőn Veszprém városának a törökökön győzedelmes lakosai igaz magyar hűségek és véreket ontásainak erénye által legelső dicsőséget vívtak ki magoknak*

az országba és az érdemet megismerő király a legszebb jussokkal és szabadságokkal ruházta fel őket, s honunk egén úgy tündöklött Veszprém városa, mint a fényes Nap a dél pontján.”²

Várpalota és Veszprém ostroma 1593 októberében, Ortelius krónikájában közölt rézmetszetről. Forrás: <http://mek.oszk.hu/05800/05842/html/2kotet/01.htm>.

Itt most nem célom, hogy hosszú várostörténetet írjak a hézagosan, vagy kevésbé feldolgozott múlt egy-egy szeletéről. Ebben a tanulmányban a város számos nyitott, nem kellő alaposággal feltárt kérdései közül a város címerét, jelképét bemutató, annak történetét feldolgozó írást szeretnék (még ha több nyitott kérdés marad is) a kedves olvasó figyelmébe ajánlani.

Címertani bevezető

Egy alkalommal – internetes barangolás során – böngésztem Veszprém hivatalos világhálós³ oldalát: kerestem a város címerét. Meglepetten konstatáltam, hogy Veszprém internetes oldala nem tartalmazza a város 1991-ben elfogadott címerét – annál többet az ún. „koronás logó”-t. Jobban megvizsgálva a kérdést: a város és intézményei kiadványain sem szerepel a címer. Csak és kizárólag egy stilizált, kockából összerakott logó, alatta a felirattal: „A királynék városa”. A címer egy eldu-

gott oldalon található csak: a város képviselő-testületéről készült fotó mellékletén szerepel egy kicsiny, nem színhelyes fotó.

De mi vezetett el idáig, hogy ennyire a háttérbe szorult ez az évszázados címer? – tettem fel magamnak a kérdést. Igaz, a város vezetői többször is hangsúlyozták, hogy a logó nem helyettesíti a címert, a logó csak e mellett jelenhet(ne) meg. Veszprém város pénzügyi és költségvetési bizottságának 2012. szeptember 5-i üléséről készült jegyzőkönyvében olvasható: „A város címere: *pajzsos lovas, rajta a sisakrostély és kétoldalt két barokkos tollazat, ez csak a veszprémieknek üzen valamit, csak veszprémieknek mond valamit.*⁴” Vajon e kijelentés – mely eléggé pontatlan – megállja a helyét? A feltett és a megválaszolatlan kérdés egy hosszabb kutatást eredményezett. Azonban a város jelképének vizsgálata és bemutatása előtt egy kis címertani kitérőt tesztek.

Bakács család címere.

Forrás: STRAUB 1999, 83. o.

lan – megállja a helyét? A feltett és a megválaszolatlan kérdés egy hosszabb kutatást eredményezett. Azonban a város jelképének vizsgálata és bemutatása előtt egy kis címertani kitérőt tesztek.

A címer bizonyos szabályok szerint meghatározott mázokból [fémek – vagyis arany, vagy ezüst brokátszövet, illetve fémlemez; színek – vagyis fekete, veres, kék és zöld szövet vagy bőr; bundabőrök – vagyis hermelin, evetbőr (szürkemókus), vagy szürkemál (prémes állatok drága, hasi része)] és alakokból formált kép, amelyet megkülönböztető vagy ismertető jelvény gyanánt használnak azok, akiket megillet. A címerviselési jog vagy fejedelmi adományon vagy régi szokáson alapszik.⁵

A címer döntő, leggyakrabban kizárólagos információtartalmát a pajzs hordozza. Ezért tulajdonképpeni címernek a címerpajzsot tekintjük, meghatározáskor ennek jegyeit vizsgáljuk. A címerek többi részei az ún. címerrészek és tartozékok csoportját képezik. A pajzsból, sisakból, sisakkoronából, sisaktakaróból és sisakdíszből álló címert teljes címernek is nevezik.

A címerekkel szembeni követelmények:

– A címerek színes jelvények, ami azonban nem jelenti azt, hogy mindig színesen ábrázolták őket. Nem színesek például a középkori pecsétek vésetei, mégis címereknek tartjuk, mivel feltételezhetően színes eredeti után készültek.

– Ábrázolásaik mértani formák, vagy stilizált képek.

– Fő hordozójuk a pajzs. Pajzs nélkül nincs címer, csak néha megengedett, ha megfelel meghatározott feltételeknek.

– A címerek öröklődnek. A testületi címerek (pl. települések) esetében az öröklődést az állandósult használat helyettesíti.⁶

Több címer nemcsak egy pajzson belül egyesíthető, ugyanez több pajzssal is megtehető. Ilyen esetben egyesített címert kapunk. Főképp házasságkötéskor, címeregyesítés alkalmával keletkeznek, de néhány intézmény, testület, joghatóság, település jelölésére is egyesített címert alkalmaztak – mint tette azt Veszprém városa is.

Magyarországon a „fordulat évétől” (1948) a rendszerváltásig egyetlen hivatalos címer létezett, az államcímer. Ezt volt kötelees használni minden állami intézmény, minden település. Azok a városok, amelyeknek már akkor volt címerük, saját jelképeiket hivatalosan nem használhatták (azaz cégtáblájukon illetve pecsétjükön nem tüntethették fel), azok csak díszítő célt szolgálhattak.⁷

Falvaink jelentős hányadának nem volt címere, csak olyan köriratos (feliratos) pecsétje, amelyen valamiféle ábrát is találunk: többnyire mezőgazdasági eszközöket (ekevas, csoroszlya, sarló, kasza, szőlőmetsző kés stb.) vagy terményeket-növényeket (gabonafélék, nád, virágok stb.).⁸ Jó néhány pecsét ábrája voltaképpen szinte teljesen vagy teljes egészében egyező lehetett. Ez azonban a gyakorlatban nem volt zavaró, mert a pecsét felirata (a település neve) révén egyszerű volt megkülönböztetni az azonos (vagy csaknem azonos) ábrájú pecsétet egymástól.

Európához hasonlóan a magyarországi városok hat-hétszáz esztendeje rendelkeznek közösségi jelképpel, címerrel. A pecséték ábrái századokon át nem címerszerű jelképek voltak. A 12. századtól kezdve terjedtek el a címerek (címeres pecséték). A címer annyiban tért el más jelektől, hogy egyrészt sajátos keretbe (pajzsba) foglalták, másrészt színezték, s a felhasználható színek körét szabályozták. Nem egy esetben tulajdonjegyet (pl. olló, ekevas stb.) foglaltak címerpajzsba (polgárok, iparosok, parasztok).

A városi címerek keletkezésére a fordított út volt a jellemző. Míg a magánszemélyek kezdetben a valódi pajzsra rajzolt ábrát használták később pecsétjükön, addig a települések a valamikor használatba vett pecsétképet helyezték a pajzsra és ebből lett a későbbiek folyamán kellően színezve a címerkép. Joggal állapítja meg a levéltár szakvéleménye, hogy „A címerhasználat legelterjedtebb területe a pecsét; a történeti adatforrásként is leginkább pecsétlenyomatokon maradtak fenn a címerek.”⁹ Így nem meglepő, hogy a városi címerek többségét a középkorból csak egykori okiratok címeres pecsétjeiről ismerjük. De nemcsak a városok, hanem több mint fél évezrede a falvak is egymás után kezdtek címert használni, amit szintén főleg pecsétokról ismerünk. A falvak címerhasználatát a 16–17. századtól vált töme-

*Dautova (ma Dávod) község pecsétlenyomata.
Körirata: SIG[illum]. POSS[essionalis]
R[egale] CA[mer]ALIS DAUTOVA 1764.
Forrás: MNL, E156 szekció, Fasc 244*

gessé, de a történeti dokumentumok nagyarányú pusztulása miatt a falvak többségének ma ismert címeri sem régebbiek a 18. századnál.¹⁰

A középkori írásbeliségben a pecsét szerepe az volt, hogy hitelesítse az oklevelet. A pecsét szerepét foglalta törvénybe Werbőczy István is, megjelölve szerepét és jelentőségét:

„De mivel minden kiváltságot pecséttel szoktak erőre emelni és megerősíteni, azért helyén való, hogy ebben a részben a pecsétekről is szóljak valamit.

1. § Mire nézve tudnunk kell, hogy a pecsét az az aranyba vagy más ércebe avagy viaszba nyomott nyilvános jelvény, a mely minden tényt megerősít.

2. § És a pecsét kétféle, tudniillik: hiteles és nem hiteles. Hiteles, mintegy közhittel felruházott az, a melynek hinni kell. Ilyen vagy [van] sajátképen a fejedelemnek, az ország rendes bíráinak, valamint a káptalanoknak és a konventeknek. A levélre helyezett ilyen hiteles pecsét, minden tényt, a mi azokban a levelekben kitéve és előadva van, megerősít.

3. § Ezenkívül a városoknak és mezővárosoknak is van a királyoktól és fejedelmektől nyert hiteles pecsétjük, a melynek az előttük fennforgó és közöttük fölmerülő tényekre és dolgokra nézve teljes ereje van.”¹¹

Azonban a pecsétek – már címer szempontjából – nem voltak „teljesek.” Az egyik gondot az jelenti, hogy a pecséteken általában a 20. század előtt nálunk nem jelölték a színeket. Márpedig a címer színei legalább annyira fontosak, mint maga az ábra. A másik, még ennél is fontosabb az, hogy a pecsétek velejárója minden esetben annak felirata, vagy a körirata. A köriratból derül ki, kinek, illetve mely testületnek a pecsétjéről van szó.¹² A címernek, mint megkülönböztető jelnek alapvető követelménye, hogy egyedi legyen, azaz két teljesen egyforma címer egyidejűleg nem használható.

I. Ferenc József 1898. február 15-én szentesítette a Magyar Országgyűlés IV. törvénycikkét, mely a községi és egyéb helynevek kérdésében intézkedett.¹³ A szabá-

lyozás oka volt többek között az is, hogy a községek és városok saját nevük írásában sem voltak következetesek. Emellett ki kellett küszöbölni azt a zavart is, amely az azonos elnevezésű helységek összecserélhetőségéből fakadt.

A magyar királyi belügyminiszter már 1896-ban rendeletben¹⁴ intézkedett egy egyes bizottság létrehozásáról, melynek feladatává tette a magyarországi község- és egyéb helynevek egységes, hiteles törzskönyvének létrehozását. Az Országos Községi Törzskönyvbizottság (a továbbiakban OKT) első elnöke Jekelfalussy József miniszteri tanácsos lett, aki azonnal hozzálátott a szervezéshez.¹⁵ Igazgatósága alatt a helynévkérdés megoldása valóságos mozgalommá szélesedett. A felkért szakértők segítségével helynevek ezreit vizsgálták át és döntöttek esetleges változtatásukról. A bizottságnak hivatalból tagja volt az Országos Statisztikai Hivatal igazgatója (OKT elnök) és aligazgatója (OKT alelnök).¹⁶

Már a törvénycikk intézkedett arról, hogy a törvényhatósági és községi, valamint egyéb hivatalos iratokban, községi pecséteken, bélyegzőkön és jelzőtáblákon, továbbá a törvényhatóságok és községek közvetlen rendelkezése alatt álló intézetek és üzemek ügykezelésében, a közjegyzői iratokban stb. kizárólag a község hivatalos neve használható, mégpedig abban a formában, amint azt a felállított OKT elfogadta és annak a folyamatosan vezetett jegyzőkönyve tartalmazta.¹⁷

A helységnevek megállapítása során a bizottság szükségesnek látta, hogy a már törzskönyvezett helységeket új pecsétnyomókkal lássák el. Célszerűségi okokból a pecsétnyomók központi előállítására mellett döntöttek. Az előállításra kiírt versenytárgyalást Felsenfeld Ignác, budapesti bélyegzőgyáros és vésnök nyerte meg. Vele 1900. január 31-én kötöttek szerződést, melyet később többször megújítottak.¹⁸

Amikor a községi névmegállapítások már folyamatban voltak, a Bizottság a községek kérését figyelembe véve megállapodott a Magyar Országos Levéltárral (a továbbiakban: MOL), hogy az összes korábban is használt címet felülvizsgálja, az évszázados használat alatt eltorzult, vagy hibásan vésett címereket helyesbítse. Döntés született arról is, hogy a javított, végleges rajzokat a belügyminiszter hagyja jóvá. A megállapításhoz szükségessé vált az is, hogy a címereket valaki megrajzolja, illetve alkatrészeit heraldikai színjelzéssel lássa el. Az OKT ezzel is Felsenfeldet bízta meg, mivel – hallgatva a szakértőkre és a heraldikusokra – úgy vélekedett, hogy a pecsétrajzokat a legjobb volna a vésnökkel elkészíttetni, aki a címertani motívumokat és színjelzéseket megtanulva, teljesen precíz pecsétnyomókat készíthet. Községi és városi címereink többségét így Felsenfeld Ignác rajzolta, természetesen az elfogadott minták, a helyi hatóságokkal, az MOL, illetve az OKT-val való egyeztetés után.¹⁹

A Belügyminisztérium 1902-ben szabályozta először az új, hivatalos pecsétek, bélyegzők elkészítésének módját: „*A r. t. városok részére központilag előállítandó pecsétnyomók és bélyegzők mielőbbi s az illető város szükségleteinek megfelelő*

számban leendő megrendelhetése érdekében akként intézkedem, hogy az országos községi törzskönyv-bizottság az illető városban közvetlenül célszerű megrendelési ívet küldjön, a melyen a város szükségletét, illetőleg a megrendelendő pecsétnyomók és bélyegzők számát a nevezett bizottságnak bejelentse.”²⁰ A rendelet szerint azok a r. t. (rendezett tanácsú) városok is, amelyek nevének írásmódjában nem következett be változás, legalább egy – nedves – bélyegző beszerzésére lettek kötelezve.

Az új, nedves és száraz bélyegzők kiadásával az addig használtak érvényüket veszítették, használatuk tilos volt. Hogy az esetleges visszaéléseket megakadályozzák, intézkedés történt azok bevonására is. Mivel a rendelet megállapítása szerint a bevont bélyegzők történeti értékkel bírnak, ezért azokat nem semmisíthették meg, hanem minden érintett önkormányzatnak a megyei (városi) levéltárába kellett leadni. A körrendeletben még olvasható volt a pecsétnyomók, illetve bélyegzők körirataról és annak tartalmáról is.

Változást a pecsétnyomók felépítésében az 1929. évi XXX. tc. változtatott, mely a r. t. városok nevét megyei városra változtatta.²¹ A belügyminiszter ennek megfelelően intézkedett, hogy „A rendezett tanácsú városok a T. [törvény] hatálybalépésétől kezdve a megyei város nevet viselik. Ehhez képest ezeknek a városoknak hivatalos címiratait, bélyegzőit és pecségeit haladéktalanul megfelelően át kell alakítani.”²² Az új pecsétnyomókat csakis az OKT útján szerezhetőek be.

1949–1990 között valamennyi hivatalos (állami, önkormányzati) szerv az ország éppen aktuális címerét használta pecsétjén, a különbség csak a pecsétek köriratában volt. Abból derült ki, hogy melyik község, város, bíróság, iskola, hivatal, vállalat stb. a pecsét tulajdonosa. De még a szervezeten belül is volt megkülönböztetés: a számnélküli pecsétet csak a szervezet első számú vezetője használhatta. A többi, számozott (címeres) pecsét a szervezeti hierarchia sorrendjében az egyes vezetők kapták. A pecsétek használatát szigorúan szabályozták.

A rendszerváltoztatás után nem sok változás történt – már ami a települések hivatalos pecsét és címereinek használatát illeti. A hivatalos iratokon továbbra is csak az állami címer szerepelhetett. A város címere, pecsétnyomója – rajta a város új, vagy megújított hivatalos címerével – csak „másodlagos” szerephez jutott. Jobb esetben ahol lehetett és jogszabályok nem tiltották, a város, a település előszeretettel használta és használja.

A város hivatalos címereinek, pecsétjeinek históriája

Veszprém a 16–18. században

A Veszprémhez kapcsolódó levéltári, könyvészeti és múzeumi forrásokat áttekintve eddig semmilyen forrást nem találtam, ami arra utalna, hogy a városnak, vagy a lakosainak a 13. század végén, vagy a 14. században saját jelképe vagy címere lett

volna. Az első keltezhető címertani bejegyzés egyházi méltóságok címeréről van és a következő két és fél évszázad is tulajdonképp csak egyházi, püspöki, káptalani pecsétet – rajta címereket – hagyott hátra okleveleken, iratokon, valamint a sírköveken, vagy a különböző épületek homlokzatán.²³

Feltehetően a veszprémi György kanonok pecsétje a 14. század második feléből.

Forrás: Turul, 1904. évfolyam, 22. kötet,

Középkori pecsét Veszprémből, 147–148. o. (balra)

A Veszprémi Káptalan bélyegzőlenyomata.

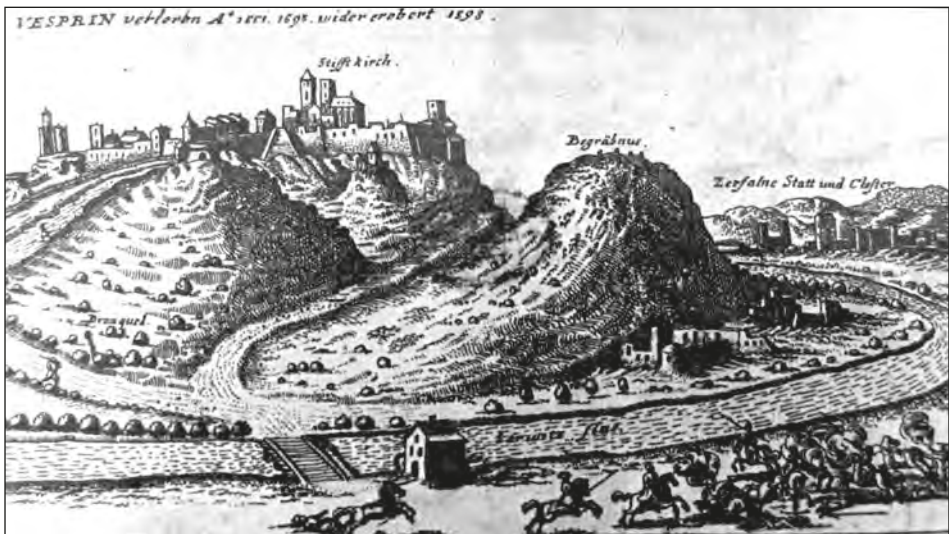
Forrás: VeML V.102.b. 2. doboz (jobbra)

De miért is lett volna? Veszprém a mohácsi csatavesztés után a végvári rendszer szélére került. Jól kiépített, erős erődítménynek tartották. Szerepét az 1552-es elfoglalásáig jól betöltötte. Ezután 14 évig török lakta az erődítményt, majd 1566-ban ismét magyar katonák foglalták el a várat és tartották azt 1593-ig, amikortól öt évig ismét török volt az úr Veszprémben. A töröktől 1598-ban szabadítják fel a várat és a várost. Veszprém mindazonáltal véghely maradt, a város ügyeit érdemben a várkapitányok intézték.

Közvetlenül a nagy felszabadító hadjárat előtt 1681-ben a Dunán inneni és túli megyékben magyar-horvát hadcsapatok állomásoztak – a várkatonaság kivételével – részben német tisztek vezetése alatt. Veszprémben az Arch-féle század állomásozott 192 gyalogossal.²⁴ Az 1672. és 1674. évi létszámcsökkentéseket megelőzőleg Veszprém várában (helyőrségben) 197 fő huszár, 300 fő hajdú, 9 fő tüzér és 2 fő egyéb besorolású katona volt.²⁵ Az ún. Győri-végek várai közül csak Győrött és Pápán volt nagyobb létszámú várkatonaság. Az 1672-ben és 1674-ben elrendelt lét-

számcsökkentés azonban nem érintette a Györi-végek katonaságát, létszámuk változatlan maradt. Mindazonáltal a település békés fejlődését gátolta az állandó készenlét a megújuló török támadások ellen, de gátolta, hogy 1620-ban Bethlen Gábor – a törökök tudomásával – két évre elfoglalta a várost. Ezek után jött az 1683. évi rövid ideig (júniustól szeptemberig) tartó török megszállás.²⁶ A békés fejlődés csak a töröknek a Dunántúlról történő végleges kivonulása után kezdődhetett.

Egyértelmű, hogy az 1526 és 1711 közötti időszak Veszprémre csak pusztulást hozott, mivel a város a törökök és később a Habsburgok elleni harcokban nagyon sokszor megostromolták és számtalanszor cserélt gazdát. Az ostromlók felégették, kirabolták a várost, a lakosait megölték, vagy elhurcolták. Az egyik utolsó, ember által okozott legszörnyűbb pusztítást a 18. században Heister generális és katonái végezték 1704. május 31-én.²⁷

Veszprém vára a török háborúk idején. Forrás: VeML XIV.62., 3. d.

Mindez nem jelenti azt, hogy a városban ne lett volna önkormányzat, élén a bíróval, aki intézte a település ügyeit. Hunglernél olvasható, hogy „... 1610-ben, tehát alig pár évvel a török kivonulása után, már egy Chák Balázs nevű, a 'Veszprém városhoz tartozó főbíró', az akkori közelet első embereként szerepel.”²⁸ Farkas Gábor tanulmányában megjegyzi: „A városi önkormányzat a 16–17. század egészében működött, mint kommunitás irányította a városi társadalmat, bíraskodott.”²⁹

A 17. század végére Veszprém lakossága annyira megnövekedett, hogy szükségessé vált a város és a földesúr (az utóbbi a püspök és a káptalan) közötti viszony rendezése. Ez az egyesség 1702. május 12-én Széchényi Pál kalocsai érsek és veszp-

régi püspök, valamint a város között jött létre.³⁰ Az egyesség hetedik pontja kimondja: „Mivel itten a Méltóságos úrnak és Nemes Káptalannak ius gladiumok [büntető hatalma – pallosjog] vagyon [...] tizenkét törvény bíró és tanács az Városi Kapitány és Fő Bíró uraimik mellé rendöltetnek. Törvényfát [vö.: akasztófa, bitófa] és tömlöcök megcsináltatván, a criminalis causak [büntetőügyek] itt ezen helyben fognak a Méltóságos úr által arra deputálandó presesse [praeses, a. m. kinevezett elnök] előtt szolgáltatni, úgy más közönséges dolgok a város székén.”³¹ Vagyis nyilvánvaló, hogy a város ügyeit már választott bíró is intézte, amit ezzel a szabályozással kibővítettek a bíraskodással is. Számomra nem kétséges, hogy ekkor már a városi bíró rendelkezik (het)ett a város pecsétjével, rajta akár a ma is ismert címerképpel.

Egy, a Veszprémi Szemle folyóiratban megjelent tanulmány Veszprém önkormányzatát, közigazgatását tárgyalja, amelyben részletesen olvashatunk a „civitas” (polgárjogú város) és a „oppidum” (kiváltságokkal nem rendelkező település) közötti különbségekről, ami végül is elvezet (het) bennünket a városi pecsét köriratának értelmezéséhez is.³² Bizonyára nem véletlen, hogy a polgári közösség pecsétnyomóján a „civitatis” felirat olvasható, amivel az akkori városatyák – szerintük – a város kiemelt, ún. „privilegizált” jellegét kívánták hangsúlyozni. Sajnos mindezek nem adnak egyértelmű választ arra a kérdésre: ebben a nehéz, állandó harci készültségben, bizonytalan állapotban a városnak a 17. században, majd a 18. század kezdetén volt-e (lehetett-e) saját címere, amit a pecsétnyomóján is használhatott.

Veszprém a Rákóczi szabadságharcot lezáró szatmári békeszerződés (1711) után kezdett fejlődni, mikor a visszatérő püspöki és káptalani birtokosok nagyvonalú építkezésekbe kezdtek. Ekkor épült ki a ma is látható barokk városrész, a várnegyed. Az újonnan letelepült nemesek és polgárok nem csak a város gazdaságát élénkítik fel, hanem különböző önkormányzó közösségeket hoznak létre, amelyek egyre erősebbek lesznek és így „... az egyházi címer árnyékában megjelenik az első önálló város címer.”³³

A veszprémi címer bevezetésének pontos körülményeit nem ismerjük. Valószínűleg nem királyi adományozás révén nyerte el a város – habár ennek ellenkezője sem kizárt –, hanem ún. „felvett címer”, amelyet idővel a megszokás szentesített.³⁴ Ennek megfelelően nincs ismeretünk arról sem, hogy a város mikortól alkalmazta iratain, a Laczkó Dezső Múzeumban őrzött ma is ismert pecsétet – rajta a város címerével –, de főképp arról nincs információnk, hogy ki, vagy kik voltak a pecsét (címer) alkotói. Az tény, hogy ábrázolása a hősi katonai múltra utal, amiről – tévedésekkel tarkítva és időnként kiszínezve – olvashatunk a királyi városi címért folytatott küzdelmeket őrző levéltári iratok között is.

Miért a kivont kardú és vágózó (ügető) lovaskatona a város címerének központi alakja? Talán választ kaphatunk a kérdésre, az 1807-es országgyűlésnek küldeni tervezett iratból, ahol leírják – kérelmük alátámasztásaként – Veszprém történetét.

Ebben olvasható: „1563. esztendőben a török a Veszprémieken bosszút állani akarván, először a Palotai végvárat ostrommal megtámadta, azt a Veszprémiek észrevévén oda nyargaltak és a török táborát diadalmasan összerontották, s elkergették. Palotát az ostrom alul felszabadították, dicsőséges győzelmet nyertek, a mint ezt első Ferdinánd császár az ütközet után 13dik nap kiadott és egészen tulajdon kezével írt nagyobb királyi pöcséttel megerősített, megújító szabadság levelében akképpen bizonyítja, hogy a Veszprémiek nem csak a királynak és Magyar Koronának, hanem az egész körösztenységnek hasznára dicsőséges győzelmet nyertek, s magokat méltókká tették a királynak hittel ajánlott ígéreteire, ugyanazért a király őket minden születendő gyermekeikkel együtt minden vámtól, harmicadtól s akár mely más néven nevezendő igától, valamint az elebb is szabadok voltak, úgy tovább is szabadoknak lenni megerősítette és hogy örökösen két zászlók alatt a végheleknek mindennemű szabad jussaival élhessenek, megengedte.”³⁵

Az említett oklevélről készült rövid leírás olvasható Veszprém város jogbiztosító iratai között, valamint a nemesi közösség oklevélgyűjteményének lajstromában is. A rövid tartalmi kivonat megegyezik az említett idézetben leírt kiváltságokkal.³⁶ Az idézett 1563. évi ütközetről nem emlékeznek meg a korszakot tárgyaló leírások, így az inkább egy 1563-ban lezajlott „szokásos” végvári csetepaté lehetett. Bár azt sem lehet tudni, hogy a veszprémiek honnét is nyargaltak a (vár)palotaiak segítségére, mivel ebben az időben – 1566-ig – Veszprémben török félholdas zászlót lengtetett a szél a vár tornyain.³⁷ De – idézve László Gyulát – „Mivel a messze múltat inkább csak sejtjük, jobb a termékeny bizonytalanság, mint a biztosság önccsalása!”³⁸ Így fogadjuk el mégis, hogy az említett esemény ihlette meg a városiakat, hogy címerük központi alakjának a kivont kardú, lovasvitézt válasszák. De gondoljuk csak tovább a címeralak kiválasztását. Nem egy kiemelkedő, adott eseményt, vagy egy mitikus, esetleg magyar szentre utaló (statikus) tárgyat, vagy alakot választottak: ők egy állandóan harcra kész, rohamozó vitéz katonát rajzoltak címerükbe. Azt az állapotot ragadták meg, amit évtizedeken keresztül a veszprémi vár védői tettek: hősiiesen harcoltak a város, az ország szabadságáért. Így véleményem szerint – még ha nem is sikerül teljes bizonyossággal kideríteni a városi címer/pecsét keletkezésének idejét – szinte bizonyos, hogy a végvári időszakról eredeztethetjük. Nem véletlen írta Hungler József – és el kell fogadnunk –, hogy a veszprémiek vitéz katonák voltak: „A veszprémi vár és vitézeinek híre nagy, még az onnan rabságra jutottak váltságdíja is magasra szökken.”³⁹

Címeremlékek a 19. század közepéig

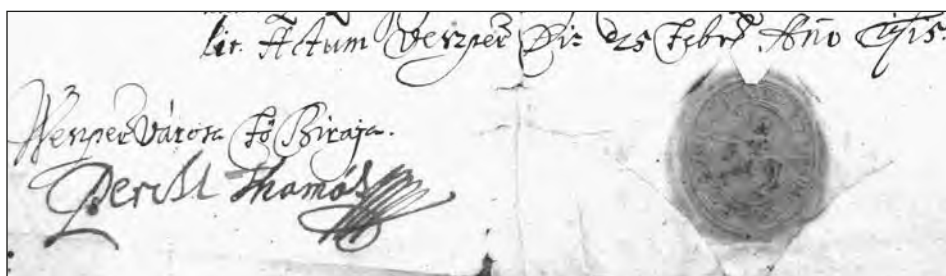
A város első címereivel már az 1710-es évek pecsétlenyomatain találkozunk, jól lehet az ábrázolás ekkor és még jó ideig utána is – valószínűleg a kicsiny pecsétek által eleve meghatározott adottságok miatt – nem volt címerpajzsba foglalva.⁴⁰

Későbbre teszi a polgári közösség címeremlékének megjelenését egy szerzőközösség, akik szerint a város polgári közösségének legkorábbi pecsétlenyomatai az 1736–1807 közötti időszakból maradtak fenn.⁴¹

Az említett szerzőközösség leírja a Laczkó Dezső Múzeum iparművészeti gyűjteményében található pecsétek vésetét is, mely szerint: „Kettőzött vonalú belkörében füves mezőn jobbra ügető, jobbjaival egyenes, kivont kardot markoló, páncélos lovasvitéz látható, fején kócsagtollas sisakkal.” Az ovális, negatív vésetű pecsét körirata: „SIGIL[L]UM CIVITATIS WESZPRIMIENSIS” (Veszprém város pecsétje). Ugyanennek a pecsétábrának van egy másik változata is, mely 1774-től volt használatban⁴² – írja az említett szerzőközösség. A köriratban: „SIGILLVM CIVITATIS WESZPRIM.”

Áttanulmányozva a Veszprém város közgyűlésének iratait, nyilvánvaló, hogy a címet a város pecsétnyomóin már 1720 előtt is használták,⁴³ sőt véleményem szerint már használhatták a 17. század közepétől is.

Az iratok között általam talált – eddigi – legkorábbi, a város pecsétjével hitelesített okirat 1715-ből származik. Az egyik esetében sajnos a viasznyomat leesett az iratról, arra csak következtetni lehet, de a leírtak egyértelműen jelzik, hogy azt a város pecsétjével hitelesítették. Az iratban Babocsay Pál óbester (ezredes) katonájának, Csapó Mihálynak ítélték néhai Leödy Nagy Jánosnak Veszprémben, a Tizenhárom városban lévő házhelyét az eladott tehének áráként. „Melyekről is attuk ezen városunk pöcsettye alatt. Költ [...] 11 febr 1715.”⁴⁴ A másik, az 1715. február 25-i keltezésű iraton már nagyon jó minőségben látható a város pecsétje a „Sigillum Civitatis Wesprimiensis” körirattal és a páncélos vitézzel.⁴⁵ Az iraton – amely egy ház adásvételi szerződése – olvasható, hogy Pető Miklós 32 forintért eladja Nemes Jánosnak és feleségének Nagy Juditnak a Vargák utcáján lévő házát.⁴⁶

Részlet az 1715. évi szerződésből a város pecsétjével és a főbíró aláírásával.

Forrás: VeML XV.2d., lajstromszám: 271

Ép és sértetlen az 1726-ból származó lenyomat is. Ez utóbbinál – de ez igaz az előzőekben ismertettekhez is – megvizsgálva a lenyomaton látható feliratot és az alak rajzolatát, nagy biztonsággal mondható, hogy az megegyezik a Laczkó Dezső

Múzeum néprajzi gyűjteményében lévő 53.32.42 leltári számon őrzöttel – ami a város „*nagyobb pecsétje*”. De egy 1740-ben lepecsételt iraton lévő lenyomat hasonlóképpen megegyezik szintén a múzeumban őrzött pecsétnyomók egyikével, a néprajzi gyűjtemény 53.32.25-ös leltári számúval – ami a város „*kisebb pecsétje*.”

Szemezgetve a városi közgyűlési iratokon található 18. századi pecsétlenyomatok között, feltétlenül meg kell említeni az 1726. január 12-iki keltezésű latin nyelvű iratot – amely egy házlevél – és amelyet az aláíráson kívül a városi pecséttel is megerősítettek. A hitelesítést a város főbírája Szalay Ferenc⁴⁷ és jegyzője Pápai János írta alá. A bélyegzőlenyomat körirata: „*Sigil[l]um Civitatis Wesprimiensis.*”

Hasonló feliratú és rajzolatú bélyegzőlenyomat látható egy 1732. december 11-iki és egy 1734. november 3-iki szerződésen. Az utóbbin már Egreczi István⁴⁸ hitelesítette a szerződést. Más rajzolatú és szövegű az a pecsétlenyomat, ami egy 1740. november 27-iki szerződésen látható, és amelyet Németh Mihály veszprémi lakos hitelesített a város főbírájával, Thorma Istvánnal.⁴⁹ A kisebb méretű bélyegzőnyomaton a gyengébb minőségű és rajzolatú vitéz látható, a felirata pedig: „*Sigillum Civitatis Wesprim.*”

Az 1700-as évek közepétől – főleg Padányi Biró Márton püspök regnálása idején – a város erőteljes küzdelmet vívott a püspökkel, a város földesurával, aki egyben a vármegye főispánja is volt, hogy visszanyerje függetlenségét. E helyen nem célokom, hogy bemutassam ezt az évszázados küzdelmet. Nagyon részletesen és kitűnően leírta mindezt Solymosi Erzsébet (Molnár Jánosné) az 1964-ben készített szakdolgozatában.⁵⁰ Most csak a témával kapcsolatos eseményeket említem meg, mint az 1745-ben történeteket, amiről szintén olvashatunk a már említett 1807. évi „Veszprém története” című leírásban: „*1745-ik esztendőben Biró Márton a veszprémi püspökségbe bele lépén, mindezeket még kevésnek tartván, a legalábbvaló jobbagyságra juttatni akarta Veszprém városát; s alkalmatosságot keresett s tisztjei által kerestetett, hogy miképpen köthessen még jobban a Veszprémiekbe, és mivel a vásári s piaci jövedelem még a városé volt, azért a piacon levő kenyéráruló deszkaboltnak a tetején Veszprém városának a címere, úgy mint egy kivont kardú lovas katoná volt, még az régi időktől fogva vasból feltéve, éjjel azon lovas katonát onnét levetette s püspöksüveget függesztetett oda, oly utóbbi kinyilatkoztatással, hogy a piac igazsága nem a várost, hanem a püspököt, mint földesurat illeti. Erre felháborodván a városiak, a püspöksüveget onnét leverték és ismét a város címerét, a lovas katonát feltették, s hogy többé olyan tolvajmódon azt a püspök emberei onnét le ne lophassák, melléje fegyveres strázsákat állítottak s egyszersmind az addig kéntelenségéből fizetett 18 forintokat megtagadták.*”⁵¹

A kiélezett harc a város és a püspök között 1749-ben csúcsosodott ki, amikor az új urbáriummal a korábbinál súlyosabb teher nehezedett a városra. Ez a villongás – ahogy akkor nevezték – kiterjedt gyakorlatilag az élet minden területére.

Többek között Padányi Biró Márton élt a vélt(?) jogával is, hogy ő jelölje ki a városi bírónak választható személyeket. Ha ezzel ellenkezett a város, vagy önállóan választott bírót, akkor elkobozta a város pecsétjét, majd átadta az általa kijelölt főbírónak.

Egy ilyen eseménysor volt, amikor Kányai Mihályt, a város követét – a város kiváltságainak ügyében járt el –, Mária Teréziától való visszaérkezésekor Biró Márton püspök tömlöcbe záratta. Szabó Istvánt,⁵² a város főbíráját – ugyancsak Bécsből történt visszaérkezése után – gyakorlatilag kiutasította a városból. Kötelezte, hogy a „... lakását a városbul kivegye [...] az városi szabad vajda által megparancsoltatni, hogy huszon négy órák elfolása alatt az városbul vagy ki menjen, vagy pedig áristomot fog szenvedni”. Emellett – olvasható a veszprémieknek 1749. október 15-én a Kancelláriához írt panaszában – „ki is még városunk szokott élő pecséttyét is az közönséges jónak elől mozdéttására mostani előljáróinknak uszálni [használni] meg tiltotta.”⁵³ Ezért „... pecsétünk kiadása végett ...” kéri a kancellár közbenjárását.

Mindemellett a város közössége nem nyugodott bele jogainak korlátozásába. Decemberben a város új, Padányi Biró Márton által kijelölt főbírája Thorma István és a tanácsnokok „két tűz közé kerültek”. Mint egy iratban olvasható – amelyet szintén a kancellárhoz küldöttek között találunk – „Méltóságos Urunk Eő Excellentiája színe eleibe személyünk szerént mentünk volna, hogy mivel az egész város nagy számú sokasággal össze ment s hozzánk pedig követtyeit ennyihány ízben küldötte, hogy tudni illik akarunk e velek egyetérteni, közikben lemenni és a közönséges város pecséttyét vélek communicálni vagy sem? Ezeket de puncto ad punctum declarálhatnánk [pontról pontra meghatározhatnánk]. Legott titulált Méltóságos Urunk Eő Excellentiájának ezeket proponálván [javasolván], oly válasszal bocsátott el bennünket fejenként tiltván és intvén, hogy senki közülünk böcsületeinek elvesztése és gyalázatos büntetése alatt se közikbe le menni s öszve egyeledni, annyival is inkább egyet érteni, se pedig a város pecséttyét nekik kiadni, a vagy vélek communicálni ne merészelle.”⁵⁴ Vagyis a főispán-püspök megtiltotta a főbírónak és a tanácsnokoknak, hogy város közössége kívánalmainak eleget tegyen és átadja a város pecsétjét. Mit tehetett a főbíró és a tanácsbeliek? Levélben értesítették a város lakosait.

Mindezt persze kivizsgálták, felvették a jegyzőkönyvet, amiről olvashatunk egy 1749. december 23-án, több személytől felvett tanúvallomásokban arra a kérdésre, hogy: „Vallya meg az Tanú hite után [...] Ha tudgyae bizonyosan, hogy az város pecséttyet az előbben szokás ellen az várostul és tanácstul ládástul együtt elvitetvén Ő Excellentiája maga emberei által az új bírónak kezéhez adatta?”⁵⁵ A válasz minden esetben igenlő volt, vagyis ahogy Véghely István az egyik tanú vallotta: „Azt is igen jól tudgya, hogy eő Excellentiája maga hatalmával város pecséttyét szokás ellen az várostul és tanácstul ládával együtt elvitette maga kedve szerént választott bírónak kezéhez adatta.”⁵⁶

Mi Padányi Biró Márton Istennel, és az Apostoli Sze-
 nek kegyelméből Veszprémi Püspök, és az a néven nevezett
 Selynek és Vármegyének örökös Főispánja, Főbírája, Ma-
 ria Theresia Császárné, és királyi királyné Abtályunk-
 nak királyi belső püspök Tanácsa, és ugyan Magyar Orszá-
 g Főbírája királyné Abtályunknak Cancellarius. Utc.
 királynak az egész Veszprém városi Lakosoknak egyetemes,
 és elétes abban, a hi örökös eles. A Törvényeknek igaz-
 gánosa, és közönséges Sokasnak Mészé, és másébe Le-
 vés ezen Veszprémi Városunknak Magistrusai, vagis
 változó Tiszte, min ezen Veszprém Városunknak Fő-
 Hatalm. és örökös Földes Ura királynak Testamentum,
 és megújítani, a városi Fő Biróságra Candidatlyuk:

Pajer Mikály,
 Barabás György,
 Dankó Ferencz,
 Hejster Ferencz;

Az egész Tanácsbeliek pedig, ugyan:

Pajer Mikály,
 Barabás György,
 Dankó Ferencz,
 Hejster Ferencz,
 Károly István,
 Pajer János,
 Farkas János,
 Varga Péter,
 Erdélyi Mátyás,
 Vajnai István,
 Mezei Pál, és
 Dognár János korábbi Tanácsoságban megválasztottak,
 és földes Ura Sasalmunkal confirmáltlyuk. Datum in Curia
 nostra Episcopali Simeghini Die 29^a Apr 1756.

Biró Márton Veszprém Püspök, M. T.

Padányi Biró Márton püspök kijelöli a városi bírónak választható személyeket és megerősíti a tanácsnokokat tisztségükben.

Forrás: VeML V.102.b. 2. doboz, 1756–1760.

A kilenc pontból álló urbárium ugyan súlyos terheket ró a városra, amely ha nehezen is, de éli mindennapi életét. Ebben az időszakban a főispán-püspök által kijelöltek közül megválasztott városi főbíró a két pecsétnyomó valamelyikét használja. Használatukra szabályt nem találtam, így nem jelenthető ki, hogy a „városi ügyek” esetében a kisebbik, míg a „fajsúlyos” ügyekben a nagyobbik pecsétet használták volna.

Így például egy 120 forintról szóló kötelezvényen – melyet Dubniczay István kanonok nevére állított ki a város – olvasható: „... *adgyuk ezen városunk szokott kisebbik pecséttye alatt ...*”⁵⁷ A kötelezvény aláírója Páyer Mihály⁵⁸ bíró, a dátum: 1753. október 28. Szintén Payer Mihály városbíró aláírása és a város pecsétje látható egy kinevezési okmányon, amiben Trescseny Sámuel és Horváth Jánost a városi tanács megválasztotta jegyzőnek. A pecsét ekkor az igényesebb kivitelű (a nagyobbik), a felirata „*Sigill[um] Civitatis Wesprimiensis*”. Az aláírás – kinevezés – dátuma 1758. június 9.⁵⁹ De az „igényesebb, nagyobbik” pecsét látható egy, szintén Payer bíró aláírásával ellátott 1764. évi kötelezvényen, amely 1000 forintra szól, és amit a „... *közönséges város akarattýából közönséges költségre el is költek ...*” és amit „... *városunk közönséges öre[ge]bbik pöcséttyével ...*”⁶⁰ láttak el.

A kétféle rajzolatú és köriratú pecsét használatát támasztja alá egy 1769. május 2-án kelt kötelezvény (váltó) szövege is. A város a kislódi plébánostól hitelt vesz fel, „... *melyeket mi közönséges Veszprém városa a mostani tudvalevő törvényes dolgunkat, helyesebben leendő folytatására Tiszt. Kiss Lödi plebánus urtul legalis interesse [törvényes kamatra] föl vettünk; Melynek el hitelére több tanácsbéliek, úgy közönséges lakosok is subscriptójával [aláírásával] városunk kisebbik pöcséttyével meg erősített levelenket adjuk.*”⁶¹ A váltón a főbíró Horváth Mihály⁶² aláírása mellett több írástudatlan személy aláírása, pontosabban neve olvasható több „*hiteles kereszt*”-tel.

Ha volt „kisebbik pöcsét”, akkor volt „nagyobb” is. Ez a nagyobbik pecsét látható egy 1769. évi megbízó levélen. Ebben Horváth Mihály főbíró, valamint a tanácsstagok és képviselők elismerik, hogy Oszlányi László, valamint Adler József a város nevében jár el, amikor a település és a püspök közötti vitában Bécsben próbál egyezsége jutni. Mint olvasható „... *mintha ott tulajdon magunk jelen volnánk és azért végezéseket cselekedeteket minden módon teendő igazkodásokat úgy tartani fogjuk, mintha magunk cselekedtük volna. Melyrül adtuk ezen credentionalis [hiteles] levelünket subscriptionk [aláírásunk] és városunk nagyobb pecsettye alatt. Sign Weszprim 25. Aug 1769.*”⁶³

Ez a gyakorlat nem változott a 19. században sem. Egy 1848. szeptember 29-diki keltezésű „Kötelezvény”-en⁶⁴ Halász György polgármester és a városi tanácsnokok aláírása mellett az 1740-ben is használt (kisebbik) pecsét lenyomata látható.

Összegezve elmondható, hogy a város eddig ismert pecsétnyomóit – rajta a

kivont kardú lovasvitézzel, ami egyben a város címere is – a polgári közösség előjárói közel azonos időtől vették használatba és alkalmazták aláírásuk hitelesítésére.

Az eddig ismertetett iratokon látható városi pecsétlenyomatok többsége nem pecsétviaszba nyomottak voltak, és nem is az ún. szárazpecsét. Somfai Balázs főlevéltáros írása alapján: „A rányomott viaszpecsét sérülékeny, főleg, ha vékonyra sikeredik a viaszréteg. Ezért kitalálták, hogy a még képlékeny viasz 'hegyibe' alakra szabott, esetleg cifra szegélyű finom papírréteget illesztnek, és csak ezután nyomják a forró (meleg) viaszfolttba a hideg fém pecsétnyomót. Így keletkezik a papírfelzetes pecsétlenyomat.

Papírfelzetes lenyomat a város pecsétjével egy 1735. évi városi iraton.

Forrás: VeML XV.2d. 270. folyószám

Ismert, hogy a városban 1848-ig két közösség élt: a nemesi community és a városi közönség. Végleges szétválásuk 1725-ben történt, amikor Esterházy püspök külön is elismerte a veszprémi nemesek jogait. A nemesi community kikerült a városi bíróság hatálya alól, földesurasági, illetve a vármegyei ítélkezés alá kerültek.⁶⁵ Értelemszerűen mindkét közösség saját önkormányzattal rendelkezett. A két közösség – a nemesi és a polgári – ennek megfelelően 1848-ig voltaképpen kétféle címet használt pecsétjein, ám – mint azt láthattuk – ezek csak csekély mértékben, néhány részletben tértek el egymástól.

Azonban – ellentétben a város pecsétjével (így címerével) – már ismert annak létrehozásának ideje. A városi nemesség 1789. október 23-án ülést tartott, „... mivel jövő hetfere (hétfőre), úgy mint pro 26-a októberben, Pápán tartandó generális gyűlés publikáltatott a végett, hogy eő Feölsége táborozó népének számára eleség adatassék ...”⁶⁶, így a felajánlás mértékéről döntsenek. Miután meghatározták a felajánlás mértékét, döntöttek egyéb kérdéstről is, így a nemesi közösség pecsétjéről: „Hogy mivel minden legkevesebb számmal lévő communityoknak [itt: közösségeknak] is:

úgy mint céhek, szőlőhegybélieknek 's faluknak egy különös és magános pöcsét nyomójuk szokott lenni; annyival is inkább illendő, hogy illy számos nemes communitásnak egy saját pöcsét nyomója legyen, melyre nemes Perceptor uramnak comittáltatott [megbízta], hogy egyet csináltasson. Címere legyen: (ámbár az városiaknak is az vagon) egy lovon ülő kivont kardal való magyar lovas katona ezen körülírással: *Weszprémi Nemes Communitás Pöcsétje.*"⁶⁷

A pecsét rendszeresítése és használatba vétele nem volt zökkenőmentes. Természetesen kifogással élt ellene a főispán-püspök is. A nemesi közgyűlés 1790. évi jegyzőkönyvében olvashatunk a nemesség főispáni kifogás elleni tiltakozásáról és a pecsét készítésének indokáról is: „Azon protesta, mely az veszprémi földes uraságoktól, az ide való nemességnek pöcsétje ellen: annak cliséitül és usussátul [vésetétől és használatától], a fent irt nemességet eltiltván, a Nemes Vármegyére béadattott és ugyan ottan elolvastatott, itten is elolvastatván az rendeltetett, hogy azon protestio [tiltakozás] ellen, a jövő orális gyűlésen reprotestio [ellentiltakozás] adatasék be, és az okok is feltötetédjenek [itt: ismertetve]; hogy tudniillik még a paraszt communitásoknak sem lehet kérdésben venni pöcsétjét, és hogy a legkisebb céhnek, helységnek de még privatus embernek is akár nemes, akár nemtelen legyen, pöcsétje szokott lenni, és hogy ennek a pöcsétnek csináltatására nagy és helyes okai voltak az nemességnek. Mert egyéb iránt parancsolva lévén Eö Felségétül, hogy a nemesség és a város között a legellő és egyéb közönséges beneficiumok [kiváltság; haszonélvezet; hűbéri szolgáltatás fejében adott birtok, javadalom] eránt valamely intézés legyen, egyesülni sem tudott volna a nemesség, hacsak valamint a városnak közönséges pöcsétje vagon, a nemességnek is közönséges pöcsétje nem lett volna. Okott adott erre maga is tettes [tekintetes] consilianus [tanácsadó] Somogyi János úr; midőn a nemesség dolgában az nemességnek levelet küldött. Akkor is szükségképpen az nemességnek pöcsétje alatt köllet volna felelni, okot a Tettes Törvényszék is, midőn az archivumnak vissza hozatása a nemességtül szekereket kértek. Egyéb eránt is nincs ebben a dologban semmi újság, mert régente is, midőn a nemesség és a város egyenlőképpen az Eszterháziánus contractus mellett éltek, akkor is lovas katona volt kivont karddal a communitásnak pöcsétje. A mostaninak csak párja, nincs is egyéb különbség benne, hanem hogy a város helett a nemesség neve vagon téve, és hogy a kotzperda [koszperd, kocperd – rövid, vékony pengéjű tőr vagy kard] helyett magyar kard [szablya] vagon kivágva. Az elsőre okot adtak magok a méltóságos és tettes [tekintetes] földes uraságok, midőn a várost a nemességtül el szakasztották és urbarium alá vetették. Szükségképpen tehát a pöcsét dolgában is el kellett a város-tul válni, mert attul tarthattak, hogy az egy pöcsét miatt az urbariumnak igája a nemességre is ne ragadjon, melyre semmi érdeme nincs a nemességnek, mert eszterdönként az 12 for[in]tot mindenkor fogvatkozás nélkül az uraságnak befizeti. És ámbár sok féle serelmi [sérelem] volnának, mert sok nemes házok urbarialis census

alá jutottak, sok szántó földektől és kilenced és tized adattatik. Még is ezen sérelmet elhalgatván, mindenkor esendőségben maradtak. Ha mind azon által, mind ezen pöcsétnek, mind pedig más affelének dolgában az földes uraság továbbá is háborgatna az nemességet, minden esetre fön tartja magának, több az földes uraságok által okoztatott és okozandó sérelmek ki térítését.”⁶⁸

A döntés megvolt, a pecsét elkészült, bár apró változásként a köriratba bekerült az évszám is. Ennek megfelelően a pecsét kör alakú, felirata: „SIGILLUM NOBILITATIS WESZPRIM 1789” Ennek a címerképe jobbra fordulva ügető huszárt ábrázol, fején kucsmával, aki jobbájával kivont, görbe kardot (szablyát) markol.

A nemesek viaszpecsét lenyomata többek között egy, a veszprémi káptalannak írt tiltakozó leiraton is található, melyben vitatják, hogy a nemesek marháikat delelőben nem tarthatják a megjelölt legelőn. Az irat dátuma: 1798. november 4.⁶⁹

A veszprémi nemesi közösség viasz pecsétlenyomata.

Forrás: VeML V.121. 8. doboz

De érdekességként meg kell említenem azt az 1828. június 9-én készített iratot, amely a városi fecskendőház építése után keletkezett. Ebben az iratban vállalják a nemesek – hosszú pereskedés és vita után –, hogy a fecskendőház építésének rájuk eső részének megfelelő összegben egy „tüzi fecskendőt” szereznek be, és azt „jó karban tartják”. Az irat hitelesítését a két közösség megbízottja – a nemesség részéről Kocsi Horváth Sámuel⁷⁰ megyei főbíró, a városi polgárság részéről Zsolnai István városi bíró – „saját alól írásainkkal és pecsétjeinkkel erősített”⁷¹ meg.

1848-ban az ún. „Április törvények”-kel felszámolták a feudális viszonyokat. Megszűnt a nemesek adómentessége, eltörölték az úrbériség, az ösiség törvényeit: vagyis törölték a nemesi kiváltságokat. Új alapokra helyezték a városok, községek közigazgatását: a városi polgárság választotta a tisztviselőket, a polgármestert. Veszprémben a két közösség, a nemesség és a városi polgárság közjogilag is „egyesült”. Ez a városban különösebb zökkenők nélkül ment végbe, miután mindkét közösség tisztázta az egyesülési feltételeket, majd a belügyminiszter is hozzájárult az aktushoz.

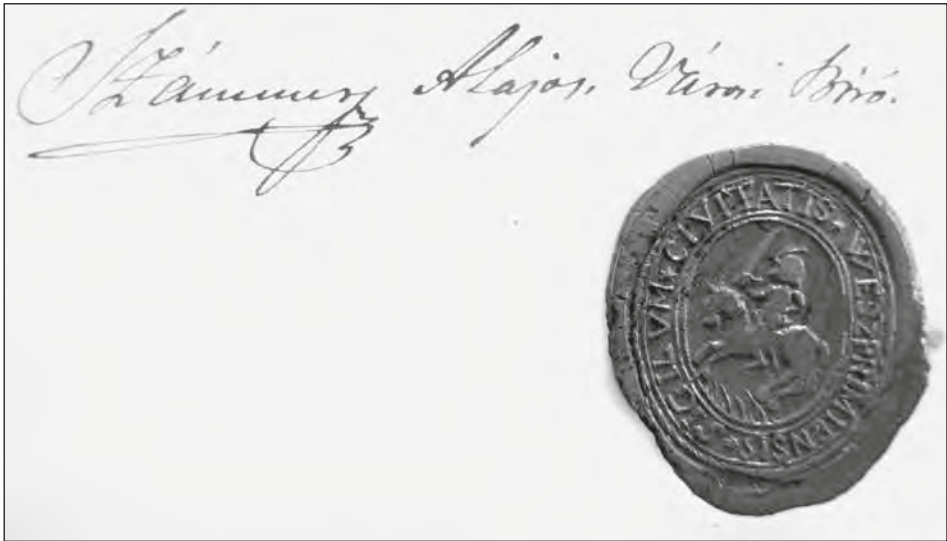
A nemesi közösség 1848 decemberében több alkalommal tárgyalt az egyesülés végrehajtásáról. A december 10-iki ülésükön megállapították, hogy „... jóllehet a veszprémvárosi eddig különvont kiváltságos és adózó két közösségnek majd nem

minden érdekei olly szoros kapcsolatban álltak és állnak egymás közt, hogy ezeket egymástól elkülöníteni nehezebb volna, mint összesíteni, s ugyanezért úgy látszanék, hogy a korszellem, törvény és kormányrendeletek által sürgölt valódi egyesülést inkább tetteles összejövetel, mint bármely nyilatkozatok vagy végzések útján kellené végrehajtani ...”⁷² A két városi közösség többször egyeztetett. A város közössége az 1848. december 23-i tanácskozáson döntött és fogadta el – bizonyos módosításokkal – az egyesülési feltételeket: „A Városi Közönség részéről is nyilváníthatni rendeltetett, hogy az egyenlőség eszméjét szintúgy, mint a Nemesség tisztán fogván fel, igen is kíván – a mint ezt már április hóban felterjesztett folyamodásában is nyilván kijelentette – a Nemességgel egy hatósággá alakulni, nem csak a közigazgatásra és igazság kiszolgáltatásra, hanem minden más, a törvény szerint egy ily Városi Hatóság alá s köréhez tartozó, s tartozni kellő tárgyra nézve [...] elfogadja.”⁷³

A tényleges egyesülésig, ami az 1848. évi XXIV. törvénycikk szerinti választással fejeződött be, még sok víz lefolyt a Sédén. 1849. július 3-án a nemesi és a polgári közösség együttes ülést tartott Halász György⁷⁴ városi bíró és idősb. Végh István, a nemesek bírója közös elnöklete alatt. Ekkor döntöttek az egyesülésről, a megválasztandó szükséges számú tisztviselőről, meghatározták azok illetményét, megválasztották a választást lefolytató elnököt és határoztak a választási jegyzék készítéséről. Az egységes elvek szerint a polgármester és tisztviselők választására 1849. július 16-án került sor. Nem részletezve a választás lefolyását, egy mozzanatot mindenképpen célszerű kiemelni. A szabályok ismertetése után „Halász György úr, addigi városi bíró maga és tisztviselő társai nevében, valamint idősb Végh István úr is, mint a nemességnek volt bírója, megköszönvén a bizodalmat, eddig viselt hivatalaikról lemondottak, Halász György úr egyszersmind a városi pecsétet és levéltár kulcsait választási elnök úrnak átadván.”⁷⁵

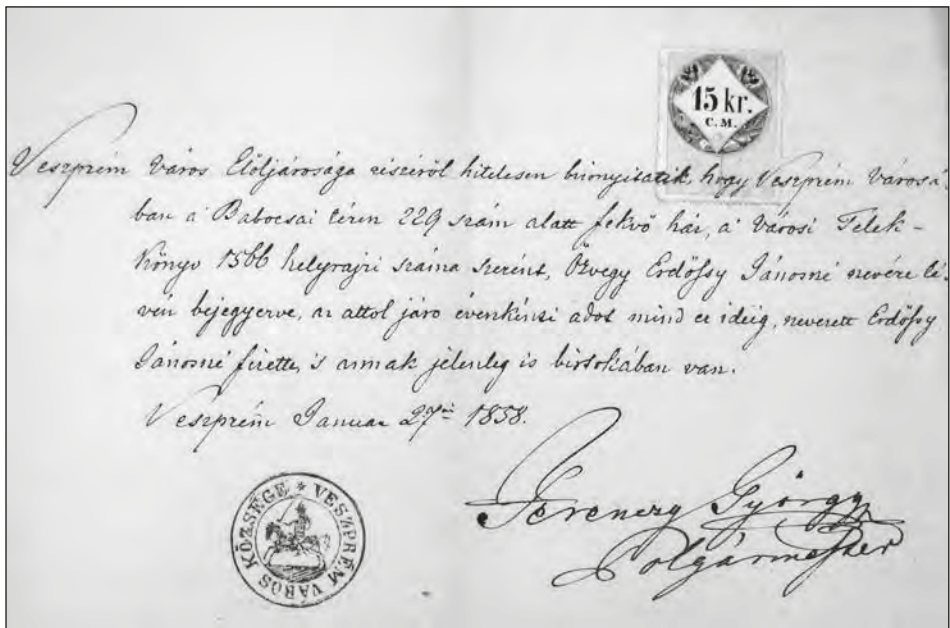
A választás közfelkiáltással történt, melynek során polgármesternek Halász Györgyöt választották meg. A választás és az eskütétel után Halász György polgármester átvette a város pecsétjét, valamint a levéltár kulcsait és elfoglalta hivatalát.

Véleményem szerint ez esetben nem volt „választás” arról, hogy a két címer (pecsét) közül melyik is maradjon használatban. A város polgári közössége mintegy „befogadta” az eddigi kiváltságos osztályt, a nemeseket. Nyilvánvaló volt, hogy a továbbiakban a polgárság által is használt pecsétet alkalmazzák hitelesítésként. Ezt erősítette meg az a mozzanat is, amikor az új választás után Halász György – immár a teljes veszprémi közösség által megválasztott polgármester – átvette használatba a korábbi, a polgári közösség pecsétnyomóját. Halász György kevés ideig viselte a polgármesteri posztot, rövid ideig volt a városi pecsét őrzője. A forradalom és szabadságharc bukása után utódját ismét csak kinevezték, a volt városi kapitány, Szammer Alajos lett – ismét csak – a városi bíró, aki posztját 1849–1855 között töltötte be.

Szammer Alajos városi bíró aláírása a város pecsétlenyomatával.

Forrás: V.142.d. 2. doboz

Ferenczy György polgármester igazolása a város nedves pecsétlenyomatával.

Forrás: VeML V.145 1. doboz

Veszprém az 1848/49-es forradalom után azt a címert használta tovább, amely addig csak a polgári közösségé volt, tehát a tollforgós, páncélos vitézt. Majd 1858–59-től megjelent az iratokon egy új, nedves pecsét. A címeralak – ha kis mértékben is – változott, ami inkább a nemesi közösség lovas alakjára hasonlított. Változás volt viszont a pecsét köriratában, ami magyar nyelvű lett. Felváltva használta pl. a polgármester a „VESZPRÉM VÁROS KÖZSÉGE” és a „VESZPRÉM VÁROS HATÓSÁGA” köriratú bélyegzőt. De hasonló rajzolatú, csak más-más feliratú bélyegzőt használtak a város különböző közigazgatási szervei: mint például „VESZPRÉM VÁROS TÖRVÉNYSZÉKE”, „VESZPRÉM VÁROS ÁRVASZÉKE”. De nem tűnt el teljesen a korábbi, latin nyelvű viaszpecsét-nyomó sem. Az 1861. évi „Kis Forradalom” alatt ismét csak a viaszpecsétet használta a város polgármestere, majd annak bukása után újra „kevert” – viasz- és nedves pecsét – lett a pecséthasználát. Talán az 1867. évi kiegyezéstől lehet nagy biztonsággal állítani, hogy a továbbiakban többségében már a magyar nyelvű, nedves pecsét volt használatban.

A városi címer megújítása

A belügyminiszter megbízásából Lukács György miniszteri tanácsos 1885. március 31-én bekérte a megyei alispánoktól a törvényhatóságok „... összes pecsétnyomóknak és bélyegzőknek egy-egy tiszta, olvasható lenyomatát, annak megjegyzése mellett, hogy a pecsétnyomó vagy bélyegző kinek az őrizetére van bízva ...”⁷⁶ A jelentésből képet alkothatunk, hogy a 19. század végén és a 20. század elején milyen „készlettel” rendelkezett Veszprém.

Véghely Dezső alispán 1885. május 22-én küldte meg jelentését, benne Veszprém város ezidőben hivatalos használatban lévő pecsétlenyomóival. A jelentés szerint, melyet a város polgármestere, Kováts Imre készített:

„Veszprém rendezett tanácsú városnál használatban lévő pecsétnyomóknak és bélyegzőknek megnevezése s kijelélése azon tisztviselőknak, kiknek pecsétnyomók és bélyegzők felügyeletére bízva vagyon.

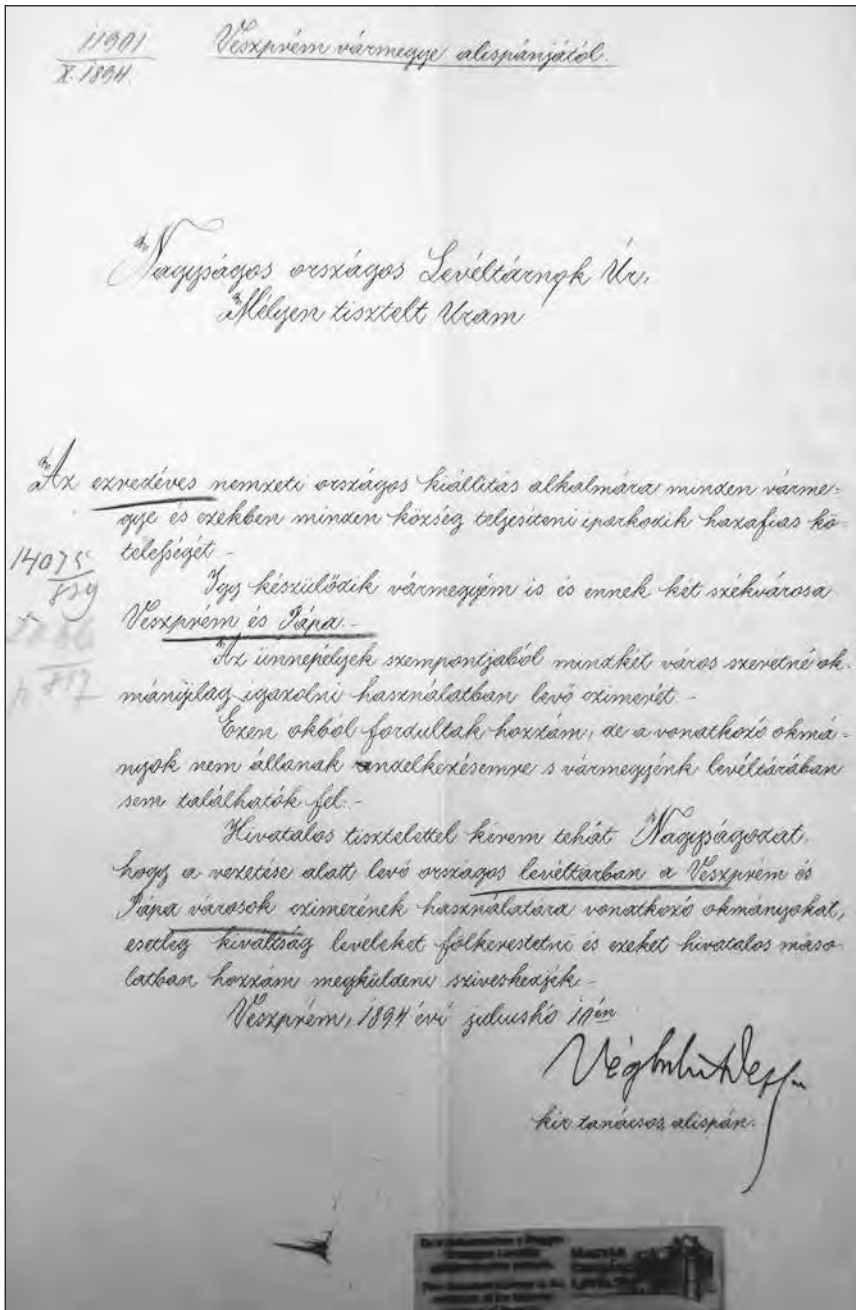
1. „VESZPRÉM VÁROS ÁRVAPÉNZTÁRA” című bélyegző Fáró Ede a pénztáros felügyelete alatt.

2. „SZ F. MÉRTÉKHITELESÍTŐ HIVATAL VESZPRÉM” című bélyegző ugyan Fáró Ede v. pénztáros felügyelete alatt

3. „VESZPRÉM VÁROS PÉNZTÁRI HIVATALA” című bélyegző szintén Fáró Ede v. pénztáros felügyelete alatt.

4. „SIGIL[L]UM CIVITATIS WESPRIMIENSIS” című pecsétnyomó Kováts Imre polgármester felügyelete alatt.

5. „VESZPRÉM VÁROS ADÓPÉNZTÁRA” című pecsétnyomó Fáró Ede v. pénztáros felügyelete alatt.

Véghely Dezső alispán levele a Magyar Országos Levéltárhoz. Forrás: MNL Y 1,

6. „VESZPRÉM VÁROS HATÓSÁGA” című bélyegző Kováts Imre felügyelete alatt.

7. „VESZPRÉM VÁROS ÁRVAPÉNZTÁRA” című pecsétnyomó Fáró Ede pénztáros felügyelete alatt.

8. „VESZPRÉM VÁROS ÁRVASZÉKE” című bélyegző Kováts Imre polgármester felügyelete alatt.

9. „LETÉTETETT: 18.. ” című bélyegző Kováts Imre polgármester, mint árvaszéki elnök felügyelete alatt.

10. „VESZPRÉM” című bélyegző Kovács Ignác nyilvántartó felügyelete alatt.

11. „KIADATOTT: 18..” című bélyegző Kováts Imre polgármester, mint árvaszéki elnök felügyelete alatt.

12. „Vette lakos Veszprém ... évi ... hó ... én” című bélyegző marha járálati levelek átírására, Kovács Ignác nyilvántartó s vásári biztos felügyelete alatt.

13. „VESZPRÉM VÁROS ÁRVASZÉKÉNEK ELNÖKE” című pecsétnyomó Kováts Imre polgármester, mint árvaszéki elnök felügyelete alatt.

14. „VESZPRÉM VÁROS KAPITÁNYI HIVATALA” című bélyegző Fejes Antal v. r. kapitány felügyelete alatt.

15. „SIGIL[L]UM CIVITATIS WESPRIMIENSIS”⁷⁷ című pecsétnyomó Fejes Antal v. r. kapitány felügyelete alatt.”⁷⁸

A felsorolásból kitűnik, hogy a régi, latin nyelvű, negatív vésetű pecsétnyomókat mégsem vonták ki, nem helyezték el őket a város levéltárában.

A millenniumi felkészülés jegyében 1894-ben már a város kereste meg – Véghely Dezső vármegyei alispánon keresztül – az MOL-t, mivel „... szeretné okmányilag igazolni használatban lévő címerét.” Érdekes, de a kérelem szerint a „... vonatkozó okmányok nem állnak rendelkezésemre s vármegyénk levéltárában sem találhatóak fel.” A válasz nemleges volt, mint írja Tagányi Károly „... sem a címerének, sem a pecsétjének használatáról szóló okiratok az Országos Levéltárban nem voltak föltalálhatók.”⁷⁹

A veszprémi címer és a pecsét rajzolatának felépítésében gyökeres változás 1902-től következett be. Mint már említettem, az OKT a városok nevének, valamint pecsétjeinek felülvizsgálatát 1896-ban kezdte meg. Kezdetben az alapelvekben döntöttek, mint például a bélyegzők, a címerek, vagy a települési jelzőtáblák készítése. Kérdésként merült fel az is, hogy a településeknek joguk van-e saját bélyegzőjükre címert rendelni? A bizottság döntése szerint ezt ellenőrizni kell, ami Veszprém rendezett tanácsú város esetében azt jelentette, hogy a város javaslatát az alispánnak kellett véleményezni.⁸⁰

Széll Kálmán belügyminiszter 1902. július 2-án kiadott körrendeletében szabályozta a pecsétnyomók, illetve bélyegzők köriratát és annak tartalmát, amely szerint:

„1. A pecsétnyomók köriratában a város nevéen és a törzskönyvezésnek évén kívül feltüntetendő a vármegye neve is, mint a melynek törvényhatósága alá az illető r. t. város tartozik.

2. Azon rendezett tanácsú város, a mely címerrel is bír, címerét – a mennyiben ahhoz való jogosultsága kétségtelen – pecsétnyomóin és bélyegzőin használhatja. A jogosultság megítélése és a címer helyességének megállapítása végett a használni kért címer rajza két példányban hozzám felterjesztendő.

3. Azon rendezett tanácsú város pedig, a mely külön címmel is bír, ezen címét pecsétnyomóin és bélyegzőin szintén használhatja, a »rendezett tanácsú város« elnevezésre nézve pedig, a mennyiben az ily alakban a pecsétnyomón, illetve bélyegzőn helyszűke miatt el nem fér, csakis a »r. t. város« rövidítést engedélyezem.”⁸¹

Az OKT Veszprém város nevével az 1900. június 21-i ülésén foglalkozott és „Veszprém rendezett tanácsú város nevének változatlan fenntartásában állapodott meg.”⁸² Az OKT javaslatára és a belügyminiszter a már említett döntése szerint Veszprém városát 1902-ben törzskönyvezték, így pecsétjén ezért szerepel az 1902 évszám. Címerét és pecsétjét már jóval hosszabb ügymenettel fogadták el.

A belügyminiszter 1902 novemberében 115.132/1902.I. számú átiratában véleményt és állásfoglalást kért Veszprém – és mellette Pápa – város címeréről. A MOL különböző osztályai egybehangzóan azt jelentették, hogy Veszprém címerével kapcsolatban nem találtak iratokat. Csak a MOL Táblai Osztálya írt hosszabb jelentést a kéréshez. E vélemény is – és a címer elfogadásáig keletkezett összes vélemény – azt jelzi, hogy sem a MOL (ami érthető), sem a vármegye levéltára (már kevésbé érthető), de még a város sem volt teljesen tisztában címerének, pecsétjének eredetéről, alkalmazásukról (ami már érthetetlen). Említem mindezt annak ismeretében, hogy 1885-ben a város már felterjesztette a használt pecsétjeinek lenyomatát, használóját. De ismerkedjünk meg a címer elfogadásának menetével.

A MOL Táblai Osztálya 1902. december 27-én – Tagányi Károly és dr. Pauler Gyula aláírásával – küldte meg véleményét:

„Veszprém város címerének eredetéről az Orsz. Levéltárban adatok nem voltak találhatóak. Különböen magából a városi jelentésben is kitűnik, hogy a bemutatott pecsétlenyomatok tulajdonképpen nem is Veszprém város pecsétjét, hanem csak a Veszprémben élő nemesség előljáróságának pecsétjét képezik, amely ennek megfelelően egy felkelő címeralakja, nemes vitézt lovon ülve ábrázol. Igaz ugyan, hogy 1848 után a város nemesi előljárósága beléolvadt a püspöki városi községbe, de ez még nem ok arra, hogy pecsétjéül kizárólag csak a nemesi előljáróságét használja, annál is inkább, mert a püspöki város pecsétje különben is eddig ismeretlen, s lenyomatára az osztály levéltárában sem sikerült rátalálni.

Fölvívandó volna tehát a város közönsége, hogy mindenek előtt a püspöki városi község pecsétjét illetőleg mind a saját, mind pedig az egykori földesurának, a

veszprémi püspökségnek, valamint a veszprémi káptalannak házi levéltárában – amelyben a püspökségi levéltár régebbi része is őriztetik – kutatásokat eszközöljön, a föltalált pecsétnyomókról lenyomatot készítsen, s azokat vagy olyan régi iratokat, melyeken ilyen pecsétlenyomatok jól kivehetők volnának, terjessze föl és azután mindezen fölkutatott iratok alapján, most készítendő új pecsétjének rajzát rendes címerpajzsba foglalva a címer pontos jelzésével, s megfelelő körirattal együtt az általa kívánt alakban, két példányban mutassa be. Most még csak arra a visszásságra levén bátor figyelmeztetni, hogy a város közönsége által jelenleg használt pecsétek közül a pecsétviaszba nyomottan: a lovas vitéz (heraldice véve) jobbról balra, a bélyegzőn ellenben balról jobbra fordulva van ábrázolva.”⁸³

A véleményből számomra az látszik elfogadhatónak, hogy előtte Veszprémtől bekértek egy javaslatot és mint kitűnik: csak egy pecsétét, a nemesi közösség pecsétlenyomatát küldték meg. Sajnos ezekre az iratokra – javaslatok, címerleírás, címerrajz – sem a Nemzeti Levéltárban, sem a Veszprém Megyei Levéltárban nem bukantam. De meg kell jegyezni, hogy ebből az évből még a város közgyűlési, vagy tanácsülési jegyzőkönyveiben sincs nyoma a címerkérdésnek. Egyfajta érdektelenség lengte körül a város címer-megállapítását.

A következő, 1903-as évben keletkezett levéltári feljegyzések már árnyaltabbá teszik a város címerkérdését és választ ad néhány ismeretlen részletre, mint például arra a kérdésre: milyen javaslatot terjesztett fel Veszprém városa. Ismét egy belügyminiszteri rendelkezés, amely igyekezett ezt a kérdést tisztázni. Ekkor a jelentésben már olvasható, hogy Veszprém és Pápa címerügyében: „A két város közül csupán Pápa pecsétügye jutott olyan stádiumba, hogy a beküldött címerfestmények alapján jónak láttam az új pecsétnek rajzát is elkészíttetni a központi vállalkozóval ...”⁸⁴ Veszprém címerügye kissé zavaros. Tagányi Károly 1904. február 29-én ismét részletes jelentést készít, melyben többször is hivatkozik Veszprém város felterjesztésére. A szövegben említett ’fantasztikus’ jelző inkább elmarasztaló, mint dicsérő. Jelentésében írja: „Veszprém város pecsétjére nézve az 1902: 115.132 B.M rendelet kapcsán a polgármester azt jelenti, hogy ’a helybeli püspökség és káptalan levéltáraiban annak, hogy a város, mint püspöki város külön pecséttel élt volna, nyoma nincsen. A káptalani levéltárban talált lenyomatok a */* és 2/* alatt láthatókkal azonosak.’ Minthogy pedig az */* és 2/* [valószínű utalás a pecsétlenyomatok számára] alatt csakis a veszprémi nemesi község pecsétlenyomatai vannak mellékelve, a jelentésből az következne, hogy a veszprémi püspöki, vagyis polgári községnek pecsétje sohasem is volt és ilyet sem a püspöki, sem a káptalani, sem a városi levéltárban föltalálni nem sikerült.

Mindezen állításokkal azonban homlokegyenest ellenkezik a ’Veszprém r. t. város használni kívánt új pecsétjének leírása’ című melléklet. Ez a melléklet ellenkezőleg azt mondja, hogy ’igenis a régi pecsétnyomók tanúsága szerint Veszprém városában,

a polgári község és a nemesség ősidőktől fogva külön címert használt.’ Megmondja azt is, hogy mind a két pecséten lovasalak látható, de míg a nemesség pecsétjének lovasa huszárruhában van és kezében kardot tart, addig a polgári (püspöki) község pecsétjén egy páncélba öltözött lovag kezében zászlót (kopját) tartva látható.

Mivel pedig – úgymond e melléklet – nemesi és polgári község 1848-ban egybeolvadt, címereik egyesítése indokolt, sőt ez az egyesítés mindjárt végre is hajtatik a mellékelt (fantasztikus) címerfestményben és pecsétrajzokban. Nem is szólván arról, hogy e színeire és rajzára nézve egyaránt (ízleltelen és fantasztikus) tökéletlen fantasztikus címer sem a heraldika, sem a jó ízlés szabályainak meg nem felel, figyelembe ezúttal már csak azért sem vehető, mert most semmiféle címeregyesítésről vagy új címerről szó sem lehet. Ennek ügye voltaképpen nem is a nmltgú [nagyemléltőségű] Belügyminisztériumhoz, hanem Ő Főlségéhez tartozik. Most csak is a régi címernek a Veszprém városa által jelenleg használt pecsétnek megállapításáról lévén szó, fölhívandó volna a város közönsége, hogy az idézett mellékletben említett polgári (püspöki) község pecsétlenyomatainak mentül teljesebb sorozatát akár a meglévő pecsétlenyomók lenyomataiban, akár olyan eredeti okiratokban, amelyeken ilyen lenyomatok jól kivehetők volnának az összes mostani mellékletekkel egyetemben ide mutassa be. Ha pedig a nemesi és polgári község címere közt valami egyesítés, vagyis új címert óhajtana, ez iránti kérvényével, illetőleg címerjavaslatával a régi kétféle címerre vonatkozó összes adatokat ide hozzá csatolván, ő cs. és kir. apostoli Főlségéhez, a személye körüli minisztérium útján folyamodjon. Ezen esetben aztán pecsétügye az új címer elnyeréséig függőben volna hagyható.”⁸⁵

Veszprém 1905. október 6-án küldte meg – figyelemmel a Tagányi-féle észrevételekre javaslatát, amit október 7-én már iktattak és a belügyminiszter kérte a MOL szakvéleményét. Ezzel a jelentéssel 12 darab melléklet és egy pecsétlenyomó is érkezett, melyek ismét csak nem találhatóak a Nemzeti Levéltárban. Található viszont néhány címerrajz, és a már ismert pecsétek viaszlenyomatai.

Az egyik újjátervezett címeren, annak pajzsán egy vágató lovon ülő, kezében zászlót tartó páncélos lovast ábrázoltak, aki – a város értelmezése szerint – Szent Lászlót, a lovagkirályt szimbolizálta.⁸⁶ Még további javaslatokat is láthatunk, amelyek fő motívumai, ábrázolása hasonlóak: lovas vitéz ugró, vagy ügető lovon, kivont karddal, teljes páncélzattal és nyitott sisakrostéllyal, illetve egy feszes huszárruhába öltöztetett, kissé „gyermeteg” ábrázolás, amint az a fotómellékletben is szerepel.

A javaslatokat ismét Tagányi Károly, a MOL szakértője véleményezte, majd november végén észrevételét és javaslatát megküldte a belügyminiszternek. Itt már árnyalta javaslatát, ami a teljesen új, vagy egyesített címerre vonatkozott. Szakvéleményével elkerülte a címer hosszadalmas elfogadását, a kérelmek hosszú és időrabló sorát. Érdemes megismerni a szakértő, Tagányi véleményét:

„A beérkezett új adatokat tüzetesen egybevetve, a már ismert s újból csatolt adatokkal, ezek alapján most már a következőket lehet megállapítani. Először is a Veszprém városi nemes községnek [vagyis közösségnek] mindössze egyetlen pecsétje állapítható meg t.i. a 2. alatti pecsétlenyomások közül a 2. számú 1789. évi pecsét, amely világosan 'Sigillum Nobilitatis Weszprim 1789' körirattal van ellátva. Lehet, hogy 1848-ig a nemes községnek nem is volt több pecsétje, hanem mindig ezzel élt, amíg csak a polgári községgel egybe nem olvadt. E pecséten minden kétséget kizárólag, lovon ülő s kivont kardot tartó huszár, mint nemesi felkelő vitéz van ábrázolva, a város pecsét leírásának az a sejtelme tehát, mintha ez Szent Lászlót akarná feltüntetni, minden alapot nélkülöz.

A többi pecsét mind a polgári község pecsétjét képezi. A legrégebbi köztük az, melynek nyomóját a város most beküldötte, s amely már 1736-ban volt használatban, midőn t.i. a Veszprém vármegye levéltárából fölküldött eredeti okiratot vele megpecsételték. Ugyanezt a 'Sigillum Civitatis Wesprimiensis' köriratú pecsétet használták még 1807-ben is a */* alatti okirat tanúsága szerint. Azután készülhetett a 2 alatti pecsétlenyomatok közül az 1. számú „Sigillum Civitatis Weszprim' köriratú még sokkal gyarlóbb kivitelű pecsét. Mind a két pecsét, amennyire t.i. ki lehet venni, lovon ülő, kivont egyenes kardot tartó vitézt ábrázol, de nem huszárt, mert nincsen huszárkucsmája, hanem hosszú kócsagtollal ellátott sisakja, s azonkívül páncélba is van öltöztetve, sőt még a ló szügye és hátsó része is – úgy látszik – páncéllal van borítva. A város idézett pecsétleírásának az az állítása, mintha a polgári községi pecséteken a lovas vitéz kezében zászlós kopját hordozna, ellenkezik az előtünk fekvő pecsétlenyomatokkal, mert azokon zászlónak nyoma sincsen. A beküldött pecsétárajzon látható négy kék hegy nincsen igazolva, mert az eredeti pecsétek egyszerűen füves mezőt tüntetnek fel. Helytelen az is, hogy a vitéz lova vágtat, holott csak ügetnie kellene, hogy sisakja nem nyílt, hanem zárt, s hogy végül köpenyt visel, az eredeti lenyomatok ellenére. Mikor azután 1848-ban a két féle község egybeolvadt, mivel pecsétjeik úgyis igen hasonlítottak egymáshoz, nem látták szükségesnek a kétféle pecsét különbségeit továbbra is fönntartani, hanem ezentúl a városi pecsétnyomóra a volt nemesi községnek tetszetősebb csákós huszárját vésették, amilyent például a 2. alatti lenyomatok közül az 1871. előtti 3. számú és a jelenleg használt 4. és 5. számú pecsétek mutatnak. [Az itt számmal jelzett minták az ún. nedvespecsétek lenyomataai.]

Helyesebben teszi azonban a város, ha új pecsétjére a volt polgári községnek okvetlenül régibb eredetű páncélos vitézét alkalmazná, amint ezt már a benyújtott pecsétárajz és festmény elkészítésével is tervbe vette, csakhogy természetesen nem a pecsétárajzon a még kevésbé a címerfestményen látható alakban, hanem ragaszkodva az eredeti pecsétlenyomatokhoz, a főntebb közölt leírás alapján. A kivitelnél továbbá célszerűbb volna még rendes csücskös talpú pajszsformát alkalmazni, a pajszs

körül merőben helytelenül ábrázolt vörös-kék sisaktakarók pedig mellőzendők volnának s azok helyébe a pajzsra rendes koronás lovagsisak jönne, jobbról is ballról is vörös-kék sisaktakarókkal. Erre nemcsak azért volna szükség, hogy az egész címernek csinosabb s régiesebb formát kölcsönözzön, hanem hogy a városnak hagyományos vörös-kék színeit a címerben valamiképpen alkalmazhassuk, minthogy magában a vörös pajzsban, a zöld talajon ügető vaspáncélos vitéz mellett legföljebb csak a sisak kócsagtollat lehetne kék színűnek feltüntetni. De tekintetbe véve azt, hogy a városnak most már tulajdonképpen mind a két t.i. a volt polgári és nemesi község címeréhez, mind a páncélos vitézhez, mind a huszárhoz egyenlő joga van, e két címernek olyaténfokú egyesítését maga a nmlgs [nagyemlétségű] Belügyminisztérium is engedélyezhetné, hogy t.i. a javasolt sisak koronájából a volt nemesi község huszára kivont karddal sisakdiszül emelkedné ki övig kék dolmányban kék mentével prémes forgós kucsmával, leffentyűvel. Hiszen csak egyszerű sisakdiszről van szó, de ezáltal nemcsak a város hagyományos vörös-kék színe jutna még erősebben érvényre, de egyúttal a volt nemesi község címerét is megmentené a feledéstől. Ennyi változtatás, ilyenfokú egyesítés nézetem szerint bátran engedélyezhető, mert hiszen a tulajdonképpeni címert csak az képezi, ami a pajzsban van foglalva, mindaz tehát, ami a pajzsban kívül van (sisak, sisaktakaró, sisakdisz, jelmondat, stb.) a címerhez szorosan véve nem is tartozik, ezért is vannak ezek folytonos változtatásoknak alávetve, holott maga a szorosan vett címer mint itt is, változatlan marad. Fölvívandó volna tehát a város, hogy új pecsétjének rajzát illetően módon két példányban, a központi vállalkozó útján készíttesse el s végleges megállapítás céljából terjessze föl. Budapest, 1905. november 20. Tagányi”⁸⁷

A városi tanács 1906. február 26-i tanácsülésen foglalkozott ismét – ha röviden is – a címer-kérdéssel. Mint olvasható a városi tanácsülés jegyzőkönyvében: *A város címerének és pecsétjének megállapítása tárgyában 90.919/905. szám a. kelt m. kir. belügyminiszteri leirat ismertetvén, polgármester bejelenti, hogy a város új pecsétjének rajzát a miniszteri leiratban foglaltak szerint Felsenfeld Ignác központi vállalkozó útján 2 példányban elkészítette, mely rajzot a közgyűlésnek bemutatja.*

Határozat

*A közgyűlés a város pecsétjének rajzát, melyben a volt polgári és nemesi község címere egyesítve lett, elfogadja s megbízza a polgármestert, hogy az új pecsét rajzát végleges megállapítás céljából a magy. Kir. belügyminiszter úrhoz a vármegye alispánja útján terjessze fel.*⁸⁸

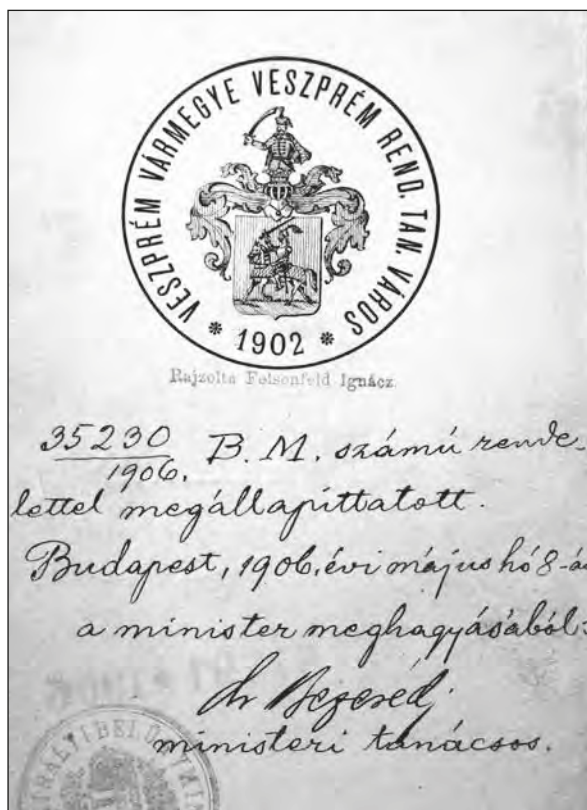
A most már véglegesnek tartott címerrajz és javaslat április 6-án érkezett be a MOL-ba, ahol ismét Tagányi Károly véleményezte. A belügyminiszterhez küldött javaslata már egyértelmű: „Minthogy a beküldött pecsétrajzok az 1905: 90919 B.M sz. előadói íven 1905: 1507 O.L. sz. jelentésében javasoltak megfelelnek, van szerencsém azokat végleges megállapításra ajánlani.

Veszprém r.t. város címerének heraldikai leírása a következő:

'Vörös mezőben, zöld talajon ügető s páncéllal fődött lovon ülő kék kócsagtollas páncélos vitéz, jobbjában kivont egyenes kardot tart. A pajzsra takarókkal s arany koronával ellátott sisak van téve, melynek koronájából magyar huszár emelkedik ki, kék dolmányban s panyókára vetett kék mentével, prêmes, forgós s kék leffentyűs kucsmájával, jobbjában kivont, görbe kardot tartva. A sisaktakarók mindkét felől vörös-kék színűek.' Budapest, 1906. 04. 20. Tagányi."⁸⁹

A címert 1906-ban, 35.230/1906. B.M. szám alatt, a már idézett szakvéleményének figyelembevételével a belügyminiszter nevében dr. Bezerédj miniszteri osztálytanácsos 1906. május 8-án hivatalosan is megerősítette. A folyamat végére a pont 1906. július 6-án került, amikor a belügyminiszter megküldi a Magyar Országos Levéltárnak Veszprém r. t. város pecséttrajzát, majd azokat Tagányi Károly átveszi.⁹⁰

De mit is jelentett a két címer egyesítése? Somfai Balázs leírása szerint: „A

címerben szereplő motívumokról tudni kell, hogy elvben a pajzsra lévő ábrázolások (azaz mértani alakzatokat jelentő 'mesteralakok' és tetszőleges 'címerképek') együttes megnevezése jelentik a tulajdonképpeni címert. Az összes többi elvben „mellékes”, végszükség esetén akár el is hagyható. A címer megújításának, így bővítésének is a gyakorlatban előforduló egyik módja az ábrázolásokat kiadó elemek valamely egyesítése, közös mezőben való ábrázolása. Másik elfogadott módja a pajzs megosztása, tehát külön mezőrészek kialakítása, de lehetséges a különálló pajzsok szoros egymás mellé állítása is.

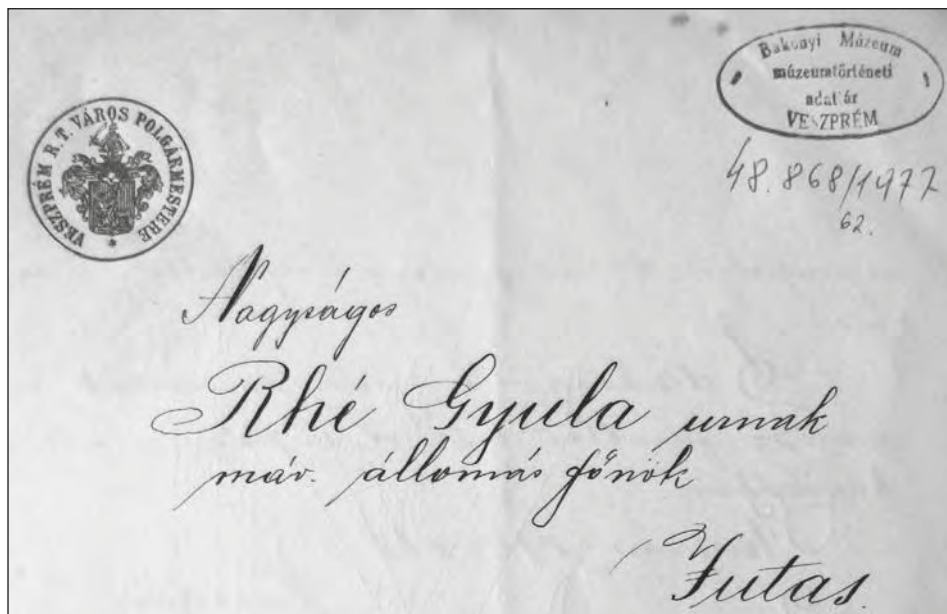
Veszprém esetében az a ritka dolog merült fel, hogy egy huszár és egy páncélt viselő lovaskatona ábrázolását

Veszprém város címerének megerősítési okmánya.

Forrás: MNL V.5, 79. doboz

kellett volna valahogy egyesíteni, méghozzá egyenlő rangban. Ez a kérdés alighanem nagy problémát okozott volna mindkét fegyveres testület számára, az előbbi három mód egyike sem bizonyult volna kifogástalannak. Így azt találták ki a heraldikusok, hogy a páncélba burkolt lovaskatonát a pajzsra teszik, a kivont kardú vitézt pedig, ló nélkül, fölküldik a sisakdíszbe, mert az ugyan nem a pajzs, de valahogyan mégis „fölötte” van. Így végül az a ritka helyzet adódik, hogy Veszprém város címérét csak így, a bővítményekkel együtt szabad használni, mert azokat leválasztva már mást jelentene. Tehát a veszprémi városcímernek nevezetessége az a ritka jelenség, ahogyan a két közösséget jelképező fegyveresek címerképeit egybeszerkesztették. És mivel a címer lényegében a városnév rajzi-képi megfelelője, úgy kell elfogadnia mindenkinek, ahogyan van, azaz hogy csak vele együtt változhatna.⁹¹

Láthatjuk tehát, hogy az 1906-os rendezés az 1848 előtti nemesi, illetve polgári közösség címereit úgy egyesítette egy közös címerbe, hogy a polgári címer páncélos lovasa magába a címerpajzsba, a nemesi címer huszára pedig a címer sisakdíszébe került.

Dr. Komjáthy László levele Rhé Gyulához. Forrás: LDM 48.868/1977

A polgármesterek levelezéseikben minden esetben a város címérét használták. Hol csak egy felirattal, esetleg egyszerűsített lenyomattal, hol díszes, aranyozott dombornyomású címerrel, mint amilyet dr. Komjáthy László polgármester 1913. október 3-án Rhé Gyulának írt levelén látható.⁹²

*Veszprém város árvaszékének elnöke bélyegzőlenyomata. Érdekessége a bélyegzőnek, hogy a lovasvitéz alakját a vésnök fordítva készítette.
Forrás: MNL K150, 1395 cs.*

Az 1886-ban megjelent és a községek működését szabályozó törvény elismerte, hogy a törvény hatálya alá tartozó települések „... a törvény korlátai között önállóan intézi saját belügyeit, végrehajtja a törvénynek, kormánynak és a törvényhatóságnak az állami és a törvényhatósági közigazgatásra vonatkozó rendelkezéseit.”⁹³ Mindebből kiolvasható az is, hogy a címer és pecsét használatban is – az évszázados hagyományt követve – a községek és törvényhatóságok, saját körükben szabadon élhetnek címerük használatával. Szervezetük minden intézménye és intézete az illető önkormányzat címerét használhatta hivatalos pecsétjén.⁹⁴ Így látható a város hivatalos címere például az árvaszék és a törvényszék pecsétjén is. Ez a megengedő álláspont egészen 1949-ig volt érvényben.

Címerhasználat tiltása – megengedése – átírása

1949. április 7-én megjelent a 124.454/1949. III. sz. belügyminiszteri rendelet, amely véget vetett a települések címeres pecsét használatának: „A törvényhatóságok, megyei városok és községek régi szokás alapján pecsétjükön és kiadmányaikon különböző rajzokat magába foglaló jelvényeket (címereket) használnak. Ezeknek a jelvényeknek a rajzai sok esetben a régi feudális rendszert tükrözik vissza és így használatuk államhatalmunk jellegével nem egyeztethető össze. Felhívom ezért Alispán (polgármester) urat, intézkedjék, hogy a törvényhatóságok, megyei városok és községek régi jelvényeiket (címereiket) és e jelvényeket feltüntető pecsétjeiket a használatból vonják ki és a pecsétek megőrzéséről a törvényhatóság levéltárába való elhelyezésének útján gondoskodják. Úgy a törvényhatóság, mint a megyei városok és községek a jövőben olyan pecsétet használjanak, mely a törvényhatóság, megyei város, község, mint hatóság megnevezését tünteti fel. Felhívom Alispán (Polgármester) urat, hogy a szükséges intézkedéseket tegye meg és 1949. május 1-től kezdődőleg az új szövegű pecsétet használja. Alispán úr a megyei városok polgármesterei és a községek elöljáróságát megfelelő eljárásra haladéktalanul utasítsa.”⁹⁵

1949. szeptember 7-én a minisztertanács rendeletet alkotott a Magyar Népköztársaság címerének használatáról. A jogszabály szerint az „*állami hatóságok, hivatalok, intézetek és egyéb intézmények az 1950. évi április hó 30. napját követően csak a Magyar Népköztársaság címerét használhatják.*”⁹⁶ Részletesebben szabályozta a kérdést a 375/1949. számú jogszabály.⁹⁷ A rendelet első, a bélyegzőkkel foglalkozó fejezete érdekes kordokumentum is egyben:

„A közhatóságoknál, hivataloknál, intézeteknél és intézményeknél mind a nedves (gumi), mind pedig a száraz bélyegzőkön a Kossuth-címert a legrövidebb időn belül a népköztársasági címerrel kell felcserélni

Azokat a bélyegzőket, amelyek állami címerrel eddig sem voltak ellátva, ez alkalmal sem kell címerrel ellátni.

Községi, megyei stb. hatóságok és szervek pecsétjein, ha helyi címert használtak – amennyiben lehetséges –, a bélyegzőkből ki kell vágni.

A címer kicserélését a bélyegzőknél a következőképpen kell lebonyolítani:

A kicseréléssel kizárólag a Bélyegzőgyár N.[emzeti] V[állalat].⁹⁸ (Andrássy út 35.) bízható meg.

Az igényeket a minisztériumok jelentik be, összegyűjtve az alájuk tartozó szervek igényeit is. Ebből a célból a minisztériumok haladéktalanul kérjenek az alájuk tartozó szervektől lenyomatmintát annak megjelölésével, hogy melyik mintából hány darabot kell kicserélni. A bélyegzőmintákat a minisztériumok átadják a N. V.-nak és megállapodnak vele a bélyegzők kicserélésének ütemtervében.

Az ütemtervnek megfelelően a N. V. értesíti a szerveket, mikorra küldjék be bélyegzőiket, és az előirt beküldési időben beérkezett bélyegzőket 24 órán belül a népköztársasági címerrel ellátva küldik vissza az igénylő szerveknek.

Az ütemterv megállapításánál a sorrend: 1. minisztériumok és felső hatóságok, 2. rendőrség, honvédség, 3. középfokú-, 4. alsófokú szervek. A minisztériumok a keret-megállapodásokat szeptember hó végéig kötelesek a N. V.-tal lebonyolítani.

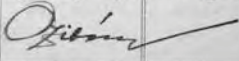

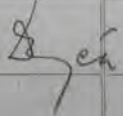
Minden szerv köteles a bélyegzők kicserélése alkalmával egy régi bélyegzőt magánál tartani folyó munkára.

Közületeknek a bélyegző kicserélésére való elküldése alkalmával kötelesek a N. V. által jelzett díjat befizetni.

A bélyegzők kicserélését az ingók karbantartására előirányzott hitelösszeg terhére kell végeztetni, ezen a címen póthitel nem igényelhető.”

Mint minden településen, így Veszprémben is áttértek a kötelezően előirt pecsétek használatára. Azonban a város „elegánsan” oldotta meg a korábbi, „feudális rendszert tükröző” címerkép elhagyását: készített egy új, címer nélküli pecsétet „VESZPRÉM MEGYEI VÁROS” körirattal, a kör közepén „POLGÁRMESTERE” felirattal. Egyébként nem találtam olyan lenyomatot, ami esetleg arra utalt, hogy a város – mint az tapasztalható volt – kivágta volna a korábbi címerét. Az említett

címer nélküli pecsétet a város egyébként igen rövid ideig használta. Az „Elnöki iktatókönyv” 1948. évi zárásán a város egyesített címerével ellátott pecsét látható, az 1949. évben a már előbb említett címer nélküli, majd az 1950. évben már az ún. „Rákosi címerrel” (1949-es népköztársasági címer) ellátott és „VESZPRÉM VÁROS TANÁCSÁNAK VÉGREHAJTÓBIZOTTSÁG – VESZPRÉM MEGYE” felíratú nedves lenyomat látható. Az 1950-es évektől kezdődően már csak a kötelező, állami címerrel ellátott pecsétlenyomatok találhatók.

Veszprém m. város polgármesterétől	
Veszprém, Szabadság-tér 1.	
Telefon: 61-, 62-, 63. Postafiók: 42.	
34 eln./1949 szám.	
Tárgy: A Magyar Népköztársaság címerének bevezetésével kapcsolatos intézkedések.	
Hivatkozási szám: A.173/1949	
Melléklet: 4 db.	
Alispán Urnak, Veszprém.	
A kicserélendő bélyegzőkre és zománcozott fémtablára vonatkozó kimutatásokat 2-2 példányban betérjesztem.-	
Veszprém, 1949 szept.10.	
	
/Ozibók István/ polgármester.	
	
	

A módosított veszprémi „címeres” pecsét 1949-ből. Forrás: VeML V.173.a. 2. téka

Az említett rendelet megjelenését követő két évtizedben szünetelt hazánkban a kommunális címerek használata. Csak a hatvanas évek végén merült föl több város részéről az igény, hogy – díszítőelemként – használhassa régi címerét. Ennek hatására is született meg a 40–1/1970. számú utasítás, melyet a Minisztertanács Tanácsszervek Osztálya adott ki. A helyi címerek alkotásáról és használatáról szóló előírás logikájában visszatér az 1902. és 1906. évi szabályozáshoz, miután célja az egységes gyakorlat biztosítása volt. A rendelet megfogalmazói – az 1949-es szabályozást idézve – leszögezték, hogy: „a helyi címer csupán a településre utaló és díszítő jelkép, és kizárólag a helyi utasításban meghatározott körben használható.”

A helyi címer ügyrendben foglalt hatósági tevékenység, eljárás során nem alkalmazható; díszítő jelképként csupán rendezvényeken, díszokleveleken, emléklapokon, kitüntető emlékérmeken, protokolláris levélpapíron, kiadványokon, idegenforgalmi propagandában, termékeken, emléktárgyakon használható.

E rendeletet felhasználva tért vissza a város korábbi, 1906-os címeréhez, melyről szóló rendeletét egy 1971. évi tanácsülés jegyzőkönyvéből ismerhetjük meg. A napirendi pontok között szerepelt „*Veszprém város címerének megállapítása és használatának szabályozása*” című rendelettervezet megtárgyalása, majd határozattá emelése. Az előadó dr. Kucserka Lajos vb. titkár kiemelte: nem új városcímer megalkotását, hanem a meglévő címer használatának rendjét kívánja szabályozni az új tanácsrendelet. Majd megjegyezte: „*Veszprém város címerét még 1906-ban állapították meg, az számos középületen megtalálható.*” Azonban a városban működő különféle szervezetek nem a címertan szabályai szerint használták és ezért vált szükségessé egy rendelet kiadása. Képviselői kérdésre válaszolva elmondta még, hogy csak címer alapításához szükséges felsőbb szerv engedélye. Ez esetben azonban nem új címerről van szó, hanem a meglévő címer használatát szabályozzák. A tanácsülés végül 54 igen szavazattal elfogadta a 3/1971. számú rendeletét a város címerének megállapításáról és használatáról. A tanácsrendeletben olvasható a címer – az 1906-oshoz képest kissé módosított – leírása is. „*Veszprém város címerén szabályos pajzs vörös mezejében zöld talajon ügöző, páncéllal fedett lovon kék kócsagtollas páncélos ül, aki jobb kezében egyenes kivont kardot tart. A pajzson takarókkal és arany koronával ellátott sisak helyezkedik el. A sisaktakarók mindkét felől vörös-kék színűek. A koronából kék dolmányos, panyókára vetett kék mentés, prémes, forgós,*

A városi tanács által, 1970-ben készített emléklakett, rajta még az eredeti középcímerrel. A szerző tulajdonában

kék leffentyűs-kucsmás magyar huszár emelkedik ki, aki jobb kezében kivont görbe kardot tart.”⁹⁹

Az újraszabályozott címerhasználat az eredeti, 1906-os címerrel sok évet nem élt meg. 1974-ben hatályba lépett a 1006/1974-es számú minisztertanácsi határozat,¹⁰⁰ amelyben szabályozták a helyi címer és zászló alkotását és használatának szabályait. A rendeletben olvasható: „*A helyi címer a település történelmi múltjára és a mai jellegzetességére utaló jelkép.*”¹⁰¹ A címertervre a végső szót a Képző- és Iparművészeti Lektorátus mondta ki, hozzájárulva a település által alkotott jelképek használatához. Szabályozta a zászló felépítését és használatát is, kimondva: „*A helyi zászló egyszínű anyagon a helyi címert és a település államigazgatási helynevét tartalmazza*”, továbbá, hogy a zászló nem helyettesítheti a hivatalos állami zászlót és „... a nemzetközi munkásmozgalom vörös zászlaját...”¹⁰²

Az előzőekben ismertetett határozat végrehajtását szabályozta a Minisztertanács Tanácsi Hivatala elnöke. Ebből csak egy pontot ismertetek, amelyben olvasható, hogy a címer tervezésénél: „*b) a Képző- és Iparművészeti Lektorátusnak a hozzájárulás megadása során elsősorban a címerrajztervben a régi címerekből átvett elemek történeti hitelességét, valamint a terv esztétikai és szocialista tartalmát kell ellenőrizni.*”¹⁰³

Veszprém gyakorlatilag nem alkotott új címet, mindenfajta akkoriban divatos fogaskerékkel, lombikkal és más, nem klasszikus címerábrákkal. Egy „huszárvágással” megalkotta régi-új címerét, ami az 1906. év előtti polgári címer újrarajzolását jelentette. Ezt azonban a korszaknak megfelelően „modernizálni” kellett egy, a pajzsfőbe elhelyezett ótágú vörös csillaggal, az akkoriban megújított címereink úgyszólván kötelező járulékával. Mindezekben túl a címerpajzsban elhelyezett lovaskatonára rajzolata is kissé módosult: a takaró nem volt színezve és a vitézt is teljes páncélba öltöztették. Megváltoztatták a város régi kék-vörös zászlószíneit is, átalakítva egyszínű zöld színűre.

A címer és zászlóhasználatának szabályait – benne az új címerrel – a városi tanács 1974. december 13-i tanácsülésén fogadta el. A 2. napirendi pontban szerepelt: „*A városi címer és zászló használatának rendjéről szóló tanácsrendelet*” tárgyalás. Előzetesen ismét dr. Kucserka Lajos vb titkár tájékoztatta a tanácsstagokat, hogy „*A Városi Tanácsnak e tárgyban volt rendelete, azonban a városi címert a Képzőművészeti lektorátussal úgy kellett tervezettni, hogy fejezze ki a település múltját és jövőjét.*”¹⁰⁴ (A szerzőnek – olvasva az előterjesztés szövegét – olyan érzése támadt, hogy a veszprémiek „kelletlenül” álltak hozzá a címer újraterveléséhez. És talán nem véletlen a címer, az ismert formában történt átalakítása sem.) A veszprémi címer tervezője Piros Tibor grafikusművész volt. Az újjátervezett címert a Képző- és Iparművészeti Lektorátus 1974. december 31-én fogadta el.¹⁰⁵

A címer leírása a rendeletben a következő volt: „*Veszprém város címere egy feke-*

te szegélyes szabályos alakú csücskös talpú pajzsban helyezkedik el. A pajzs középső részén vörös mezőben, zöld talajon ügető – páncéllal fedett – ezüst színű lovon kócsagtollas páncélos vitéz ül, jobb kezében kivont egyenes kardot tartva. A pajzs bal felső sarkában elhelyezett ezüst szegélyes vörös csillag a szocialista fejlődést jelképezi.”¹⁰⁶

A Veszprém Megyei Levéltár 1989-ben kiadott szakvéleménye ezt a címert a következőképpen minősítette: „*Veszprém esetében viszonylag kis változtatás történt: a pajzsfelelejére ezüst szegélyű, ötsugarú vörös csillag került. Sem a vörös szín, sem az ötsugarú csillag nem ellentétes a magyar heraldika hagyományaival, de a vörös ötsugarú csillag előzmény nélküli. A címertan szabályai szerint vörös (vagy bármely) alapra ugyanolyan színű alakzatot tenni helytelen. A páncélos vitéz túlságosan nagyméretű és a pajzs oldalainak aránya sem felel meg az ajánlatos 7:8 aránynak. A legfeltűnőbb azonban a csillag és a vitéz kardjának merész viszonya.*”¹⁰⁷

Bertényi Iván ebben az időben elburjánzó „címeralkotásokról” úgy emlékezett meg, hogy több, a heraldikához is értő külföldi „[...] borzad el a világon általában érvényes heraldikai szabályokkal ellentétes címerek láttán.” Veszprémet név szerint ugyan nem említi, de megjegyzi: „[...] volt városunk, amelyik változatlanul akarta felújítani több száz év óta használt címerét, de ehhez nem kapott engedélyt, új, 'modern' szellemben megrajzolt címer felvételére kötelezték. Erősen vitatható, mennyiben lett szebb [...] és szükséges volt-e a Balatontól északra fekvő megyeszékhelyünk régi páncélos lovasát [...] modern formájúra rajzolni.”¹⁰⁸

Mindenesetre ettől az időtől kezdve már csak ezzel a címerrel találkozhattunk a város különböző kiadványain, majd a későbbiekben a testvérvárosi kapcsolatokat megerősítő okleveleken is.¹⁰⁹ Nem csak a szakértő, de természetesen a veszprémiek is külön jelentést tartalmat alkottak a címernek, már ami a vörös csillagot illeti: a város páncélos vitéze kardjával leveri az égről a vörös csillagot. Kérdés, hogy az akkori cenzúra hogyan engedhette át ezt a címert?

Veszprém megújított címere

1990-ben az Országgyűlés elfogadta a helyi önkormányzatokról szóló 1990. évi LXV. törvényt. Ennek 1. § 6. bekezdésének a) pontja kimondja: „*A helyi önkormányzat a törvény keretei között: önállóan alakíthatja szervezetét és működési rendjét, önkormányzati jelképeket alkothat, helyi kitüntetések és elismerő címeket alapíthat.*”¹¹⁰

A „vörös csillagos” címer 1991-ig volt használatos, amikor a város képviselő-testülete megalkotta az új címerét és zászlaját. Az 1991. március 28-iki közgyűlést megelőzőleg létrehozta egy rendelet-előkészítő bizottságot dr. Varga Zoltán vezetésével. A bizottság bevonta munkájába a Laczkó Dezső Múzeum és a Veszprém

megyei Levéltár szakembereit is. Az ő javaslatukat is figyelembe véve végül megbízták Somogyi Győző festőművészt, hogy készítse el a város címer-javaslatát. Somogyi Győző elmondta: „A felkérést az önkormányzattól kaptam, hogy készítsem el a város címerét. A kiírás szerint három változatot kellett leadnom, amit megtettem. A három változatnál csak minimálisak voltak az eltérések, ami elsősorban a kiegészítő motívumokat (pl. foszlányok) érintette. Egyébként emlékezetem szerint a felkérésben nem szerepelt, hogy a korábbi címert kell megújítanom, amit én úgy értelmeztem, hogy akár teljesen újat is készíthettem volna. De ragaszkodtam ennek az ősrégi város régi címerének megújításához.

A címer központi alakjának, a páncélos vitéz megrajzolásakor arra törekedtem, hogy az történetileg hiteles legyen, vagyis a fegyverzet, a páncélzat, a sisak és a ló takarója a korabeli ábrázolásokon látottakkal legyen megegyező. Mintául a páncélos vitéznek – az elmondott szempontoknak megfelelő – a Bakács család¹¹¹ 1532-ben készített címere szolgált. A címer megrajzolásánál fontos szempont volt még, hogy annak minden eleme harmonizáljon egymással.

Miután a kért három változatot elkészítettem, a közgyűlésen ismertettem a javaslatomat, majd mindhárom címertervet átadtam a polgármesternek, Dióssy Lászlónak.¹¹²

A közgyűlésen – ahol Dióssy László polgármester elnökölt – dr. Varga Zoltán elmondta, hogy a tervek és a rendelet kidolgozásánál a folytonosságot tartották alapvető feladatnak. Így jutottak el az 1906-ban elfogadott címerig. A vita során módosították a rendelettervezet preambulumát, majd a testület elfogadta a 2/1991 (III. 28.) számú közgyűlési rendeletet „A városi címer, zászló, polgármesteri lánc és díszpecsét használatáról.”¹¹³

A közgyűlésen az említett rendelet elfogadása után ünnepi aktusra is sorkerült. A testület 74/1991. (III. 28.) közgyűlési határozatában mondott köszönetet dr. Tölgyes Józsefnek, a város korábbi jegyzőjének, hogy az általa megőrzött és az 1906-os címerrel ellátott bélyegzőt megőrizte és azt ezen az ülésen átadta az elnöklő polgármesternek.

A nemzeti jelképeinket bemutató internetes oldalon olvasható Veszprém város címerének 249 szóból álló leírása, ami nem csak a heraldikában is ismert 'szükszavúsággal' ismerteti, hanem attól bővebben, bemutatva a címerelemek jelentését is. E fejezet zárásaként ismerjük meg mi is:

„Veszprém város címere: álló, csücskös talpú, aranyrámás pajzs, vörös mezejének zöld udvarán jobbra ügető, vörös-fekete szerszámzatú és takarójú, aranybokréta ezüstparipán ezüst kócsagtollas, vörössel és feketével mintázott ezüstpáncélzatú és sodronyinges, ezüstnadrágos, vörös csizmájú ezüstsarkantyús végvári vitéz baljával a kantárt fogja, jobbában ezüstpallást emel, oldalán a vörös szijakon felkötött szablya és a pallos hüvelye ezüst-fekete és vörös.

A pajzs felső élén természetes színű, vörös bélésű, aranszegélyű és pántozatú tornasisak helyezkedik el, nyakában aranyzsinóron vörös kört befoglaló aranymedállal.

A sisakkorona ötágú (három gyöngyöt befoglaló levél között egy-egy gyöngy) rubinokkal és zafirokkal ékesített leveleskorona, melyből – sisakdíszként – banderialis huszár növekszik dúsan aranyozott kék dolmányban és nadrágban, panyókára vetett vörös bélésű, hermelinszegélyű, aranypánttal kapcsolt kék mentében, vörös kötésű hármás aranyövvel, melyen fekete kardhüvelye lóg. Balját csípőjén nyugtatja, jobbjaiban aranymarkolatú, ezüstpengéjű szablyát tart. Fején aranyzsinórzattal, boglárokkal és ezüst tollforgóval felszerelt, kék leffentyűs vörös prémsüveg (csákó) van.

A foszlányok: vörös és kék színűek.

A pajzs vörös színe, amely a vért, az életet idézi emlékeztünkbe arra céloz, hogy a vidék az őskor óta lakott. A zöld mező a természeti tájat, a termelőmunkát és kultúrát jelképezi: az erdőt, réteket, szántóföldi művelést, kerteket, később a szőlőgazdálkodást, a kultúra iránti igényt, iskoláit, múzeumait, könyvtárait, vadaskertjét, színházát, egyetemét (korai főiskoláját, 'mely hasonlatos volt a párizsihoz' 1276-ban Csák Péter égette fel).

A pajzs uralkodó képe, a páncélos lovasvitéz hangsúlyozza, hogy a város élete ritkán volt békés. A sisakkoronából növekvő banderialis huszár megjeleníti, hogy Veszprém volt az Árpádok területén az első püspöki székhely, szomszédságában a Veszprém völgyi basilissa kolostorral.

A sisak az évezredek küzdelemnek állít emléket.

A korona a nehezen elnyert városi rangot (1672-ben még „kiváltságokkal nem rendelkező városnak” mondják), autonómiát, önkormányzatiságot hangsúlyozza.”¹¹⁴

Veszprém zászlaja

A zászló ősidőkben is, s azóta is, mindig olyan jel volt, mely köré a harcosok gyülekeztek. Bár a legrégebbi időben is szokás volt a zászlóra valamely képet festeni vagy más módon (fölvarrás, hímzés) alkalmazni, a címereket keletkezésük után még nem alkalmazták. Vagyis, a címereknek elterjedése után még jó ideig címeretlen, üres zászlók is voltak. Később a zászlóra is rátették a címet, és pedig nemcsak a csapatzászlókra, de azon kis zászlókra is, amelyek például a dzsida hegyén volt. A zászló tehát némely esetben pajzshoz hasonlóan kerete, alapja a mesteralaknak vagy címerképnek, és ezért szerepel a mesteralak vagy címerkép pajzs és kiegészítők nélkül.¹¹⁵

Veszprémnek a pecséteken kívül csaknem egyedüli korabeli címeres emléke – amint a ráfestett évszámból is kiderül – egy 1745-ben készült, kék színű, fecskefarkú

zászló. A zászlólap egyik oldalán a már jól ismert huszárt láthatjuk, „WESZ. VÁRO:” felirattal. (Az ábrázolás itt sincs pajzsba foglalva.) Másik oldalát Magyarország koronás címere díszíti. A zászló a budapesti Hadtörténelmi Intézet és Múzeum (HIM) gyűjteményében található.¹¹⁶

Részlet Veszprém város zászlajáról – A vágató lovasvitéz sisakjánál olvasható a városra utaló felirat

A HIM hadizászló gyűjteményében a következő leírással szerepel: „Az 1745-ben készített fecskefarkú zászló egylapos selyemdamszt, mindkét oldalán anyagára festett díszítéssel készült. Mérete: 132 x 132 cm.

Az előoldalon aranyozott ornamentikus keretben egy vágató lovas ábrázolása látható, két oldalon a készítés dátuma 1745. A hátoldalon szintén aranyozott ornamentikus keretben Magyarország címere. Elképzelhető, hogy a zászlóselyem eredete

tileg kék színű volt, ami időközben kifakult. A zászló eredeti színe látható a széleken visszahajtott részeknél.”¹¹⁷

A hadizászlót nagy valószínűséggel az örökösödési háborúban¹¹⁸ részt vett veszprémi insurgents (nemesi felkelő) alakulatnak készítette Veszprém városa. Ezt támasztja alá egy 1745. május 24-én készült jegyzőkönyvi bejegyzés, amiben Páyer Mihály a zászló készítéséhez felvett összegről számolt be (és el) a városi tanácsnak: „Anno quo supra die vero 24 Maj, [az év – vagyis 1745 – május 24. napján] Payer Mihály a városi tanács jelenlétében: Szabadi Antal mint városi feő bírónk, Pillich Mátyás, Győri Szabó István, Király János, Szél János, Barabás Gergő, Vásonyi István, Kolláth István, Mészáros Pál, Bognár János, Jó Lárís Ádám, mint városi tanácsos, nem különben Szijártó Ádám szabad vajda, Jádi Gergő és Csutorás János vásárbíráknak számot adott harminc négy forintokrul és hetvenegy s. félépénzkrül [egy krajcár negyedrésze, fillér.] eő k[e]gy[e]lme, a’ mit a nemes város zászlójára és holmi maga boltyábul a város szükségére ví[é]tetett papirosra költött.” Az elszámolás szerint – melyeket számlákkal igazolt – a zászló (ami nyilván a nagyobbik tételt tette ki) és a papír 28 forint és 38 ’félépénz’-be került, így Páyer Mihály a város kasszájába 6 forintot és 33 félépénzt fizetett vissza.¹¹⁹

Veszprém város címeres emlékei

A zászlón kívüli címeremlék néhány városi épületen is megtalálható. Elhelyezésük időrendjében: a volt városházán (Kapunváry-ház), a Veszprémi Állami Polgári Fiúiskolán (Kossuth Lajos Általános Iskola), az Ipartestület (volt Fecskendőház) homlokzatán, a volt városi mozi épületén, a „Húszemeletes” földszintjén, a jelenlegi városházán (Egyházmegyei Alapítványi Hivatal épülete), valamint egy 21. századi épületen, a Veszprém Arénán. Veszprém város címere a Hősök Kapuja átalakítása-felújítása során 2014-ben beépített színes üveglakban is látható (lásd borító oldalán). Készítője Czebe István üvegművész (Budapest, 1967.).

Régi városháza (Kapunváry-ház)

Ismert, hogy a Kapunváry-házat¹²⁰ városházává 1886-ban alakították át (jelenleg Szabadság tér 1. sz.). A 20. század fordulóján a város erőteljes városrendezésbe kezdett. Igyekeztek a szűk, nehezen járható utcákat biztonságossá tenni, a kiugró, a közlekedést gátló épületeket lebontani, a nehezen megközelíthető városrészeket elérhetővé tenni.

A városi közgyűlés 1907. július 25-i ülésén foglalkozott a kérdéssel, amikor Szegelethy polgármester bejelenti, hogy a Kapunváry-ház melletti épület tulajdonosával, dr. Kováts Gyula belügyminisztériumi osztálytanácsossal nem sikerült egyez-

Kapuváry-ház (már Városháza). A képeslap postára adás dátuma: 1899. 11. 15.

Forrás: Balogh Gyula képeslapgyűjteménye

ségre jutni.¹²¹ A cél ugyanis az volt, hogy a Városháza és a Korona szálló közötti épületet lebontva, szabad kijárást biztosítsanak az Angolkisasszonyok épülete felé, így – többek között – a Jeruzsálemhegy városrész is könnyen megközelíthető lenne.

A város és Kováts Gyula között zajló kisajátítási vita végére bíróság tett pontot, ami a városnak egy 1912. évi elszámolás szerint 51 224 K összeget tett ki.

A közgyűlés 1909 májusában foglalkozott a bontás kérdésével. 1909. május 1-jére a város polgármestere a ház összes bérlőjének felmondott, május 8-án hatósági eljárás keretében megtörtént a birtokbavétel.¹²²

1910-ben már arról olvashattunk, hogy a vállalkozó a bontási munkálatokat befejezte, és az időközben a város díszpolgáráról, dr. Óvári Ferencről elnevezett utcát teljes hosszában feltöltötte. Végleges burkolását az iskola és a tűzoltólaktanya felépítése után tervezik.¹²³

A városháza átalakítására a pályázati felhívást 1910. május 17-én jelentette meg a polgármester, benne előírva az újonnan kialakítandó hivatali helyiségeket, valamint az épület déli homlokzatának átalakítását is: „A városházának a Szabadság tér felőli homlokzata lehetőleg érintetlenül maradjon, az Óvári utca felőli homlokzata pedig a környezettel összhangban lehetőleg a főhomlokzathoz hasonló stílusban legyen.”¹²⁴ Azonban egy tanácsstag javaslatára a közgyűlés megbízta Csomay

Kálmán építőmestert és Bokrossy Jenő városi főmérnököt, hogy egy új városháza tervét készítsék el. A terveket 1912-ben mutatták be a tanácsnak. E szerint a Kapuváry-házat átalakítanák bérlakásokká és üzletkévé, a városháza melletti Óvári utcai telken a régi városháza vonalában új városházát építenek. A terv szép volt, impozáns volt, azonban a Belügyminisztérium nem adta ki az engedélyt, mivel megítélése szerint a város erejét meghaladta a betervezett 130 000 K összeg. Végül Veszprém város tanácsa 1914. január 29-én hatálytalanította ezt a döntését.¹²⁵

A tervezett (majd elvetett) új városháza látványterv.

Forrás: VeML V.173.b 29. doboz, 2497/1913

A városháza átalakítása nem került le a napirendről, hiszen a hivatali egységek elhelyezése szűkös és egészségtelen volt. De a legnagyobb gondot az Óvári utca felőli, lebontott Kovács-ház melletti, a városházán lévő meredek ormfala jelentette. Április 6-án a városközpont „csúfságát” vakolással kívánták rendbe hozatni, amit végül elvetettek, majd júliusban már a teljes Óvári utcát is rendezni kívánták. Azonban egy vizsgálatnál kiderült, hogy az ormfal életveszélyes állapotban van, azt csak a meglévő kémények tartották. A tanács kényszerhelyzetbe került, kényte-

lenek voltak azonnal dönteni, amit végül összekapcsoltak az épület átalakításával és az Óvári utca rendezésével is.

A munkálatokról végül 1915. február 10-én döntenek, elfogadva a terveket és a 13 000 K költséget.¹²⁶ A terveket a városi főmérnököt helyettesítő Erdős Béla MÁV osztálymérnök készítette. A beszámoló szerint Erdős terve „*Leszedi a nagy oromfalakat, ablakokat vág az Óvári Ferenc utcára, csinos vaskerítés jön az udvar kőfalára s az épület homlokzati stíljének megfelelően képi ki az Óvári Ferenc utcai frontot.*”¹²⁷

A városi tanács a két jelentkező közül 1915. február 24-én Fabb Károly építési vállalkozó ajánlatát fogadta el. Az átalakítás igen gördülékeny volt. 1915 márciusában megkezdték az Óvári utca felőli meredező, függőleges, csúf oromfal lebontását,¹²⁸ hiszen azt csak a kémények tartották. Fabb építési vállalkozó 1915 decemberében már befejezte az átalakítást, majd 1916. február 24-én benyújtotta a tanácsnak a tételes elszámolást. Igaz, a közben felmerül pótmunkák, berendezések vásárlása és egyéb okok miatt a végleges elszámolás átcsúszott az 1917. évre is – ami jóval több lett a betervezett összegnél.

Az átalakított Kapuvár-ház. Forrás: Balogh Gyula képeslapgyűjteménye

Szeglethy György polgármester – már a bontási munkák közepette – kezdeményezte, hogy a városházán az 1908. szeptemberi ún. Királygyakorlat idején a városba is ellátogató Ferenc József császár és király tiszteletére kifaragják és elhelyezzék a város megújított címerét. A címert – a fellelhető kevés iratból kiolvasva – a város-

háza főhomlokzatára, a jelenleg látható Kapuváry címer helyére tervezték elhelyezni, ami logikus lépés volt, hiszen a „magas vendég” útvonala a várban lévő szállására itt, a Szabadság téren át vezetett. Emellett az akkori városháza déli homlokzata csak egy meredek, magas fal volt.

Az elképzelés kivitelezésére kevés idő állt rendelkezésre, az iratok szerint egy hónap alatt kellett elvégezni a címer kifaragását, illetve a járulékos felújításokat is. A munkára a veszprémi Velty Ferenc kőfaragó, valamint Havranek Antal székesfehérvári szobrász és kőfaragó mester jelentkezett. Havranek kőfaragó egy 1908. június 4-i levelében arra kéri a polgármestert, hogy a pontos költségvetés elkészítéséhez ismertesse a kívánt méretet. Mint írja: „*Ha elégséges lesz az a méret, amely a jelenlegi babérkoszorú beövez, úgy annak meghagyásával kérem a belső ovál pontos méretét...*” A polgármester 1908. június 12-én utasította a város gazdasági hivatalát, hogy „*Méresse föl azonnal ahhoz értő személlyel a városházán lévő czímer átmérőjét, hosszát és szélességét.*”¹²⁹ Az utasításra Nagy József városi gazdasági felügyelő öt nap múlva már jelenti a Bujdosó Károly városi kőműves által lemerített adatokat.

A polgármester június 16-án válaszol Havranek kőfaragó kérdésére, amikor közli: „... *az ovál alakú címerpajzs átmérője következő: magasság: 206 centiméter, szélesség 145 centiméter.*”¹³⁰

A városi tanács 1908. július 2-ai tanácsülésén még úgy foglalt állást – akkor, amikor Havranek Antal kőfaragó hivatalosan is jelentkezett a címer kifaragására – hogy: „*A tanács a címer készítését a költségekre való tekintettel nem javasolja.*”¹³¹

Mégis a munkát – a jegyzőkönyvi határozat szerint – a veszprémi Velty Ferenc kőfaragó kapta. Minderről az 1908. augusztus 6-án tartott tanácsülésen döntöttek, melynek egyik napirendi pontja volt „*A város címerének kőbe faragása s a városház homlokzatán leendő elhelyezése, valamint az épület külsejének a hadgyakorlatok idejére való rendbehozatala.*”¹³² A címer kifaragása mellett Velty Ferencnek még a címert környező allegorikus alakok kijavítását, illetve a homlokzat és déli fal újból színezését is el kellett végezni. A tanács a munkára – címer kifaragása, javítás és színezés – mindösszesen 600 koronát szavazott meg.¹³³

Az igaz, hogy a munkát Velty kőfaragó nyerte el, illetve bízták meg. De vajon elvégezte-e? A homlokzat és a déli fal festését minden bizonnyal. Azonban sehol nincs utalás arra, hogy átadták volna a kész címert, vagy kiutalták-e az elvégzett munka ellenértéket. Ellentmond az elkészítésnek az is, hogy a Kapuváry címer egy egészet alkot a babérkoszorúval, vagyis nem mozdították (mozdíthatták) el. Sehol nem írnak a korabeli lapok erről a különleges munkáról, hiszen városi eseménynek kellett volna lenni, amint leveszik (vagy eltakarják) a Kapuváry címert és a helyére illesztik a két éve elfogadott új városi címert. Vagyis 1908-ban Velty Ferenc kőfaragó végül nem készítette el a címert.¹³⁴

Sokkal inkább került a címer a végleges, ma is látható helyére a városháza átalakításának éveiben. Az átalakítási tervben az szerepelt, hogy a városháza Óvári utca felőli oldala a Szabadság tér felőli oldalhoz hasonló stílusban és formában készüljön el.

A városi mérnöki hivatal 1915. április 28-án szóbeli előterjesztést tett a városi tanácsnak (amiről feljegyzés készült) az Óvári utcai oldalon tervezett attika ügyében. A tanács döntése egyértelmű: „A v. tanács helyesli a mérnöki hivatal azon javaslatát, hogy az attika díszei és a fölszerelendő városi címer műkőből, díszes és tartós kivitelben készíttessék el, s megbízta a mérnöki hivatalt, hogy az 5 db vázát s a városi címert a legelőnyösebb ajánlattevő cégtől 1000 kor. összeg keretében rendelje, illetve rendeltesse meg.”¹³⁵

A munkára a fővállalkozó Fabb építőmester a budapesti székhelyű ifjabb Walla József ajánlatát fogadta el. Az ajánlattevő a munkáért 865 korona összeget számított fel. Ebben szerepelt:

A városi címer kifaragásához készített vázlatrajz.

*Forrás: VeML V.177
Restaurált tervrajzok, 34/a*

„1. 1 darab város címer, rajz szerint, 2 m magas, 1.30 m széles, vörös színben, kőszerűen megdolgozva.

2. 3 darab váza, rajz szerint, 1.40 m magas, 0.55 m széles, portlandcementből.

3. 2 darab váza, rajz szerint, 1.10 m magas, 0.45 m széles, portlandcementből.”¹³⁶

A kész címert és a vázákat Budapesten készítették el, majd a helyszínre szállítva helyezték el a kialakított Óvári utcai homlokzaton. Egyébként jól látszik, hogy a címer alsó és felső részén van – masszív vaszegekkel – annak rögzítési helye. (Talán ha kapna egy alapos tisztítást és csiszolást, előjönne az eredeti vörös színe is.)

A Kapuváry-ház az említett homlokzati címeren kívül még két városi címernek is helyet ad: mégpedig a Szabadság téri főbejárati kapun.

A városháza 1915-ben történt átalakítása során egy szélfogó és az Óvári

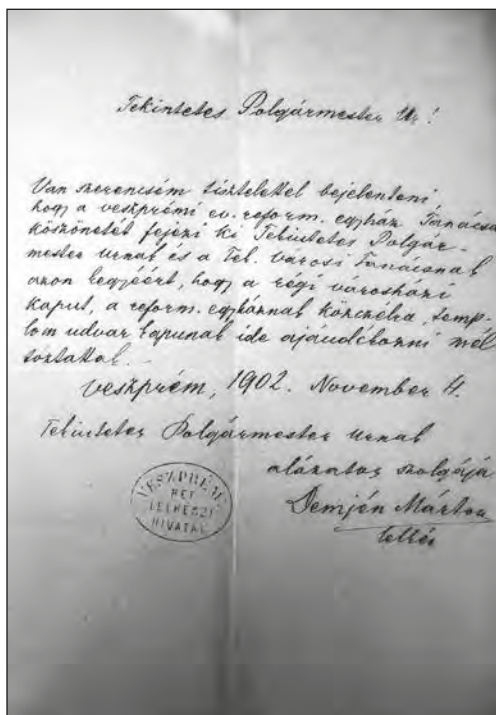
Ferenc utca–Szabadság tér sarkon lévő portál kialakítása is szerepelt a tervekben, amit Winter Sándor bérlő megrendelése alapján Martini Ferenc asztalos készített el. A nagy főbejárati kapu munkálatairól ekkor nem tettek említést, vagyis azt nem újítták fel, vagy cserélték le: minden bizonnyal korábban kerülhetett a ma is látható helyére.

Ha a Kapuváry-házat is magába foglaló képeslapokat vizsgáljuk, vannak olyan felvételek, melyeken még áll a Kováts-féle ház, illetve csak az oromfal látszik, majd elkészül a végleges, ma is látható állapot. Amikor az ismert legkorábbi felvételt vizsgáljuk, a főbejárati kapu ugyan nehezen azonosítható, de nagy biztonsággal mondható: nem a ma is szolgáló kapu látható a felvételen. Döntőnek mondható az a felvétel, melyen a városháza melletti Kováts-féle házát már lebontották, de az oromfal még áll. Vagyis 1909 és 1915 között készült a felvétel. A képeslapon tisztán és egyértelműen lehet azonosítani a most is látható kapubejáratot, rajta a címeres ajtószárnyakkal. A jelenleg is látható főbejárati kapu cseréjét – ha nem is teljes bizonyossággal, mivel arra utaló írásos dokumentumot nem találtam – egy 1902. októ-

ber 20-ai képviselőtestületi ülés jegyzőkönyvében elfogadott határozat írta elő. Szeglethy György elnökletével tartott ülésen polgármester bejelenti: „... a városházán a portálék készítése során új kapu készítése is szükséges. A régi kaput a városi tanács a helybéli ev. ref. egyház részére a templom udvarának kapujául ajándékozza.”¹³⁷

Szemlélve a kapun látható díszítést, a szerző meggyőződése, hogy az ekkor kifaragott városi címeralak lett az 1905-ben a MOL-nak megküldött városi címerjavaslatok egyike.

Maga a címer szabályos alakú csücskös talpú pajzsban helyezkedik el. A pajzs középső részén páncélos vitéz látható, jobb kezében rövid, egyenes kardot tartva, inkább ugrató, mint ügető lovon. A címer kidolgozása igényes munkát takar. Igaz, a címeralakok mintázata erősen „barokkosra” sikerült, a kétélű kard is rövidebb a kelletnél, de egyértelmű, hogy a város címerét láthatjuk. A pajzs tetején a

Demjén Márton református lelkész
köszönő levele a városi tanácshoz.

Forrás: VeML V.173.b. 4. doboz, II.
1822/1902

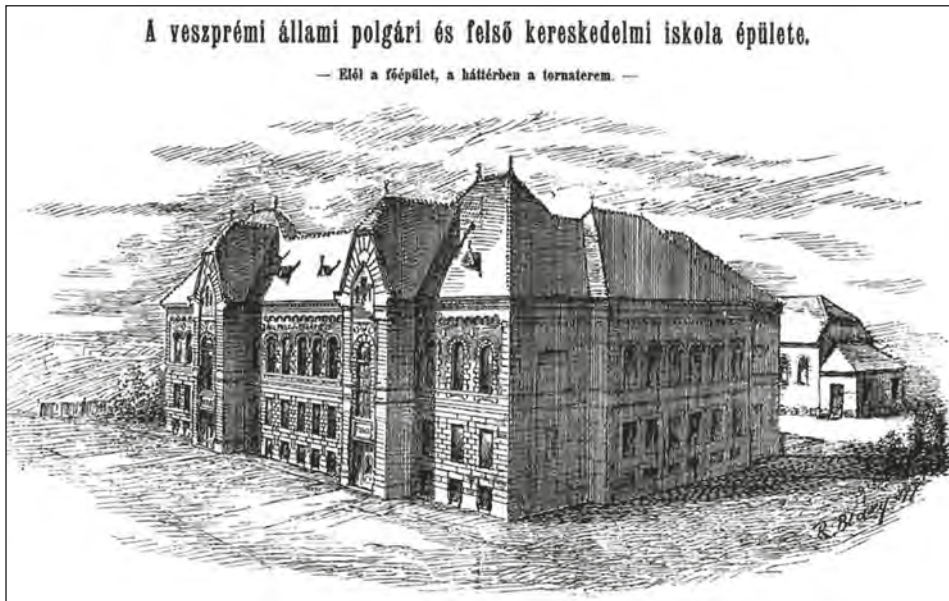
faszobrász koronaszerűen belevészte még a veszprémi vár hármastornyát a várbejárattal.¹³⁸ Egyébként a címer mindkét ajtószárnyon látható, igen jó állapotban. A kapu restaurálását az épület felújításakor az ezredfordulón Hermanics József végezte el. A kapu súlya – a leírás szerint – csaknem hatszáz kilogramm volt, amit hat személy tudott csak a helyére emelni.¹³⁹

Veszprémi Állami Polgári Fiúiskola (Kossuth Lajos Általános Iskola)

Az iskolaalapítás – amely a mai Budapesti út 1. (korábban Palotai út) szám alatt található – kezdeményezője Vargyas Endre, Veszprém vármegyei tanfelügyelő volt. 1892. június 4-i dátummal a következő felhívást tette közzé a Veszprémi Független Hírlapban: „*Örömhír Veszprémváros és vidéke közönségének. Hazafüi örömmel hozom tudomására Veszprémváros és vidéke lakosainak, illetve a szülőknek, hogy gróf Csáky Albin vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter úr ő nagyméltósága f. évi június 20-án kelt 24.162. sz. a. kelt magas intézkedése értelmében, Veszprém városában már a legközelebbi 1892/93-iki tanévben, illetőleg f. év szeptember havában állami polgári fiúiskola fog megnyitni s fokozatosan szervezetni. Midőn erről szerencsém van Veszprémváros és vidéke érdekelt közönségét tisztelettel értesíteni, kívánom, hogy az új iskola legyen e város és vidékének dísze, szellemi emelkedésének veteményes ágya, a vallás-erkölcsös nevelés és hazafiság ápolója s az ifjú nemzedék boldogulhatásának eszköze. Veszprém, 1892. július hó 4-én. Vargyas Endre veszprémmegyei kir. tanfelügyelő.*”¹⁴⁰ A hírt lelkesen üdvözölte a megyei közigazgatási bizottság, élén Véghely Dezső alispánnal, illetve Veszprém város tanácsa is. Utóbbi a bejelentés hatására Vargyas Endrét a város díszpolgárává választotta, mert „*[...] újabb időben nálánál senki közülünk nagyobb alkotást nem teremtett városunk kulturális jövőjére nézve, mint ő.*”¹⁴¹

A jelenleg is látható épület építése 1897 februárjában kezdődött minisztériumi tervek alapján. Az iskolát a veszprémi Horváth Sándor építőmester építette fel rendkívüli gyorsasággal. 1897. február 6-án még arról szóltak a híradások, hogy az építőmester emberei már elkezdték a szükséges köveket hordani, és amint megenyhül az idő, azonnal hozzálátnak az építéshez. Február 27-én kezdtek meg az iskola építését, április 10-én már arról írtak, hogy „*Erősen épül az iskola az új indóházzal szemben. Impozáns, hatalmas, arányaiban a megyei székházhoz hasonló.*”¹⁴² Május 1-jén ünnepséget akartak szervezni dr. Wlassics Gyula miniszter, a város díszpolgárának a jelenlétében, azonban ez többszöri halasztás dacára, elmaradt. Csak az építő Horváth Sándor és munkásai tartottak júliusban egy visszafogott ünnepséget.

1897. július 31-én az épület tető alá került, megkezdték a külső falak vakolását, díszítését, majd október 30-án már arról számoltak be, hogy elkészült az iskola környékének rendezése is. A tanítás 1898 szeptemberében kezdődött. Ünnepélyes avatására csak 1899. május 15-én került sor.¹⁴³

*Blázy Imre tollrajza az iskola épületéről az 1896/97. tanévi értesítőben.
Ha nehezen, de sejthető a homlokzaton a város és Magyarország címere,
illetve a címerpajzsok*

Az épület homlokzatával északnak, a Budapesti (korábban Palotai) úttest felé fordulva fekszik. A főépület egy emeletes, U alakú kétszárnyú épület, két külön főbejárati kapuval és két külön lépcsőházzal, amelyek közül – a közös működésük idején – az egyik a felsőkereskedelmi, a másik a polgári iskolához tartozott.¹⁴⁴ Az emeletes épületben az osztálytermeken kívül rajz-, tanácskozó-, és váróterem is helyet kapott. A földszint egyik szárnyában az igazgató, a másikban az iskolaszolga lakását alakították ki. Önálló épületként a belső udvarban építették meg a tornatermet.

Homlokzatán már igen nehezen fedezhető fel az iskola korábbi díszítése: Magyarország és Veszprém város címere. A címerek a kétszárnyú épület mindkét korábbi főbejárata felett láthatóak. Az 1896/97-es iskolai évkönyvben közölt rajzon – ha nehezen és elmosódottan – de látható a két címer, vagyis azok az épület készítésekor, 1897-ben kerültek a ma is látható helyükre. Az épületen, az emeleti csatlakozásnál, annak külső részén 16 címerpajzs látható. Rainer Pál¹⁴⁵ feltételezése szerint ezekben a vármegyék vagy városok címerei lehettek. Sajnos a címerek készítéséről sem a Veszprém Megyei Levéltárban, sem a korabeli lapokban nem található dokumentáció. Az évek során készült képeslapokon csak sejteni lehet a homlokzati címereket.

A hivatalosan 1899-ben átadott iskolaépület jellegzetes építészeti alkotása korának, mely az évek során több átalakításon, kisebb felújításon esett át, de megőrizte eredeti karakterét. A 2005-ben megkezdett felújításról Halász István a Pannonterv építész vezető tervezője elmondta, hogy a „felújítás, átalakítás a meglévő értékek megőrzését, fokozását célozta meg, a külső téri rekonstrukciót oly módon illesztettük, hogy a különböző korok építészeti alkotásai ugyan elkülönüljenek, de egységet is alkossanak. Az épület rekonstrukciója során kialakuló építészeti kialakításnál arra törekedtünk, hogy a meglévő épület felújítást követően is őrizze meg eredeti homlokzati jellegét, építészeti karakterét – természetesen mai anyagokkal való frissítéssel együtt.” Mint azt az iskola rekonstrukciója kiviteli tervdokumentációjában megfogalmazták: „A 2–2 db címer kerámiából való (színes mázzal) újragyártása feladat, melyek a falba műanyag dübelelkel, bevonatos csavarokkal rögzítendőek – ezeken szükséges esetben azonos színű szilikonos festést kell alkalmazni.”¹⁴⁶

A Kossuth Lajos Általános Iskola homlokzatának részlete. Az ország és a város címerével. Fotó: Földesi F.

A volt városi mozi épülete a címerrel. Fotó: Földesi F.

Bár az új címerek kivitelezése, majd felhelyezése elmaradt, de a régi címerek konzerválását a felújítás során végrehajtották.

A volt városi mozi épülete

Az 1930-ban átadott városi mozi (jelenleg: Óvári utca 7.) építéséről vannak információk, láthatóak a tervek is a levéltárban. Az épület tervezője Márffy Aladár városi főmérnök, építője – több veszprémi mesteremberrel együtt – Csomay Kálmán építőmester volt. Sajnos a címerre csak egy rövid feljegyzés utal Csomay Kálmán tervdokumentációjában, illetve az elszámolási jegyzőkönyvben: „1 drb címer készítés és elhelyezés (Napló 45.) 365.00 P”¹⁴⁷ Így nem tudok

választ adni arra a kérdésre: milyen anyagból készült a címer, milyen színező festéket használt a készítője, hogy még 85 év után is élénk színekben pompázzik (lásd melléklet). És főleg arra: ki volt a címer alkotója?

Az Ipartestület (volt Fecskendőház) épülete

Bár nem tartozik szorosan a témához, de rögtön oszlassunk el egy félreértést: az épület (jelenleg: Vár utca 1.) soha nem volt városháza és nem is annak épült. Mint azt Gutheil Jenő írja: „Tüzoltószertárnak épült, de mivel az egykorú iratok 'Új Városháza' néven emlegetik s Véghely Dezső is 'az úgynevezett új városháza' néven említi Emléklapok című könyvében, így lett belőle idők múltán 'régí városháza',

*A lovasvitéz a volt Fecskendőház
oromzatán. Fotó: Földesi F.*

holott egyszerűen csak a város háza volt.”¹⁴⁸ Az épületet 1814. október 27-én adták át rendeltetésének, melynek homlokzatán olvasható eredeti latin nyelvű kronosztikont – **MVTVIS STVDIO VIRIBVS SECVRITATI ORNATVI PVBLICO EXVRGIT**¹⁴⁹ – idővel lemeszelték, majd magyar nyelvű felirattal helyettesítették. Ekkor helyezték el a Vigyázó Toronyra a gombot és a címet is, benne az időkapuszulával.¹⁵⁰

1933-ban a Veszprémi Ipartestület költözött be a felújított épületbe, melynek homlokzatán még most is láthatóak az eredeti építéskor megtalált és beépített ágyúgolyók. Ekkor készült el a homlokzaton látható Veszprém város címerének középrésze. Ha nehezen is, de olvasható a készítés éve: 1933, valamint a mesterember neve: MALASITS¹⁵¹ (Ferenc szobrász). Sajnos több információt már nem sikerült találnom.

A „Húszemeletes” toronyház

A húszemeletes egyfajta ikonként magasodik Veszprém belvárosában – az elbontott kisvárosi cserhádi épületek helyén –, jelezve mindenkinek: a szocialista városépítészeti elképzelések teljes sikerrel változtatták meg belvárosunk arculatát. A toronyház 62 méter magas és 160 lakás található benne. Az épület Márton István tervei alapján épült 1975-ben.

A toronyház Kossuth utcai részén látható a régi városközpont – Cserhát házainak, utcáinak – emlékére készített magas plasztikájú terrakotta fríz. A térplasztikát Csekovszky Árpád¹⁵² keramikus művész készítette az 1976-ban átadott

Részlet a terrakotta frízről. A kép bal oldalán a „vöröscsillagos” címer.
Fotó: Földesi F.

A jelenlegi városháza homlokzati része, címerek nélkül.
Forrás: Halász István építésztervező archívuma

húszemeletes és kereskedelmi központ földszintjének díszítéséül. Szerepel rajta Veszprém megye címere, valamint Veszprém 1974-ben elfogadott, ún. „vöröscsilla-

gos címere”, melynek ismereteim szerint ez az egyetlen megmaradt köztéri ábrázolása.

A Városháza (volt Egyházmegyei Alapítványi Hivatal) épülete

Az épületet (jelenleg: Óváros tér 9.) – ami korábban Stojanovits György, majd a Fromm-család birtokában volt – az Egyházmegyei Alapítvány 1898-ban vette birtokba.¹⁵³ Több tulajdonosváltás után az épületben a járáások 1983. évi megszűnéséig a Veszprém Járási Tanács működött.

1984 áprilisában építészeti pályázatot írtak ki a volt Egyházmegyei Alapítványi Hivatal, később Járási Tanács épületének a szomszédos épületek felhasználásával a Városi Tanács elhelyezésére. A megrendelő a Veszprém Városi Tanács volt. A pályázatot a Veszprémi Tervező Vállalat nyerte el, építész-tervezőnek a pályázati anyag készítőjét, Halász Istvánt bízták meg. A további terveket már a Veszprém megyei Tervező Vállalaton keresztül rendelték meg a Veszprémi Tervező Vállalattól.

Az építésztervező Halász István így emlékezett az átalakítás munkáira: „*A bontási, építési, engedélyezési és kiviteli terveket 1984–1986. években elkészítettük. A kivitelezési munkák – főleg a bontások és az új felsőszinti földem, fedélszék megépítése – ha lassan is, de 1985-ben elkezdődtek. A kivitelező a Veszprémi Városgazdálkodási Vállalat volt, mivel ők rendelkeztek hagyományos szakipari munkásokkal. A rendszerváltást követően – lévén új szervezeti felállás, Polgármesteri Hivatal alakult – teljes belső áttervezések váltak szükségessé. Az eredeti tervi elnevezés egyébként részünkről 1985-ben is Városháza volt, amivel az akkori városvezetés is egyetértett. A címerek és homlokzati feliratok elhelyezésére 1991-ben tettünk javaslatot, melyek elkészítésre javaslatom alapján Lugossy Lászlót (az áttelepülés idején a romániai előírások miatt még Lugosi) kérték fel. Egyébként a belső helyiségfeliratok foglalatait és az egyéb piktogramokat is ő készítette. Felesége, Lugossy Edit készítette a Kossuth terem és előtere textilplasztikáit. Az elhelyezésre tett javaslat, illetve a két címer alkalmazása tervezői ötlet volt, mivel az épületen nem kizárólag az ovális típusfelirat megjelenését szerettem volna. Erre Dióssy László polgármester 'vevő' volt, a Hivatal Városépítészeti Irodája ebben közre is működött.*

Ismereteim szerint Lugossy László előtanulmányt nem folytatott, mivel az akkor már használt – elfogadott – városcímer ez volt. A régi (szocialista címer) elhelyezése korábban, Maróti Rezső tanácselnöksége idején sem merült fel, mivel az eredeti tervekben képzőművészeti alkotások elhelyezésére, karakterére tettem javaslatot, melyek nagyrészt – nagy tanácsterem, kis tanácsterem, tanácsterem előtere, stb. – meg is valósultak. Sajnos az előcsarnoki/aulai plasztikák nem, mint ahogy a Vár utca 2. udvari sem.”¹⁵⁴

Az ötletnek és az igényes kivitelezésnek köszönhetően a Városháza bejárata mel-

Város címere a Városháza főbejárata mellett. Fotó: Földesi F.

lett látható Veszprém város címere, illetve a koronás magyar címer. Lugossy László elmondása szerint számára megoldandó feladatot jelentett elsősorban a címer részleteinek megformázása, majd bronzba öntése. „A grafikusok elkészítik rajzaikat – jelen esetben a város címerét – de akkor talán nem gondolnak arra, hogy azt valamikor térben is meg kell formálni. A címer egyébként kb. 60x60cm-es, a 'domborulata' mintegy 5 cm. Fontosnak tartottam úgy megformálni, hogy térben, a szabadban a fényeket és az árnyékokat is figyelembe véve bármikor 'nézhető' legyen. A színek jelölését – már ami a heraldikában látható – ez esetben elhagytam. Egyébként előtanulmányokat a címer ügyében nem folytattam, hiszen akkor az már elfogadott címer volt.”¹⁵⁵

Lugossy László a címer elkészítésére a megbízást 1991. október 18-án kapta meg, amit két hónapon belül teljesített. Azóta látható a Városháza bejárata mellett a Veszprém évszázados, beszédes címere.

Veszprém Aréna

Veszprémben 2008. július közepén három napos ünnepi rendezvénysorozattal megnyitották a nagyközönség előtt Magyarország harmadik legnagyobb vidéki sport- és rendezvénycarnokát. Megjegyzésre érdemes, hogy 2006-ban a városvezetés – Európa sportcsarnokait tanulmányozva – úgy döntött, hogy a multifunkciós rendezvénycarnok a szlovéniai Celjében megépült sportcsarnok mintájára valósuljon meg. A veszprémi létesítmény generáltervezésével közbeszerzési eljárást követően a Pannonterv Veszprém Kft.-t bízták meg. A sportcsarnok generáltervezője Halász István építész volt. Az alapozási munkálatok 2006 őszén már megkezdődtek, de az építési engedély jogerőre emelkedésének elhúzódása miatt a tényleges kivitelezés a következő év májusában indulhatott csak el.¹⁵⁶

Az épület főbejárat feletti, valamint a 82. számú Veszprém–Győr főútra néző homlokzatát Veszprém város 1991-ben megújított címere díszíti.

A városcímer ünnepélyes és díszítő használata

Az ismert, hogy a címert díszítő elemként lehetett használni, amit a város mindenkor rendeletben szabályozott. A tanulmány keretei szűkösek, így e helyen most nincs lehetőségem, hogy számba vegyem a különböző szervezetek által készített kitűzőket, plaketteket, okleveleket és még számtalan egyéb tárgyat és iratot, melyeken szerepelt a város címere. Most csak néhány jellemző előfordulási helyett, vagy általam érdekes közlési formának tartott kiadványt, vagy tárgyat mutatok be.

Első helyen kell megemlítenem – bár nem ez a legrégebbi megjelenési hely – Veszprém testvérvárosi kapcsolatait dokumentáló okleveleket. Az első oklevél 1970-ben készült, amikor Veszprém kapcsolatot létesített az észtországi (a kapcsolatfelvétel idején még Szovjetunió) Tartuval. A kapcsolatot dokumentáló oklevélen nem szerepel a város címere, csak dr. Ditrói József tanácselnök aláírása mellett a szokásos állami címerrel ellátott városi pecsétlenyomat.¹⁵⁷

1973-tól testvérváros a dániai Gladsaxe városa. Az utóbbi oklevelet Veszprém városa részéről dr. Bodogán János, a városi tanács elnöke írta alá. Az oklevél felső részén látható az 1906-ban elfogadott címer, az aláírás mellett az akkor „szokásos” bélyegzőlenyomattal: a népköztársasági címerrel. Gladsaxe polgármesterének aláírása mellett a dán város címeres bélyegzője látható.

Majd következett Rovaniemi Finnországból 1974-ben, és a rendszerváltás előtti évben, 1988-ban a németországi Bottrop. A címer már a kornak megfelelően áttervezett, vagyis a csillagos-páncélos. Természetesen az említett testvérvárosokkal megkötött szerződés megújításakor már minden esetben az új városi címer került az oklevelekre.

A rendszerváltás utáni első testvérváros Ottignies-Louvain-la-Neuve Belgiumból és a romániai Sepsiszentgyörgy. Mindkét településsel 1990-ben kötött meg a testvérvárosi kapcsolat. Azonban az oklevél készítésekor egyedi megoldást alkalmaztak. A belgiumi testvérvárosi kapcsolatot igazoló oklevélen a város 1906-os címere szerepel. Emlékezzünk: az új címert az önkormányzat majd csak 1991-ben fogadja el, az említett egyezséget viszont 1990. május 26-án írja alá Maróti Rezső tanácselnök. Sepsiszentgyörgy esetében szintén „egyedi” a megoldás: nincs címer az oklevélen.

Az első település, amely az azt igazoló oklevélen már a megújított címer szerepel 1996-ban kötötte a város az izraeli Tirat-Carmel-el.¹⁵⁸

A kitűzők, plakettek és egyéb díszokleveleket itt most nem említem. A különböző helyeken megjelenített címer vésetét nézve volt, ami igazán művészi elkészítést mutat, de voltak kevésbé jól sikerültek is. A város által adományozott elismeréseken, díszplaketteken természetesen az egyik oldalon a város címere van.

Az 1987-ben kiadott emléklakett Veszprém címerével.

Forrás: A szerző tulajdonában

Egyedi darabnak minősíthető a Keszthelyi Éremgyűjtők Csoportja által kiadott sorozat egyik darabja, ami a 18. századi veszprémi várat ábrázolja (lásd fent). Az érém másik oldalára a város 1906-os címerét vészték. Ami egyedivé teszi, a készítés dátuma: 1987. Ekkor még a csillagos-páncélos címer a hivatalos.

Amit célszerűnek tartok megemlíteni, az a Herendi Porcelánmanufaktúra által készített termékek. Az itt közölt dísz tárgyakon a város 1906-os címere látható. Ezek közül a legrégebbi – már amiről tudomásom van – egy 1920-ban készített hamutál. Természetesen napjainkban is készült dísz tárgy, amelyeken a város jelenlegi címere látható. Egyébként a Herendi Porcelánmanufaktúra múzeumában csak egy címeres dísz tárgy található.

Szintén érdemes megemlíteni az 1973-ban megjelent „Magyar – Tájak, városok II” bélyegsorozatot, aminek kiadását 1973. november 30-án hagyta jóvá a posta vezérigazgatója. A bélyegsorozatot Vertel József tervezte és rajzolta. Ennek a sorozatnak a legnagyobb címlete egy 20 Ft-os bélyeg, amely Veszprémet ábrázolja a viadukttal. A bélyeg jobb alsó sarkán látható a város egyszerűsített címere, ami mintegy előfutára volt a későbbi, az 1974-ben elfogadottnak. A hiányzó elem az ötágú vörös csillag.¹⁵⁹ Mindenesetre kuriózum, hogy az új címer elfogadása előtt bélyegsorozaton láthatjuk a város címerét a későbbi kötelező elem nélkül.

Mindenképpen említésre érdemesek a Veszprém városa által kibocsátott – címeres – illetékbélyegegk. Mindezekről a veszprémi Kaptay Antal¹⁶⁰ országos híró és még ma is használatos katalógusaiban olvashatunk, amit a magyar okmány- és illetékbélyegekről készített. Ebből megtudhatjuk, hogy Veszprém városa 1913-ban, 1921–1923-ban, 1924-ben és 1931-ben különböző értékű illetékbélyeget bocsátott

ki. A legkorábbi leírása szerint: „1913. 'VESZPRÉM R. T. VÁROS' városi címer díszes keretben, 43x27 mm nagyságú 11 ½ fogazattal. (Sonnenfeld Nyomda, nagyvárad)”¹⁶¹ A bélyegek különböző színűek, névértékűek voltak. Később a bélyegek névértékét átírták (pl.: 10 000 K feketével áthúzva, és átírva 8 fill.). Az átírt bélyegeken a polgármester, a főszámvevő vagy ezek helyettesének kézjegye is szerepelt.

Pénzügyi bélyegek a Habsburg birodalomban és Magyarországon, 3. kiadás 249. oldal

1934. Pengő-fillér

Egri fizetvény a város címerével és a címer fölé nyomott címletjelzéssel, szövege lent „Veszprém m. város” lent „BÉLYEGDUA” a többi betűnél kisebb É-vel. Méret 27x42 (32x45) mm.

Könyvnyomás.
Papír színes, vízjel nélkül.
Fog: 11½ S.

Forg. 1934. máj. 6. – ?

Év	Régi	Címlet	Papír	Kép	PM	**	⊙	☒
24	(24)	10 f fehér	vec	2 000	25,-	15,-	45,-	
25.	(25)	15 f narancs	vec	3 000	10,-	7,50	25,-	
26.	(26)	30 f kék	vec	3 000	10,-	7,50	25,-	
27	(27)	50 f s. sárga	vec	5 000	10,-	7,-	25,-	
28.	(28)	1 P zöld	vec	5 000	10,-	7,-	25,-	
29.	(29)	2 P ibolya	vec	3 000	10,-	7,50	25,-	
30.	(30)	4 P rózsasz	vec	1 000	45,-	25,-	85,-	
31.	(31)	8 P h. sárga	vec	1 000	45,-	25,-	85,-	
31a	(31a)	az előző mintáján			25,-	25,-	100,-	
Száz (b. db):					166	102		

vec

1934-ban kiadott és Veszprém város címerével ellátott illetékbélyegek.
Forrás: Szücs 2007., 249. o.

Veszprém katonai helyőrség tisztikara valószínűleg a jutasi vasútállomáson,
1925. 5. 24-én Horthy Miklós fogadásán.
A háttérben a barakk oromzatán a városi címer. Forrás: LDM 87.21.1.

*A városi tűzoltó raj a szerkocsi előtt. A címer melletti felirat:
VESZPRÉM MEGYEI VÁROS TŰZOLTÓSÁGA.*

Forrás: Mészáros fotó, LDM 70.981

Végezetül a fotókról néhány szó. Azokról a fotókról, amelyeknek nem az volt az elsődleges célja, hogy megmutassa a címert. De mivel „természetes” volt, hogy a címer nem csak annak okán volt megjelenítve, mert „kötelező” elem volt – vagy lett volna – mint inkább mutatta a városhoz való tartozást, büszkeséget a város évszázados címerére, annak hősi múltjára.

A város több alkalommal is fogadta Horthy Miklós kormányzót. Az alábbi fotón (62. oldal) Veszprém város helyőrségének tisztjei láthatók, amint – valószínű a Jutasi úton – egy barakképület előtt várják a „Legfőbb Hadúr”-at. Mint látható, gondjuk volt arra is, hogy az oromzaton ott legyen a város címere.

De említhetnénk a városi önkéntes tűzoltóegyletet is – 2015-ben volt alapításuk 140. évfordulója – amint egy szemlén felsorakozott egység előtt a tűzoltó szerkocsi legfőbb díszje a város címere.

Kitekintés

A város címerének 1991-ben történt elfogadásától kezdődően városunk címerében nem történt változás. Az elfogadott önkormányzati rendeletnek megfelelően használták a város különböző intézményei, megjelent a város kiadványain, a meghívókon, a testvérvárosi kapcsolatokat megörökítő okleveleken és természetesen a város által is támogatott, rendkívül népszerű kézilabda csapat mezén.

Változás csak a használatát szabályozó rendeletekben történt. Így 2009-ben, amikor jogharmonizáció miatt kellett a rendelet szövegét megváltoztatni. A 2009. június 25-ei közgyűlésen módosították a 2/1991 (III. 8.) számú rendelet preambulumát, kiegészítve az alábbi bekezdésekkel:

„– abból a tényből kiindulva, hogy Veszprém Magyarország 1000 éves történelmi múltra visszatekinthető és a korábbi századok során jelentős szerepet betöltő városa;

– és attól az óhajtól vezérelve, hogy a város polgárait a szabadon választott Önkormányzat és a polgármester a megfelelő alkalommal méltóképpen képviselhesse;

a város szerepét és méltóságát kifejező és megkülönböztető jelvények – városi címer, városi zászló, a polgármester által viselt lánc és díszpecsét – használatáról az alábbi rendeletet alkotja: ...”¹⁶²

Lényeges módosítása volt még az említett rendeletnek az is, hogy szabályozta és egyértelművé (gyakorlatilag kizárólagossá) tette a közgyűlés: a város címere alkalmazható (megjeleníthető) mind a bizottsági meghívókon, mind a polgármesteri hivatal szervezeti egységeinek levélpapírjain, valamint a város által támogatott kiadványokon. A rendelet további része változatlan maradt, majd 2012-ben hangsúlyváltás kezdődött. A 2012. május 31-i közgyűlésen új rendeletet¹⁶³ fogadott el a testület, amelyben hatálytalanították – többek között – a korábbi, a címerrel foglalkozó 2/1991. számút is.

Emellett a városmarketing megújítása módosította a városi címer használatát is. Egy, a címer és a logó használatát magyarázó sajtótájékoztatón hangzott el, hogy „*A ma is használt kép [vagyis a címer] azonban túlságosan részletező, bonyolult, emiatt nem alkalmazható a mai médiakörnyezetben, amikor tömör, egyszerű, átiütő képi megoldásra van szükség.*”¹⁶⁴

A marketingstratégia elfogadásakor – a 2012. szeptember 13-i közgyűlés jegyzőkönyvében – olvashattunk a címer új rendeltetéséről és a logó bevezetéséről. Ennek 3. pontja a következőt tartalmazza: a városi logó védjeggyé formálása céljából az önkormányzati intézmények, cégek, szervezetek és tevékenységek működését, színvonalát és arculatát előre meghatározott szintre kell emelni (egységesíteni?). Ennek elengedhetetlen eszköze egy működő, egységes városmarketing stratégia és az azt vizuálisan megerősítő, egységes, előre elfogadott elvek alapján – arculati kézikönyvben – meghatározott arculati megjelenítés. A közgyűlés a „Veszprém, a királynék városa” szöveg (felirat) és a hozzá tartozó grafikai rajz (embléma) városi védjeggyé emelését kiemelt fontosságú célként határozta meg. Ezért úgy döntött, hogy a 2013. év során a papír alapú és a digitális arculati elemhordozók beszerzésénél az Önkormányzatnak már törekedni kell arra, hogy az új városi védjegyet megjelenítő, egységes és jellemző arculat váljon meghatározóvá.

A város marketingstratégiája a következőképpen fogalmaz a címerről: „*A címer*

elegáns kidolgozottságú, igényes megjelenést tükröz. Ugyanakkor megkülönböztető jellege – a számos hasonló címeres megjelenést használó település miatt – gyenge; Veszprémmel való gyors azonosítása egy kívülálló számára nehéz. A heraldika szimbolikus világában kevésbé járatosak számára a címer nehezen értelmezhető, befogadható, memorizálható szimbólum.”¹⁶⁵ Vajon az a szerepe a címernek, hogy könnyen eladható védjegy legyen?

Az embereknek ősidők óta törekvésük, hogy a csoportokhoz való – esetünkben Veszprém városához – tartozásukat, ugyanakkor másoktól való elkülönülésüket is valamilyen módon kinyilvánítsák, jelezzék. Ezt szolgálta címerünk is, melynek meszteralakja a város hősi múltjára, évszázados küzdelmeire utalt, mely küzdelmek akkor egybeforrasztották a település minden lakóját. Nem volt véletlen, hogy a címert megkülönböztető (esetenként díszítő) elemként alkalmazták több városi kezelésű épületen, eszközön, a város vezetése és különböző intézményei használták a levelezéseik során. A városlakók is ismerték, mert több helyen találkoztak a címerrel, szerették, mert tudomásuk volt – megismertették velük – annak jelentéséről.

Ha a város lakossága nem látja, nem ismeri a címerét, ezt a közösségformáló szimbólumot, természetes, hogy elveszíti jelentőségét, elveszíti azt a jelképrendszerét, amire eleink megalkották: egyszerű dísz tárggyá, képpé válik.

Pedig ismertségét lehetne növelni. Például a város közintézményeinek homlokzatán – ugyanúgy, mint korábban – látható lenne a város címere, jelezve: Veszprém város közösségének tulajdona vagyok. Ezáltal is egyre többen látnák, megismernék és magukénak vallanák. Mert címerünknek egyénisége van.

Zárásként egy biztató kijelentés, amely elhangzott a 2014. év sportolója díj átadásán: „Megtanulják, hogy amikor felhúzzák a Veszprém-címerrel ellátott mez, akkor nemcsak magukért, hanem a közösségért, a városért is küzdenek!”¹⁶⁶ – fogalmazott Porga Gyula polgármester.

Köszönetnyilvánítás

A szerző köszönettel tartozik: Rainer Pálnak, Somfai Baláznak, Halász Istvánnak, Bontó Lászlónak és Karlinszky Baláznak, valamint az Eötvös Károly könyvtár helytörténeti részleg-, a Veszprém Megyei Levéltár kutatószolgálatának-, a Laczkó Dezső Múzeum munkatársainak, hogy a lehetetlen kérések teljesítésével is segítették munkámat.

FELHASZNÁLT IRODALOM

ACSÁDY 1888. = ACSÁDY Ignác: Végváraink és költségeik a XVI. és XVII. században, Hadtörténelmi Közlemények, 1888, I. évf. 64–85. és 246–267. o.

- BALASSA 1982. = BALASSA László–KRALOVÁNSZKY Alán: Veszprém, Panoráma könyvek, 1982.
- BÁRCZAY 1897. = BÁRCZAY Oszkár: A heraldika kézikönyve, MTA Kiadványa, Budapest, 1897.
- BERTÉNYI = BERTÉNYI Iván–HUDI József–TÖREKY András: Veszprém megye településeinek címerai és zászlai, Akvirál Kft. Kemendollár, 2008.
- BERTÉNYI 1983. = BERTÉNYI Iván: Kis magyar címertan, Budapest, 1983.
- BERTÉNYI 1990. = BERTÉNYI Iván: István alakja a heraldikában, *Századok*, 1990/1. 94–108. o.
- BÉKEFI 1912. = BÉKEFI Remig et. al.: Veszprém város múltja és jelene 1912, Veszprém, 1912.
- BURJÁN 2008. = BURJÁN Andor: Veszprém Rendezett Tanácsú Város önálló illetékbélyeg-kiadása, *Veszprémi Szemle*, 2008. 3–4. 110–120. o.
- CASTIGLIONE 1975. = CASTIGLIONE Endre: A magyar városok címerai, Budapest, 1975.
- CSORBA 1991. = CSORBA Csaba: Vármegyei címerek és Borsod-Abaúj-Zemplén címere, A Herman Ottó Múzeum Évkönyve, 1991, 105–137. o.
- CSORBA 1995 = CSORBA Csaba: A címer mint az önkormányzat jelképe, *Comitatus*, 1995. november, 51–55. o.
- CSORBA 1999 = CSORBA Csaba: A címer mint önkormányzati és közösségi jelkép, *Honismeret*, 1999. június, 89–91. o.
- CSORBA 2001. = CSORBA Csaba: A törökellenes harcok heraldikai emlékei (Levágott török fejcsímereink), Budapest régiségei, Budapesti Történeti Múzeum, Budapest, 2004, 69–78. o.
- ÉRTESÍTŐ 1938. = A veszprémi m. kir. Állami Polgári fiúiskola értesítője az 1937/38. tanévre, Veszprém, 1938.
- FARI 1992. = FARI Irén: Szeged címere, Múzeumi kutatások Csongrád megyében, 1992, 79–87. o.
- FARKAS 2010. = FARKAS Gábor: „Törökös” irányzat Veszprémben (17. századi városi társadalompolitika), *Veszprémi Szemle*, 2010/3–4, 3–17. o.
- GUTHEIL 1937. = GUTHEIL Jenő: Veszprém és a Szent István-év, Veszprém, 1937.
- HARSÁNYI 1988. = HARSÁNYI László: Veszprém város címere I., II.: A világi és egyházi hatalom egy kézben, *Napló*, 1988. 10. 21., 5. o. és A páncélos vitéz maradt, *Napló*, 1988. 10. 22., 5. o.
- HARSÁNYI 1990. = HARSÁNYI László: Das Wappen der Stadt Veszprém, *Acta Contionis Heraldicae Municipalis Hodiernae anno 1988 in oppido Keszthely habitae, Redegerunt: Iván Bertényi et László Czoma, Festetics-kastély, Keszthely*, 1990. 187–194. o.
- HORVÁTH 1971. = HORVÁTH Zoltán: Sopron város új címere, *Soproni Szemle*, 1971. XXV. évfolyam 2. szám, 34–42. o.
- HUDI 1994. = HUDI József: Veszprém társadalmi-gazdasági helyzete és önkormányzata a 19. század elején, *Veszprémi Szemle*, 1994. május, 15–20. o.
- HUNGLER 1986. = HUNGLER József: A török kori Veszprém, Veszprém, 1986.
- HUNGLER 1988. = HUNGLER József: Veszprém településtörténete, Veszprém, 1988.
- H. KOLBA = H. KOLBA Judit: Sigillum Civitatis de Kechkemeth, *Cumania*, IV. Archeologia, Kecskemét, 1976, 311–327. o.
- JAKAB 2014. = JAKAB Réka: Veszprém város 18. századi történeti topográfiája, Székesfehérvár, 2014.
- KAPTAY 2014. = Egyesített Kaptay katalógus, aktualizált, posztumusz kiadás. Szerkesztette, a bevezetőt és utószót írta Szücs Károly, Budapest, 2014.
- KAPUSI 2006. = KAPUSI Krisztián: Miskolc város törvényhatósági címere, Herman Ottó Múzeum Évkönyve, 2006, 578–588. o.
- KEREKES 1971. = KEREKES Zoltán: Az Országos Hadtörténeti Múzeum zászlógyűjteménye, Az Országos Hadtörténeti Múzeum Értesítője, Budapest 1971, 86. o.

- KŐSZEGI 1904. = KŐSZEGI Sándor: Középkori pecsét Veszprémből (egy pecsétképpel), *Turul*, A Magyar Heraldikai és Genealógiai Társaság Közlönye, Budapest, 1904, 147–148. o
- LESZIH 1905. = LESZIH Andor: Miskolc város címere, A Borsod-Miskolci Közművelődési és Múzeumi Egyesület Évkönyve 1904/5. évről, Miskolc, 1905, 95–101. o.
- LICHTNECKERT = LICHTNECKERT András: Veszprém város elfeledett ünnepe: 1849. július 16., In: *Önkormányzat és társadalom a 18–19. században*, Viza Kft., Veszprém [é. n.]
- LICHTNECKERT 1984. = LICHTNECKERT András: Veszprém társadalma és önkormányzati testületei a 19. század közepén, In: *Tanulmányok Veszprém megye múltjából*, Veszprém, 1984, 313–336. o.
- LICHTNECKERT 1994. = LICHTNECKERT András: Veszprém önkormányzata és az 1726. évi statútumok, *Veszprémi Szemle*, 1994/4. 3–20. o.
- LICHTNECKERT 2001. = LICHTNECKERT András: Veszprém város 1745. évi statútumainak eredete, *Veszprémi Szemle*, 2001/1–2. 3–17. o.
- LICHTNECKERT 2007. = LICHTNECKERT András: A polgárjog és purgerek Veszprémben 1711 és 1767 között, *Veszprémi Szemle*, 2007/1–4. szám, 20–25. o.
- LICHTNECKERT 2007a. = LICHTNECKERT András: A német polgárság betelepítése és beilleszkedése Veszprémben 1711 és 1767 között, *Veszprémi Szemle*, 2007/1–4. szám, 26–48. o.
- MAJLÁTH 1885. = MAJLÁTH Béla: Néhány városi pecsét (Hét pecséttrajzzal), *Turul*, 1885, 134–137. o.
- MERÉNYI 1895. = Dr. MERÉNYI Lajos: A végek magyar őrhada 1670 után, *Hadtörténelmi Közlemények*, 1895., VIII. évf., 400–405. o.
- NAGY Iván = NAGY Iván: Magyarország családai címerekkel és nemzékrendi táblákkal, CD rom, Budapest, Arcanum adatbázis
- RAINER 1992. = RAINER Pál: Néhány szó Veszprém város címeréről, Múzeumi diárium, Veszprém megyei múzeumi napló az 1992. esztendőre, 13–16. o.
- RAINER 2012. = RAINER Pál: Próbálkozások egyházmegyei címerek alkalmazására Magyarországon a 18. században. In: Corde Aperto, *Tanulmányok Kredics László nyolcvanadik születésnapjára*, szerk.: Hermann István, et. al., Veszprém, 2012, 243–262. o.
- SOLYMOSI 1990. = SOLYMOSI Erzsébet: Veszprém harca a szabad királyi jogállásért, Veszprém megyei honismereti tanulmányok XIV., Veszprém, 1990, 7–27. o.
- SOMFAI 2000. = Veszprém vármegye 1836. évi címermegújító adománylevele, A kísérő tanulmányt írta Somfai Balázs, a latin oklevélszöveget fordította Boross István, az ábrákat készítette Gáty István, Veszprém, 2000.
- SOMFAI 2011. = SOMFAI Balázs: A loábrázolás Veszprém megye településeinek címerében. In: Lovak, lovasok, lovas hagyományok, értékek és hungarikumok Veszprém megyében, szerk.: dr. Fehér Károly, Nyíregyháza, 2011.
- STRAUB 1999. = Nyulásziné STRAUB Éva: Öt évszázad címerei, A Magyar Országos Levéltár címereslevelein, Babits Kiadó, Szekszárd, 1999.
- SZÁNTÓ 1970. = SZÁNTÓ Imre: Veszprém elfoglalása és a török terjeszkedése a Dunántúlon 1552-ben. In: Veszprém Megyei Múzeumok Közleményei 1970/9., 43–55. o.
- SZÁNTÓ 1972. = SZÁNTÓ Imre: A végvári rendszer kiépítése a Balaton környékén 1541–1566, Veszprém Megyei Múzeumok Közleményei 1972/11., 313–351. o.
- SZEGEDI 1999. = SZEGEDI László: Rendszerezés és meghatározás a címertanban, *Századok*, 1999/1. 145–183. o.
- SZÉLL 1941. = SZÉLL Sándor: Városaink neve, címere és lobogója, Budapest, 1941.
- SZÜCS 2007. = BURJÁN Andor–FODOR István–KERNÁCS György–SZÉKELY László–SZÜCS Károly: Pénzügyi bélyegek a Habsburg Birodalomban és Magyarországon, Budapest, 2007.
- TEGZES 1999. = TEGZES Ferenc: Siklós pecséthasználata 1715-től 1950-ig, 157–166. o. A Janus Pannonius Múzeum évkönyve, 43. (1998), Pécs, 1999.

- THURY 1905. = Veszprém városának története (Veszprémi krónika), közli Thury Etele, *Történelmi tár*, 1905. évfolyam, 13–32. old.
- THURY–HODOSSY 1999. = THURY Etele–dr. HODOSSY Lajos: „Jöjj, mondjunk hálaszót!” A veszprémi református gyülekezet története, Veszprém, 1999.
- TÓTH 2011. = TÓTH Sándor László: Az 1593. évi dunántúli hadműveletek (a 15 éves háború kezdete), *Bácsország*, 2011/58., 93–101. o.
- TYEKVICSKA 1991. = TYEKVICSKA Árpád: Helynevek, pecsétek, címerek, Nógrád megyei Múzeumok Évkönyve, 1991. 113–136. o.
- Milyen lesz Veszprém címere? Veszprém megyei *Napló*, XLV. évfolyam, 273. szám, 1989. november 18. 1–2. o.
- VARGA 2009. = VARGA Béla: Veszprém város lexikona, Veszprém, 2009.
- WAPPENBUCH 1885. = Magyarország, Horváth-Szlavónia és Erdély nagy címerkönyve, szerk.: Nagy Iván et. al., CD rom, Budapest, Arcanum adatbázis

FELHASZNÁLT LEVÉLTÁRI ANYAGOK JEGYZÉKE

Jelzet Megnevezés

Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltár (MNL-OL)

- V.5 Altenburger Gusztáv és Réső Ensel Sándor címer- és pecsétgyűjteménye
- V.31 Veszprém vármegye
- K 150 Belügyminisztérium levéltár, általános iratok
- K 156 Országos Községi Törzskönyvbizottság 1896–1953
- Y 1 Főigazgatói Titkárság – 1875–1944

Veszprém Érseki és Főkáptalani Levéltár (VÉL)

- Veszprém-Urbarialis (1702)
- Veszprém-Oppidum (1747)

MNL Veszprém megyei Levéltár (MNL–VeML)

- IV.1.a Veszprém vármegye nemesi közgyűlésének iratai, Köz- és kisgyűlési jegyzőkönyvek
- IV.1.b Veszprém vármegye nemesi közgyűlésének iratai Köz- és kisgyűlési iratok (Acta congregationalia)
- IV.1.c Veszprém vármegye nemesi közgyűlésének iratai, Különbféle tárgyú irományok
- IV.1.f Veszprém vármegye nemesi közgyűlésének iratai, A nemesi felkelés iratai (Acta insurrectionalia)
- IV.1.l Veszprém vármegye nemesi közgyűlésének iratai, Tiltakozások (Protestationes)
- V.101c Veszprém város közönségének iratai, Veszprém város régi oklevelei és jogbiztosító iratai
- V.101d Veszprém város közönségének iratai, Veszprém város felségfolyamodványai
- V.101e Veszprém város közönségének iratai, Veszprém város perei
- V.101f Veszprém város közönségének iratai, Veszprém város határára vonatkozó iratok
- V.102a Veszprém város tanácsának iratai, tanácsülési jegyzőkönyvek
- V.102b Veszprém város tanácsának iratai, tanácsülési iratok
- V.102c Veszprém város Tanácsának iratai, Különbféle irományok
- V.102d Veszprém város Tanácsának iratai, Kőrrendeletek (Currensek)
- V.102h Veszprém város Tanácsának iratai, Összeírások

- V.121 Veszprém város nemesi közösségének iratai
V.141.b. Veszprém város képviselőtestületének iratai, Bizottmányi ülési jegyzőkönyvek és iratok
V.141f Veszprém képviselőtestületének iratai, városi választási iratok
V.142.a. Veszprém város jegyzőkönyve az 1861/62 évről
V.142d Veszprém város tanácsának iratai, a veszprémi járás főszolgabírájának rendeletei és közövényei Veszprém városához
V.145 Veszprém város polgármesterének iratai
V.172a Közgyűlési és tanácsulési jegyzőkönyvek
V.172b Veszprém város Tanácsának iratai, Tanácsulési iratok
V.173.a Veszprém város polgármesterének iratai, Elnöki iratok
V.173b Veszprém város polgármesterének iratai, Általános iratok
V.177 Veszprém város Mérnöki Hivatalának iratai
V.177. Restaurált tervrajzok
V.191 Veszprém város szabályrendeleteinek gyűjteménye
XV.2 A veszprémi Bakonyi Múzeum történelmi iratgyűjteménye, Vegyes, történelmi értékű iratok
XV.15. Belügyminisztérium, általános iratok
XV.20.a Kéziratos dolgozatok gyűjteménye
XIV.62 Hungler József veszprémi gimnáziumi tanár, helytörténetíró irathagyatéka
XXIII.651a Veszprém város tanácsának iratai, tanácsulési jegyzőkönyvek
XXXVII.1 Veszprém Megyei Jogú Város közgyűlési jegyzőkönyve

JEGYZETEK

- ¹ GUTHEIL 1937., 3. o.
² VeML V. 121. Veszprémi Tekintetes Nemesség levelestárának lajstroma, készült 1837. július 18-án. Lejegyezte: Miskolczi Károly ügyvéd
³ Lásd: www.veszprem.hu
⁴ http://www.veszprem.hu/veszpremieknak/onkormanyzat/koltsegvetes/doc_download/3010-20120905_jegyzokonyv_20_o.
⁵ BÁRCZAY 1897., 56. o.
⁶ BERTÉNYI 1983., 10. o.
⁷ CSORBA 1999., 89. o.
⁸ A Veszprém megyei települések címerábráiról olvasható Somfai Balázs tanulmányában, SOMFAI 2011, 87–91. o.
⁹ Veszprém Megyei Levéltár 747/1989. lvt. sz. iktatószámú szakvéleménye, 1. o.
¹⁰ CSORBA 1995.
¹¹ NEMES MAGYARORSZÁG SZOKÁSJOGÁNAK HÁRMASKÖNYVE MELYET WERBŐCZY ISTVÁN A KIRÁLYI FELSÉG SZEMÉLYES JELENLÉTÉNEK HELYTARTÓJA, A LEGNAGYOBB GONDDAL KÉSZÍTETT ULÁSZLÓ ÚRNAK, 13. CZIM Miképpen határozzuk meg a pecsétet és hogy a pecsét kétféle, 1514. Corpus Juris Hungarici CD, KJK Kerszöv Kiadó, Budapest, 2000.
¹² CSORBA 1995.
¹³ 1898. évi IV. törvénycikk a község- és egyéb helynevekről
¹⁴ A m. kir. belügyminiszter 1896. évi 30.736. számú rendelete „A magyarországi község- és egyéb helynevek egységes, hiteles törzskönyvének létesítése céljából alakított állandó vegyes bizottság szervezeti és működési szabályzata.”
¹⁵ TYEKVICSKA 1991.

- ¹⁶ 1898. évi IV. törvénycikk a község- és egyéb helynevekről, 4. §
- ¹⁷ Uo. 5. §
- ¹⁸ TYEKVICSKA 1991. A pecsétnyomók és bélyegzők készítésére pályázatot írtak ki. Itt az Országos Községi Törzskönyvbizottság (OKT) első helyre sorolta Felsenfeld Ignácot, másodikra Bienstock Vilmost, harmadikra Bienstock Lipót és Fia, míg negyedikre Willers György ajánlatát. Lásd: NL, K156, OKT 26. doboz.
- ¹⁹ TYEKVICSKA 1991.
- ²⁰ 16.698/1902 B. M. sz. körrendelet In: Magyarországi Rendeletek Tára, 1902. 287. o. és a 82.010/1902 B. M. sz. körrendelet, uo. 298. o. E rendeletben állapították meg Veszprém vármegye és Veszprém város hivatalos nevét is.
- ²¹ 1929. évi XXX. törvénycikk a közigazgatás rendezéséről, 37. §
- ²² A m. kir. belügyminiszternek 3.009/1929. B. M. eln. számú rendelete. A közigazgatás rendezéséről szóló 1929. XXX tc. egyes rendelkezéseinek végrehajtása, Belügyi közlöny, 1929. 06. 29. 543. o.
- ²³ HARSÁNYI 1988.
- ²⁴ ACSÁDY 1888., 258. o.
- ²⁵ MERÉNYI 1895., 401. o.
- ²⁶ HUNGLER 1986., 136–144. o.
- ²⁷ BÉKEFI 1912., 54. o.
- ²⁸ HUNGLER 1988., 148. o.
- ²⁹ FARKAS 2010., 9. o.
- ³⁰ Veszprém Érseki és Főkáptalani levéltár (VÉL), Veszprém – Urbarialis in c. 17. n. 2. 1702.
- ³¹ Uo.
- ³² LICHTNECKERT 1994.
- ³³ HARSÁNYI 1990., 189. o.
- ³⁴ RAINER 1992.
- ³⁵ VeML 102.a. Veszprém város tanácsának iratai, tanácsülési jegyzőkönyvek, 3. doboz, 2. csomó, 16. fsz. A történetről ír – illetve közli – Thury Etele is a Történelmi Tár című folyóiratban. Valószínű a közölt szöveg másolatban terjedt el a városban, amibe sajnos néhány hiba is becsúszott. Az írás közreadója előszavában megjegyzi: „Az alább közlendő krónikát ezelőtt tíz évvel Veszprémben szereztem meg egy hentesőtől. Már éppen szaggatni kezdte, mikor arra mentem észrevettem, hogy valami régi kézirat van kezében. Az enyészettől véletlenül tehát megmenekült. Érdemesnek tartom a közlésre, egyrésztől azért, mert Veszprém város múltjáról úgy is kevés történelmi adatunk van. Ezen krónikaszerű feljegyzés pedig olyan forrásokra hivatkozik, melyeket az író olvasott, vagy arról hiteles tanuk előadásából értesült; de másrésztől azért is, hogy a város jogait vitató kézirat napvilágot lásson. Szerzője ismeretlen, valami derék táblabíró, ha nem csalódom, a XVIII. századi politikai irodalom egyik jeles bajnoka: Szentkirály szabadjai Gyórfy József volt. Íme a kézirat, mely ma már a pápai reform. főiskolai könyvtárban van.” THURY 1905., 13–32. o.
- ³⁶ VeML V. 101.c. Veszprém város közönségének iratai, Veszprém város régi oklevelei és jogbiztosító iratai, 2. doboz. Veszprém város régi okleveleinek lajstroma. 1009–1735. Az oklevél már sajnos nincs meg, de a regeszta végén olvasható: „Ennek eredetie papíron van. – még máj 3. számokkal.” 7. o. De olvasható a „Veszprémi Tekintetes Nemesség levelestárának lajstroma” 8. folyószáma alatt: „Privilegium másolatban – melyet adott Első Ferdinánd király a Veszprémieknek és Veszprém várához tartozandóknak általjában és fejenként mindenkinek, mely által őket a törökökön Palotánál vett győzedelemért harmintzad, vám és akár minémű járom alól örökre kiveszi és szabadokká teszi.” Igen fontos levél – írja a lista készítője. VeML V. 121. Veszprém város nemesi közösségének iratai, készült 1837. július 18-án. Lejegyezte: Miskolczy Károly ügyvéd.

- ³⁷ A 36. jegyzetben idézett két iraton két dátum szerepel: 1563 és 1566, mint a kiváltságot adó oklevél keltézése. Ezekkel több gond is van: I. Ferdinánd 1563-ban átadja a koronát fiának, Miksának, így nem valószínű, hogy arra lett volna még ideje, hogy kiváltságot adjon a veszprémieknek. 1563-ban a város török uralom alatt áll (1552. július 1-én foglalták el), így a veszprémi vitézek innét nem tudtak a palotaiak segítségére nyargalni. 1566-ban már van lehetőségük a veszprémieknek harcolni a török ellen Palotánál, hiszen ebben az évben szabadították fel azt a magyar csapatok gróf Salm Eckhard győri kapitány vezetése alatt. Nagyon valószínű, hogy a győri kontingensben veszprémiek is harcoltak és kitüntették magukat. De kitüntethették magukat rögtön Palota felmentése után Veszprém 1566. június 30-ai visszafoglalásakor is. Lásd: HUNGLER 1986., 67–77. o.
- ³⁸ László Gyula életrajza. Lásd:
http://www.unitarius.hu/unitariusnagyok/laszlo_gyula_eletrajza.htm
- ³⁹ HUNGLER 1986., 77. o. Vitézségüket támasztja alá – még ha rosszul is sült el – Veszprém 1552. évi ostromának, majd elfoglalásának előzménye is. A veszprémi hajdúk 1552 tavaszán a Székesfehérvárra vonuló Hamza béget megtámadták és megölték, a poggyászt elvették. Ali budai pasa – megbosszulandó barátja elesét – váratlanul Veszprém bevételére indult és június 1-én elfoglalta. SZÁNTÓ 1970., 49. o.
- ⁴⁰ RAINER 1992.
- ⁴¹ BERTÉNYI 36. o.
- ⁴² BERTÉNYI 36. o. Ez nyilvánvaló tévedés, amiről a későbbiekben szó lesz – Földesi.
- ⁴³ RAINER 1992.
- ⁴⁴ VeML V.101.d. Veszprém város közösségének iratai, Veszprém város felségfolyamodványai, 1. doboz
- ⁴⁵ VeML XV.2.d A veszprémi Bakonyi Múzeum történelmi iratgyűjteménye, Vegyes, történelmi értékű iratok 2. doboz, Lajstromszám 271.
- ⁴⁶ Az iratot közölte még LICHTNECKERT 1994., 5. o.
- ⁴⁷ Főbíró 1725–1726 között. Forrás: VARGA 2009., 874. o.
- ⁴⁸ Főbíró 1732–1735 között. Forrás: VARGA 2009., 874. o.
- ⁴⁹ Főbíró volt 1735–1738, 1740–1745 és 1749–1750 között. Forrás: VARGA 2009., 874. o.
- ⁵⁰ VeML XV. 20a. 2. doboz, 18. fsz., valamint SOLYMOSI *Erzsébet*: Veszprém harca a szabad királyi jogállásért, Veszprém megyei honismereti tanulmányok XIV., Veszprém, 1990, 7–27. o.
- ⁵¹ VeML 102.a. Veszprém város tanácsának iratai, tanácsülési jegyzőkönyvek, 3. doboz, 2. csomó, 16. fsz., valamint THURY 1905., 28. o.
- ⁵² Főbíró volt 1748–1749 között. Forrás: VARGA 2009., 874. o.
- ⁵³ VeML V.102b. Veszprém város tanácsának iratai, tanácsülési iratok, 1. doboz
- ⁵⁴ VeML V.102b. Veszprém város tanácsának iratai, tanácsülési iratok, 1. doboz. Az irat kelte: 1749. december 10.
- ⁵⁵ Uo.
- ⁵⁶ Uo.
- ⁵⁷ Uo.
- ⁵⁸ 1752 és 1764 között volt a város polgármestere, VARGA 2009., 874. o.
- ⁵⁹ VeML V.102.b. Veszprém város tanácsának iratai, tanácsülési iratok, 2. doboz
- ⁶⁰ VeML V.102.b. Veszprém város tanácsának iratai, tanácsülési iratok, 1. doboz
- ⁶¹ VeML V.102.b. Veszprém város tanácsának iratai, tanácsülési iratok, 3. doboz
- ⁶² Főbíró volt 1767–1772 és 1776–1777 között. Forrás: VARGA 2009., 874. o.
- ⁶³ VeML V.102.b. Veszprém város tanácsának iratai, tanácsülési iratok, 3. doboz
- ⁶⁴ VeML V.102.b. Veszprém város tanácsának iratai, tanácsülési iratok, 52. doboz, 1863. év, jelzet 351–425
- ⁶⁵ Lásd BÉKEFI 1912., 59–60. o.

- ⁶⁶ VeML V.121. Veszprém város nemesi közösségének iratai, 5. doboz, 1741–1812, Közgyűlési iratok
- ⁶⁷ Uo.
- ⁶⁸ VeML V.121. Veszprém város nemesi közösségének iratai, jegyzőkönyvek, 1790. június 6.
- ⁶⁹ VeML V.121. Veszprém város nemesi közösségének iratai, 8. doboz
- ⁷⁰ Királyi tanácsos, Veszprém vármegye első alispánja (?1777–1856. 8. 23.). Sírja Veszprémben az alsóvárosi temetőben még látható.
- ⁷¹ VeML V.121. Veszprém város nemesi közösségének iratai, 1. doboz
- ⁷² Uo.
- ⁷³ VeML V.102.a. Veszprém város tanácsának iratai, tanácsülési jegyzőkönyvek, 46. kötet, 400. o.
- ⁷⁴ Főbíró volt 1846–1849 és 1860–1862 között. Forrás: VARGA 2009., 874. o.
- ⁷⁵ VeML V.141.f. Veszprém képviselőtestületének iratai, városi választási iratok, 1. doboz, 1848/49. év
- ⁷⁶ Magyar Nemzeti Levéltár (MNL) K150 Belügyminisztérium (BüM) Levéltár, általános iratok, 1396 csomó
- ⁷⁷ Ez esetben Kováts Imre hibásan írta le a köriratot. A lenyomat szerint ez a kisebbik pecsét, körirata: „SIGILLUM CIVITATIS WESPRIM”
- ⁷⁸ NL, K150-1886-II-2-1140 1396. csomó, 30348/885
- ⁷⁹ NL Y 1, Főigazgatói Titkárság, I-183-1894
- ⁸⁰ NL K 156, BM iratok, Országos Községi Törzskönyvbizottság, 26. doboz, 1900. 12. 13-i bizottsági ülés.
- ⁸¹ 16.698/1902. B. M. számú körrendelet. A vármegyék és törvényhatósági joggal felruházott városok neveinek kizárólagossá tétele és a rendezett tanácsú város neveinek megállapítása tárgyában, II. A rendezett tanácsú városok neveinek megállapításából folyó végrehajtási rendelkezések tárgyában, Belügyi Közlöny, 1902. július 20., 30. szám, 279. o.
- ⁸² NL K 156, BM iratok, Országos Községi Törzskönyvbizottság, 27. doboz, 1900. 06. 21-i bizottsági ülés. Lásd még a 19. számú jegyzetet.
- ⁸³ NL Y 1, Főigazgatói Titkárság, I-183-1894, 1682/1902. O.L. A feljegyzésen áthúzva szerepel még a következő bejegyzés: „*nem valószínű, hogy a címer királyi kiváltságlevélen alapulna, azonban régebbi XVI–XVII századi sőt esetleg középkori pecsétnyomatokat valószínűleg a veszprémi püspökség és káptalan levéltárában lehetne találni, mivel azelőtt a városnak földesurai a veszprémi püspök és káptalan voltak. Ilyen irányú kutatásra a város annyival inkább...*” majd: „... levéltári kutatások nyomán Veszprém város igazi pecsétje elő nem kerülne, akkor a most használt nemességi pecsétet kellene elfogadni, mert hiszen 1848 után a jobbagyi és nemesi közösség úgy is egyesült.” Végül: „... ilyen önkényes változtatások, melyek ... az ilyen pecsétekkel megpecsételt vagy lebélyezett iratoknak hitelességét is kétségessé tehetik, szigorúan megakadályozandók volnának.”
- ⁸⁴ Uo. 1972/1903 O.L.
- ⁸⁵ Uo.
- ⁸⁶ HARSÁNYI 1988., 5. o.
- ⁸⁷ NL Y 1, Főigazgatói Titkárság, I-183-1894, 1507/1905 alapszám. A letisztázott iratot Rainer Pál adta át, akinek ezúton is köszönöm önzetlen segítségét. Az irat levéltári száma: 747/1989 lvt. A Tagányi Károly leírásában véleményem szerint néhány hibás következtetés is található, ami elsősorban az információ hiányának tudható be. Látható, hogy a város kétféle pecsétet (nagyobb és kisebb) használt egy időben. 1848/49 után nem tért át azonnal az új pecsétre, a magyar nyelvű körirattal ellátott pecsétet csak kb. 1867-től vette kizárólagos használatba. De tévedése érthető is, hiszen a város sem tudta pontosan címerének, pecsétjeinek eredetét.
- ⁸⁸ VeML V.172a. Közgyűlési és tanácsülési jegyzőkönyvek, 36/1126–1906 számon, 1906. 02. 26. 26–27. o.

- ⁸⁹ NL Y 1, Főigazgatói Titkárság, I-183-1894, 621/1906 alapszám
- ⁹⁰ Uo., 1064/1906. alapszám
- ⁹¹ Ez úton megköszönöm Somfai Balázs nyugalmazott főlevéltáros szakmai észrevételeit, önzetlen segítségét. A közölt idézet a szerzőnek írt e-mailban olvasható.
- ⁹² Laczkó Dezső Múzeum, múzeumtörténeti adattár, 48.868/1977
- ⁹³ 1886. évi XXII. Törvénycikk a községekről, 2. §
- ⁹⁴ TYEKVICSKA 1991., 124. o.
- ⁹⁵ A rendelet szövegét közölte: TEGZES 1999., 164. o.
- ⁹⁶ A Magyar Népköztársaság minisztertanácsának 4.228/1949. (185) M. T. számú rendelete a Magyar Népköztársaság címerének használata tárgyában, 4. § 1. bekezdés. Rendőrségi Közlöny, 23. szám, 1949. szeptember 15. 670. o.
- ⁹⁶ A Magyar Népköztársaság minisztertanácsának 375/1949. számú határozata a Magyar Népköztársaság címerének használata tárgyában, I. Bélyegzők, Rendőrségi Közlöny, 23. szám, 1949. szeptember 15. 664. o.
- ⁹⁸ 1949-ben a Bélyegzőgyár N(emzeti) V(állalat), Budapest, Andrásy u. 35., alighanem azonos az egykori Felsenfeld-féle bélyegzőgyárral (ami ugyancsak az Andrásy úton volt). Rainer Pál közlése szerint.
- ⁹⁹ VeML XXIII. 651.a. Veszprém város tanácsának iratai, tanácsülési jegyzőkönyvek, 22. kötet, 1971. 08. 06.
- ¹⁰⁰ 1006/1974. (II. 22.) számú minisztertanácsi határozat a helyi címer és zászló alkotásáról és használatáról, valamint a díszpolgári cím adományozásáról.
- ¹⁰¹ Uo. 3. pont
- ¹⁰² Uo. 6. pont
- ¹⁰³ 1/1974. (T K 9.) MT TH számú utasítása a helyi címer és zászló alkotásáról és használatáról, valamint a díszpolgári cím adományozásáról szóló 1006/1974. (II. 22.) Mt. számú határozat végrehajtásáról, 1. § . (1) b), Tanácsok közlönye, 1974. március 1., 194–195. o.
- ¹⁰⁴ VeML XXIII. 651.a. Veszprém város tanácsának iratai, tanácsülési jegyzőkönyvek, 31. kötet
- ¹⁰⁵ CASTIGLIONE 1975., 375–376. o.
- ¹⁰⁶ VeML XXIII. 651.a. Veszprém város tanácsának iratai, tanácsülési jegyzőkönyvek, 31. kötet, 6/1974. sz. rendelet 1. § (1) pont
- ¹⁰⁷ Veszprém Megyei Levéltár 747/1989. lvt. sz. iktatószámú szakvéleménye, 2. o.
- ¹⁰⁸ BERTÉNYI 1983., 105. o.
- ¹⁰⁹ Külön érdekessége a címerügynék, hogy a városban megjelenő napilap (NAPLÓ) nem számolt be ezekről az eseményekről. Az 1971-es rendelet kiadásakor olvasható a tanácsülési beszámolóban: „Végezetül rendeletet hozott Veszprém tanácsa a város címerének használatáról.” Napló, 1971. 08. 07. *Kiegészítő a pénzügyi gazdálkodás*, 1. o. Az 1974. évi módosításról egyáltalán nincs tudósítás, de nincs tudósítás a tanácsülésekről sem.
- ¹¹⁰ A törvényt az Országgyűlés az 1990. augusztus 3-ai ülésnapján fogadta el.
- ¹¹¹ A Bakács-család (szentgyörgyvölgyi, báró) rövid történetét lásd: Pallas Lexikon, <http://mek.oszk.hu/00000/00060/html/009/pc000959.html>
- ¹¹² A szerzőnek elmondott feljegyzésből.
- ¹¹³ VeML XXXVII.1. Veszprém Megyei Jogú Város közgyűlési jegyzőkönyve, 3. kötet. A rendelet szövege az 5. kötetben olvasható.
- ¹¹⁴ Forrás: <http://www.nemzetijelkepek.hu/onkormanyzat-veszprem.shtml>
- ¹¹⁵ BÁRCZAY 1897., 306–307. o.
- ¹¹⁶ RAINER 1992., 16. o., valamint KERÉKES 1971., 86. o. A zászló a Hadtörténeti Múzeumban a Hadt. Múz. zászlógyűjt, 0070/Z1. szám alatt található. Tévesen Veszprém vármegye zászlajaként ismerteti a Pilch Jenő szerkesztette „A magyar katona vitézségének ezer éve” című könyv az osztrák örökösödési háborúval foglalkozó fejezetének szerzője. A zászlóról készült fotó a II. kötet 45. oldalán látható.

- ¹¹⁷ A gyűjtemény kezelőjének, Reider Mónika tájékoztatása alapján. A levél a szerző tulajdonában.
- ¹¹⁸ Az osztrák örökösödési háború (1740–1748) VI. Károly német-római császár halála után, leányának, Mária Teréziának trónra lépését követően robbant ki. Bajorország, a Spanyol Királyság és a Szász Választófejedelemség uralkodói a száli törvényre hivatkozva elutasították a Pragmatica Sanctióban kodifikált leányági öröklést, és igényt támasztottak a Habsburg Birodalom örökségére. A Porosz Királyság – a kedvező helyzetet kihasználva – osztrák területeket ragadott el katonai erővel. Anglia és Franciaország belépésével a konfliktus európai háborúvá szélesedett, amelyben az Egyesült Holland Tartományok, a Szárd-Piemonti Királyság, Svédország és az Orosz Birodalom is részt vett. A harcok kiterjedtek a gyarmati területekre is. A háború 1748-ban az aacheni békeszerződéssel zárult le.
Forrás: http://hu.wikipedia.org/wiki/Osztr%C3%A1k_%C3%B6r%C3%B6k%C3%B6k%C3%B6k%C3%A9si_h%C3%A1bor%C3%BA
- ¹¹⁹ VeML V.102.a. Veszprém város tanácsának iratai, tanácsülési jegyzőkönyvek, 2. kötet, 51–52. o. Sok vagy kevés ez a 28 forint? A nemesi közösség 1796-ban felfogadott egy baktert, akinek – többek között – feladata volt a jelzés „... az tüzi veszedelemnek eltávoztatása erant”, kinek „... esztendei fizetése lészen huszon két forént.” Mint látható, a 28 forint tekintélyes összeg volt. VeML V.121, 1. doboz, 1780–1805
- ¹²⁰ A Kapuváry-család Veszprém-, Fejér- és Baranya vármegyékben szétágazó régi nemesi család. Közülük Kapuváry Ignác Fejér vármegyétől 1790. november 10-én vett ki nemességéről bizonyítványt, és azt akkori lakhelyén Krassó megyében 1791. április 5-én hirdették ki. A Kapuváryak sorából a 18. század második felében még két nevezetes egyházi személyiséget emelhetünk ki. Egyikőjük Kapuváry Márton, aki a tolnai plébániáról került 1740-ben Pécsre, majd ott 1749–66-ig székeskáptalani mesterkanonok volt. A Cecén született újmindszenti Kapuváry Antal, Kapuváry József fia, veszprémi kanonokként írta be nevét a város történetébe. A Kapuváry-házon látható családi címer: A címerpajzs közepét egy hármas halom mellett ágaskodó egyszarvú (unicornis) foglalja el. A homloka közepéből kinövő szarvat viselő fehér színű ló a heraldikában meglehetősen gyakori szimbólum, és elsősorban az erőt, a hatalmat jelképezi. Mellette jobb oldalt holdarc, balról hatsugarú csillag látható. A kehely formájú címersisak díszeként fent megismétlődik az egyszarvú alakja. A sisakból kétoldalt kiinduló, a pajzsot közrefogó takaró stilizált növényt ábrázol. Forrás: NAGY Iván és WAPPENBUCH 1885.
- ¹²¹ Veszprémi hírlap, 1907. 07. 28. Városi közgyűlés, 4. o.
- ¹²² Napló, 2009. március 3., MOLNÁR Jánosné: Alakuló központ, Száz éve kezd formálódni az Óvári Ferenc utca, 16. o.
- ¹²³ Veszprémi Hírlap, 1910. 04. 10. Városrendezés, 2–3. o.
- ¹²⁴ VeML V.173.b. Veszprém város polgármesterének iratai, 1589/1910 Pályázati felhívás
- ¹²⁵ VeML V.172.a Közgyűlési és tanácsülési jegyzőkönyvek, 113. kötet, 24 kgy 18. o.
- ¹²⁶ VeML V.172.a Közgyűlési és tanácsülési jegyzőkönyvek, 114. kötet, 22 kgy 16–18. o. és 277 tti. 67. o.
- ¹²⁷ Veszprémvármegye, 1915. 01. 24., A veszprémi városház átalakítása, 3. o.
- ¹²⁸ Veszprémi Hírlap, 1915. 03. 28., Bontják a városházát, 5. o.
- ¹²⁹ VeML V.173.b. Veszprém város polgármesterének iratai, általános iratok, 17. doboz, 527.tü, 6552/1908. Az idézett 'jelenlegi babérkoszorú' nyilván a Kapuváry címer eleme.
- ¹³⁰ VeML V.173.b. Veszprém város polgármesterének iratai, általános iratok, 17. doboz, 527.tü, 6552/1908
- ¹³¹ VeML V.172.a. Közgyűlési és tanácsülési jegyzőkönyvek, 107. kötet, 176. o.
- ¹³² VeML V.173.b. Veszprém város polgármesterének iratai, általános iratok, 17. doboz, V. 117/1908
- ¹³³ De ez a megszavazott keret szolgált még arra is, hogy „... a városház udvarán a püspökkert mellett épített kőfal [...] a székesegyház lebontásából nyert s báró Hornig Károly megyéspüspök úr által átengedett faragványok felhasználásával befejeztessék...” Uo.

- ¹³⁴ Minden bizonnyal közrejátszott ebben a császárlátogatás nagy költsége is. A város mindösszesen 35 000 K kölcsönt vett fel a különböző kiadások fedezésére (utcák javítása, szemétszállítás, villanyvilágítás, csatornázás, stb).
- ¹³⁵ VeML V.173.b. Veszprém város polgármesterének iratai, 3413/1917, Városháza átalakítás, 5997/1915 iktató szám
- ¹³⁶ Uo. Walla József ajánlata és elszámolása.
- ¹³⁷ VeML V.172.a Közgyűlési és tanácsulési jegyzőkönyvek, 101. kötet, 178. fsz. A portálé és a kapu elkészítését a budapesti Tessényi Károly portál- és bútorasztalos, míg a kőműves munkát Zalaváry Antal és Csomay Kálmán veszprémi építőmesterek végezték. A kapu 1903-ban készült el és adták át. Lásd: VeML V. 173.b 8. doboz, II. 6/1904. Egyébként ma a veszprémi református egyház lelkésze nem tud a kapu átadásáról, így a kapu hollétéről sem.
- ¹³⁸ A veszprémi háromtornyú vár jelentéséről ír Somfai Balázs, megjegyezve: „*vármegyének és névadó székhelyvárosának érdekközösségét, ami Veszprém város által a szabad királyi város rangjáért vívott jogi küzdelem hiábavaló bizonyultával nem tűnik eleve valószínűtlennek.*” SOMFAI 2000., 9. o.
- ¹³⁹ Napló, 2000. 02. 15., A titokzatos Kapuváry-ház, 11. o.
- ¹⁴⁰ Veszprémi Független Hírlap, 1892. július 9., Örömhír, 1. o.
- ¹⁴¹ Veszprémi Független Hírlap, 1892. július 9., Városi közgyűlés, 3. o.
- ¹⁴² Veszprémi Független Hírlap, 1892. április 10., A polgári fiúiskoláról, 2. o.
- ¹⁴³ VARGA 2009, 902–903. o.
- ¹⁴⁴ ÉRTESÍTŐ 1938, 42. o.
- ¹⁴⁵ A címerre Rainer Pál hívta fel a figyelmemet, amit ezúton is megköszönök.
- ¹⁴⁶ Részlet Halász Istvánnak a szerzőhöz írt leveléből, illetve „Veszprém, Kossuth Lajos Általános Iskola rekonstrukciója KIVITELI tervdokumentációjához, 16–18. o.
- ¹⁴⁷ VeML V.177. Veszprém város mérnöki hivatalának iratai, a városi mozi építésének tervdokumentációja, 28. doboz. Lásd még VARGA 2009., 231–232. o.
- ¹⁴⁸ GUTHEIL Jenő: A veszprémi iparosok új székháza, *Veszprémi Hírlap*, 1933. május 21. 1–3. o.
- ¹⁴⁹ A kronosztikon megjelölt betűi adják az 1814. évet. Szövege: *A közbiztonság érdekében közös erővel készült*
- ¹⁵⁰ Erről lásd: VÉGHÉLY Dezső: Emlékezzünk régiekről, *Veszprémi Szemle*, 2014/4 101–106. o.
- ¹⁵¹ Malasits Ferenc készítette az 1939. június 4-én átadott Vörösmarty téri emlékművet is, ami a veszprémi 31. honvéd gyalogezrednek állít emléket. További munkái: Emléktábla (Vár u. 1., Veszprémi Ipartestület székháza lépcsőházában), Emléktábla (Kádárta, Győri u. 44., Hársfa Óvoda falán), Emléktábla (Mártírok útja, Izraelita temető, volt temetői szertartásterem északi falán), Nemesvámos I. világháborús emlékmű.
- ¹⁵² Csekovszky Árpád keramikus művész (Csikóstöttös, Baranya megye, 1931. január 3. – Budapest, 1997. április 16.) 1946–1950 között a budapesti Szépművészeti Líceumba járt, majd 1950-től 1956-ig a MIF kerámia-szakán folytatta tanulmányait. Mestere Borsos Miklós és Gádor István volt. A diploma megszerzése után egy évig a Művészeti Alap ösztöndíjasakát dolgozott a főiskolán. 1957-ben Borsos Miklós tanársegédje lett, majd megbízást kapott a kerámia szak vezetésére. 1966-tól docens, a tanszéket 1985-ig vezette. 1992-től nyugdíjasként, mint címzetes egyetemi tanár vett részt a főiskolai oktatásban. Kezdetől fogva épületekhez kapcsolódó, egyedi kivitelezésű kerámiákat készített. Foglalkoztatta az anyaggal történő téralkotást, a népművészet, a korai görög konstruktivitás, a plasztikus tárgyformálás. A kerámia mellett rajzolt és festett is.
- Forrás: <http://www.magyarkeramia.hu/keramia/csekovszky/page.html>
- ¹⁵³ VARGA 2009, 183–184. o.

- ¹⁵⁴ Részlet Halász Istvánnak a szerzőhöz írt leveléből. Ezúton is megköszönöm Halász István segítségét és a megküldött dokumentációkat.
- ¹⁵⁵ Lugossy Lászlónak, a szerzőnek elmondott visszaemlékezéséből.
- ¹⁵⁶ <http://www.tervlap.hu/tovabbkepzes/tananyag/id/8>
- ¹⁵⁷ Az oklevél csak a tartui önkormányzat internetes oldalán látható.
http://www.tartu.ee/?lang_id=1&menu_id=2&page_id=2571
- ¹⁵⁸ A testvérvárosok felsorolása olvasható és a városok címere is látható a
<http://www.veszprem.hu/veszpremieknemzetkozi-kapcsolatok/egyuttmukodo-varosok> linken
- ¹⁵⁹ Nagyon mutatós volt a bélyegsorozat megjelenésének tiszteletére kiadott ún. első napi bélyegzéssel ellátott boríték is. A boríték bal oldalán, színes nyomaton a város címere, „Veszprém 1973” felirattal. A 20 Ft-os címletű bélyegen november 30-i dátummal Veszprém bélyegzés a város címerével. A boríték a szerző tulajdonában.
- ¹⁶⁰ Kaptay Antal Veszprém-ben született 1899. november 18-án és 1982. december 16-án halt meg. Apja Veszprém-ben tanított. Négy fiú és két lánytestvére volt. Iskoláit a veszprémi piarista gimnáziumban végezte. 1917-től zászlósként harcolt az I. majd különböző tisztifokozatokban a II. világháborúban (ahol súlyosan megsebesült), kiképzőtiszt volt alezredesi rendfokozatban a veszprémi Kinizsi Pál Altisztképző Intézetben. 1945 után kezdett foglalkozni az illetékbélyeggyűjtéssel, majd katalógizálásával. 1966-ban jelent meg első könyve „A magyar okmánybélyegek katalógusa” címmel, majd Kiss Istvánnal közösen írt második munkája „A magyar városi illetékbélyegek katalógusa”. Lakása Veszprém-ben, a Füredi út 5. szám alatt volt. Gyűjteménye halála után szétszóródott, azonban magas igénnyel készült, alapos és korrekt katalógusai ma is forrásértékűek. KAPTAY 2014, F–H. o.
- ¹⁶¹ KAPTAY 2014, II–132–136. o.
- ¹⁶² Az önkormányzati rendeletek letölthetőek Veszprém város internetes oldaláról, a <http://www.veszprem.hu/veszpremieknemzetkozi-kapcsolatok/helyi-rendeletek> című linken.
- ¹⁶³ 23/2012. (V. 31.) önkormányzati rendelete a veszprémi jelképek és Veszprém név használatáról
<http://www.veszprem.hu/veszpremieknemzetkozi-kapcsolatok/hirek/kozeleti-hirek/3446-varosimazs-modern-elhet-telepueles-vagyunk>
- ¹⁶⁵ <http://www.veszprem.hu/veszpremieknemzetkozi-kapcsolatok/hirek/kozeleti-hirek/3446-varosimazs-modern-elhet-telepueles-vagyunk>
- ¹⁶⁶ www.veszprem.hu/veszpremieknemzetkozi-kapcsolatok/hirek/kozeleti-hirek/3446-varosimazs-modern-elhet-telepueles-vagyunk, A veszprémi sportolók és a sportoló veszprémiek ünnepe, 2015. 02. 12., a 2014. év sportolója díj átadásán mondott beszédből. Letöltve: 2015. 6. 4.

A nemes város zászlaja, 1745 **(Gondolatok egy ódon veszprémi zászló kapcsán)**

RAINER PÁL

*„Föl a zászlóval magasra,
Egész világ hadd láthassa.”*

(Petőfi Sándor: Csatadal)¹

„A zászló a hazának, a hazaszeretnek és hűségnek szent jelképe.”
(Szolgálati Szabályzat, 602-ik pont)²

EGY KEMÉNY HIDEG HÉTFŐI NAP REGGELÉN, 2015. január 25-én, már vagy háromnegyed órája toporogtam a Budai várban lévő Kapisztrán téren, föl-le járkálva az egykori Helyőrségi templom tornya mellett, szemközt a Hadtörténeti Múzeum bejáratával. Földesi Ferenc nyugállományú ezredest, veszprémi helytörténész barátomat vártam, akivel itt beszélünk meg találkozót, hogy közösen megtekintsük a múzeum egyik zászlóját. Fefe (ez Feri közismert beceneve) – azonban szokásával ellentétben – késett. Amikor ferge léptekkel mégis feltűnt az épület sarka mögül, elmondta, megsérült a Déli pályaudvar alagútja, támfalából kövek hullottak a vasúti pályára, ezért volt a fennakadás. Rövidesen jelentkeztünk a múzeum portáján, ahol a portás telefonon bejelentette érkezésünket. Pár perc múlva pedig már ott álltunk a múzeum padlásterében kialakított egyik nagyméretű, zászló-tároló szekrény előtt, amelyből a minket fogadó Reider Mónika szakmuzeológus gyorsan kihúzta a megfelelő fiókot, és máris előttünk feküdt a 0070/ZI. leltári számú ZÁSZLÓ, méghozzá egy VESZPRÉMI ZÁSZLÓ.

Igen, egy veszprémi zászló, amelyet a szakirodalomból már mindketten ismerünk, azonban eredetiben még egyikünk sem látta soha. Magam vagy jó negyven éve tudtam a zászló létezéséről. Budapesti gimnazista voltam, úgy 16–17 éves, amikor áldott emlékü pótnagyanyámtól, már nem emlékszem milyen alkalomból (lehetett karácsony, névnap vagy születésnap), megkaptam a Pilch Jenő ezredest, hadtörténész szerkesztette, 1933-ban Budapesten megjelent, „A magyar katona vitézségének ezer éve” című könyvet, amelyben látható ennek a zászlónak egy részletfotója, a Veszprém város címeréből vett lovaskatonával. (Igaz az ábra magyarázó felirata téves, „Huszár, Veszprém vármegye zászlaján, 1745”).³ Amikor 1992-ben, Veszprém város címerének megújítása kapcsán, a veszprémi Múzeumi Diáriumban röviden írtam

városunk címerének történetéről, megemlítettem ezt a zászlót is és írásomhoz mellékeltem az imént idézett kiadványból kireprózott fényképét is.⁴ Veszprémben azonban akkor senki sem figyelt fel erre a veszprémi vonatkozású emlékre, legalábbis hozzám évekig semmiféle visszajelzés nem érkezett. Miután nemrégiben Földesi Ferenc kezdett Veszprém címerével foglalkozni, olvasta a Diárium-beli írásomat is, és valószínűleg helyi szinten ő volt az első, akinek szemet szúrt ez a veszprémi zászló. Rövidesen elhatározta, eredetiben is megnézi ezen vexillológiai emléket, s megkérdezte tőlem, nem akarok-e vele tartani erre az útjára. Így jött létre idézett téli találkozásunk.

Lássuk hát, mit tudunk erről a zászlóról, amely a pecséteteket és pecsétlenyomatoakat nem számítva – jelen ismereteink szerint – a legkorábbi olyan tárgyi emlék, amelyen szerepel Veszprém város címere. Először talán vegyük sorra az adatokat, amelyek magáról a zászlóról olvashatóak le. A zászló mérete 180x136 cm,⁵ a rúddal átellenes vége fecskefarkas kialakítású, amely a 17. századtól a 19. század elejéig általánosan elterjedt volt a magyar (elsősorban katonai) zászlóknál és azok között is főleg a huszárok zászlainál. A 17–18. században még a cs. kir. hadsereg német lovasságánál is előfordultak fecskefarkú standárok.⁶ A cs. kir. hadsereg gyalogsági zászlói (nyugati mintára) a 18. századtól már jobbra négyszögletesek voltak.⁷ A zászlónak – miután meglehetősen megviselt állapotban maradt korunkra – alap színe is erősen kérdéses, ugyanis az idők során szeszínűvé fakult. Eredetileg feltehetően égszínkék lehetett, mások szerint meg esetleg inkább zöld. Virágmintás, egylapú selyemdamasztból készült. Egyik oldalát fekvő ovális, barokkos, zöld (?) keretben – amelyet felül közepén egy szárnyas angyalfej díszít – Magyarország barokk Szt. Koronás kiscímere ékesíti. Az országcímer sávos felében a szokásos négy vörös, de csak három fehér sáv látható, ezért szabatos heraldikai leírása: vörösben három fehér pólya. A korona keresztje nem ferde, hanem egyenes állású.⁸ Másik oldalán hasonló, fekvő ovális, szintén szárnyas angyalfejes keretben egy heraldikailag jobbra vágató lovas katona látható, jobbában kivont szablyával. Bár ezen utóbbi ábrázolás nincs címerpajzsba foglalva (jóllehet a barokk keret önmagában is felfogható egy ovális címerpajzsnek), nyilvánvaló, hogy címerként, címerszerű megjelenítésben szerepel itt Veszprém város címerképe. Akinek mégis kétségei lennének e felől, azt eligazítja az ábrázolás felső részén, a lovas alak és a keret közé meglehetősen ügyetlenül beszorított felirat: „WESZ(PRÉM). VÁRO(SA):”. A lovon ülő katona alakja is erősen megviselt, kopott, az ábrázolás kifakult, részletei jobbra kivehetetlenek. Annyi azonban bizonyos, hogy a vitéz tollas fém sisakot, fém mellvértet, vörös köpönyeget és csizmát visel. (Tehát nem huszár, mint ahogyan ezt a téves 1933-as magyarázat állítja.) Kétoldalt pedig a készítés dátuma: „17. 45.” olvasható. Valamennyi ábrázolás és felirat festett kivitelezésű. A zászlólapot az idők folyamán több alkalommal javították, pótolták, esetenként meglehetősen kontár és

ügyetlen módon. A két fecskefark nagyobb része kiegészítés, de látszik, hogy a zászló eredetileg is fecskefarkú volt. A zászlólapot valamikor a 20. század folyamán (talán az 1930-as években, vagy inkább az 1960-as években?)⁹ necc hálóval vonták be. A zászló további tartozékai: rúdja, csúcsa, esetleges zászlószalagjai nem ismeretesek, nem maradtak meg korunkra.

Ami számomra a legmeglepőbb volt, hogy Veszprém város címerének lovas vitéze a zászlórúddal párhuzamosan, azaz nem vízszintes irányban, hanem egyenesen a földnek tartva (azzal 90 fokos szöveget bezárva) nyert elhelyezést a zászlólapon. Ezt korábban nem láthattam, mert az 1933-as könyvben csak a veszprémi címert ábrázoló részletfénykép szerepelt és nem a teljes zászlólap fényképe, nyilván olyan megfontolásból, hogy a már minden bizonnyal akkor is erősen megviselt zászló sérült, rossz megtartású részletei ne rontsák le a fotót szemlélő vizuális, esztétikai élményét. A zászló fecskefarkkal átellenes oldalán külön (a zászlólapnál jóval sötétebb zöldeskék színű) szövetből alakították ki a zászló azon részét, amely egykor a zászlórúddal érintkezett. Könnyen elképzelhető, hogy miután ez a rész lehetett az egyik legsérülékenyebb részlete a zászlónak, ezt többször is kicserélték, kipótolták, megújították. A zászlót egykor több sorba rendezett zászlószeg rögzítette a rúdhoz. Ezeknek lenyomatai a zászlólaphoz csatlakozó, a rúddal valaha érintkező textil részleten jól látszanak. Felmerül annak is a lehetősége, hogy esetleg a zászlót eredetileg egy kereszttrúd közbeiktatásával illesztették a zászlórúddal. Ilyen elhelyezés esetén ugyanis normál helyzetű lett volna a címer lovasa. Az illetén megoldás azonban inkább templomi és céhes zászlóknál volt szokásos, egy katonai zászlónál, főként lóháton ülő zászlótartó esetében meglehetősen megnehezítette volna a zászló kezelését, mozgatását. Erős szélviharban pl. a kereszttrúdra szerelt zászló szinte teljesen külön életet élt volna. Végző soron azonban ez a kereszttrudas megoldás sem zárható ki.

Mindazonáltal nem egyedüli eset, hogy a zászlólap ábrázolásának vízszintes tengelye a zászlórúddal párhuzamos. A zágrábi Horvát Történeti Múzeumban található pl. egy légrádi banderiális lovassági zászló, hasonló megoldással, a 19. század elejéről (leltári száma 11863). Ezen a fecskefarkú, 190x115 cm méretű, vörös színű, damaszt zászlón, egyik oldalon a császári kétfejű sas (mellén a gróf Erdődy család címerével), másik oldalán pedig koszorúba foglalt Patrona Hungariae ábrázolás látható. Mindkét zászlóoldal ábrázolásai és feliratai a zászlórúddal párhuzamosak. A zászló csúcsa egy korábbi, 1745-ös zászlóról származik.¹⁰ Amennyiben feltételezzük, hogy a 19. század elején, a jelenlegi zászló elkészítésekor az 1745-ös korábbi és addigra feltehetően már elrongyolódott zászlót tekintették mintaképnek, akkor egy további, rúddal párhuzamos ábrázolású zászlót is ismerünk 1745-ből, a veszprémi zászló készítésének évéből.

A veszprémi zászló Mária Terézia királynő uralkodása alatt (1740–1780), közelebbről az osztrák örökösödési háború idejében (1740–1748) készült. Földesi

Ferencnek ugyan sikerült megtalálnia a város jegyzőkönyvében a zászlóra vonatkozó adatokat (lásd a jelen kötetben megjelent tanulmányát), de a jegyzőkönyvi bejegyzés a zászlót elkészíttető városi tanácsos személyén (Payer Mihály) kívül, józan polgári racionalitással, jóformán csak a zászlókészítés költségéről nyújt tájékoztatást. Valamint az is feltételezhető, hogy 1745. május 24-én már kész lehetett a zászló, hiszen ekkor történt az elszámlolás. Arra nézve azonban nem kapunk semmiféle információt, hogy miért, milyen okból, milyen alkalomból készült a zászló. Így csak feltételezhetjük, hogy esetleg valamilyen a háborúban részt vevő veszprémi banderális csapat számára készíthették, de ez egyáltalában nem biztos.¹¹ Az sem kizárt, hogy ezt a zászlót soha sem hordozták harcmezőn, hanem csak itthon, a készítés helyén, Veszprémben használták. A jegyzőkönyv „a nemes város zászlaja” megnevezése mindkét feltételezést lehetővé teszi. Bár a hímzettnél jóval egyszerűbb, olcsóbb és főként gyorsabb festett kivitelezés mégis mintha arra utalna, ennek a zászlónak lehetőleg gyorsan, valamilyen rendkívüli, nem előre megtervezett alkalomra kellett elkészülnie. Ilyen esemény lehetett esetleg egy városi felkelő alakulat hamari kiállítása, felszerelése, majd hadba vetése, amelyet esetleg a hadihelyzet váratlan alakulása indokolhatott. (A cs. és kir. hadsereg szabványos zászlói 1766 és 1859 között festett kivitelűek voltak.¹² Az 1848/49-es szabadságharc hadi zászlói szintén többnyire festett megoldásúak. A zászlókon alkalmazott zászlószalagok viszont nemegyszer pazar, extra kivitelben, gyakran fémszálas hímzéssel készültek.)

Az 1741. évi pozsonyi országgyűlés nemesi felkelésről rendelkező 63. törvénycikkelyének 19. §-ában a következőket olvashatjuk: „*A jó rend föntartása és a zavarok kikerülése végett továbbá, a különben az 1595: 17., 1596: 11., 1598: 5. és 1684: 46. cikkelyek rendelése szerint, a vármegyék jelvényei és zászlói alatt táborba szálló katonaság maguk a vármegyék által századokba osztassék, s közöle az 1545: 20. cikkelyhez képest a képebbek s alkalmasabbak tisztéké tétessenek.*”¹³ Bár ugyanezen törvény 18. §-ából kiderül, hogy a szabad királyi és bányavárosok (Veszprém nem tartozott ezekbe a kategóriákba, püspöki mezőváros volt) mindegyike is egy lovaszt fog kiállítani, a városi bandériumok zászlóiról nem találni a szövegben említést.

Ugyanezen korszakból, az 1740-es évekből ismerünk több hazai insurrectionális zászlót.

A Fejér vármegyei nemesi felkelők fecskefarkú zászlájának eredeti mérete 130x94 cm volt, vörös selyemdamasztból készült, hímzett és festett technikával. Egyik oldalán Fejér vármegye címere látható, kiegészítve az Esterházy-család címéréből vett griffel (ugyanis 1691–1747 között gr. Esterházy Ferenc volt a megye főispánja),¹⁴ PROTEGE ET CONSERVA (oltalmazd és védelmezd) jelmonddal. Másik oldalát Magyarország koronás kiscímere díszíti, PRO HAC VITAM ET SANGUINEM, MARIA THE(resia) REG(ina) HUN(gariae) 1742 (életünket és vérünket, Maria Terézia Magyarország királynője, 1742) felirattal.¹⁵

Heves vármegye állítólag 1740–1745 közötti insurgens zászlaja szintén fecskefarkú, zöld selyemből készült, festett technikával. Egyik oldalán Patrona Hungariae ábrázolás, SANCTA MARIA PATRO(na) HUNG(ariae) (Szűz Mária Magyarország védasszonya) felirattal. Másik oldalán Magyarország címere alatt Heves vármegye címere és M(aria) T(eresia) R(egina) H(ungariae) COM(itatus) HEV(esiensis) (Mária Terézia Magyarország királynéja, Heves vármegye) felirat.¹⁶

A Sopron vármegyei 3. insurgens huszárezred 1741-es zászlaja is fecskefarkú, bordóvörös selyemdamasztból készült, festett technikával. Egyik oldalán Sopron vármegye címere látható, PRO DEO, REGE ET PATRIA MDCC XLI (Istenért, királyért és hazáért, 1741) felirattal. Másik oldalán zöld olajág koszorúban TOGA ET SAGO (kb. annyi, mint, köpennyel és fegyverrel)¹⁷ jelmondat.¹⁸

A rokon vexillológiai emlékek alapján tehát úgy tűnik, hogy a veszprémi zászló mind ábrázolását, mind technikáját tekintve beleillik ebbe a sorozatba. Hasonlóak a későbbi korszakból (18. század vége, 19. század eleje) megmaradt vármegyei, városi, nemesi insurrectionális és polgárőr zászlók is.¹⁹

Gróf Székely László leírásából – aki maga is tanúja volt a gróf Balayra dragonyosezred (későbbi cs. és kir. 7. dragonyosezred) Schwechaton, 1744. március 22-én, Mária Terézia királynő jelenlétében végbement zászlószentelésének – azt is ismerjük, hogy hogyan ment végbe akkoriban egy ilyen jeles esemény.²⁰ Miután ez minden zászlószentelésnél tradicionálisan többé-kevésbé azonosan történt, hasonló módon mehetett végbe a veszprémi zászló felszentelése is, jóllehet ezen az eseményen nem volt jelen a királynő.

De megmaradt az 1741-ben felállított hat magyar gyalogezred egyike, az Andrassy-ezred²¹ (későbbi cs. és kir. 33. gyalogezred) Sopronban, 1742. január 16-án végbement zászlószentelésére kiadott igen részletes és érdekes instrukció is.²²

Földesi Ferenc kutatásából tudjuk, hogy a veszprémi zászló (és némi ugyanakkor vásárolt papiros) együttesen 28 Forint és 38 félpénzbe került. Összehasonlításként 1741-ben, az újonnan felállított magyar gyalogezredknél egy-egy zászlóra (ezredenként ekkor 8 zászló volt) 40 Forint költséget terveztek.²³ 1766 táján egy cs. kir. gyalogsági szabvány (fehér színű) ezredzászló 35 Forint és ½ Krajcárba, egy sárga gyalogsági századzászló 2 Forinttal kevesebbe került. Ebből az összegből 14–18 Forint járt a zászlófestőnek.²⁴ Az árak ingadozása feltehetően a pénz napi árfolyamától, a zászlókészítés technikájától (hímzett vagy festett, esetleg vegyes) és a zászló méretétől is függhetett.

Sajnos nem ismerjük a veszprémi zászló történetét, nem tudjuk meddig használták, de ugyanígy homály fedi azt is, hogy hogyan alakulhatott használatból való kivonása utáni utóélete, kik és mikor javították, mikor és milyen körülmények között került jelenlegi őrzési helyére. Mindenesetre az 1930-as években már Budapesten, a Hadimúzeum zászlógyűjteményében őrizték, feltehetőleg akkor is a

jelenlegihez hasonló rossz állapotban. Közismert, hogy a 2. világháborús események során, 1944 végén, a közeledő szovjet Vörös Hadsereg elől a múzeum gyűjteményeinek nagy részét összecsomagolták és útba indították Nyugat felé. A műtárgyak és a múzeum személyzete történetesen éppen a Veszprém megyei, Somló-hegy melletti Doba község gróf Erdődy kastélyába települt ki (1944. november 11.–1945. március második fele). A szovjet haderő közeledtekor a személyi állomány részben tovább vonult nyugat felé, részben helyben maradt. Mindkét csoportból sokan hadifogságba estek, néhányan kereket oldottak. A gyűjtemények tárgyai pedig hadizsákmánnyá váltak. (Így pl. ekkor kerültek másodszer is orosz kézbe az 1848/49-es szabadságharc leverésekor zsákmányolt hadizászlók, amelyeket a Szovjetunió 1941-ben – Rákosi Mátyás, az évek óta börtönben ülő kommunista vezér a Szovjetunióba való kiengedése fejében – egyszer már visszaadott Magyarországnak. Ezeket a zászlókat, más további, először csak 1945-ben zsákmányul esett zászlókkal együtt, utóbb 1948-ban, a szabadságharc centenáriumán ismét visszaadta a Szovjetunió.) Sajnos nem csak a múzeumi tárgyi anyag szenvedett veszteségeket, hanem a leltárkönyvek és a tárgyi leírókartonok jó része is elveszett a háborús kitelepülés során, így történetesen a zászlógyűjtemény dokumentumai is.²⁵ Ezért ma már nem állapítható meg, hogy mikor és kitől jutott ez a zászló a múzeum tulajdonába. Hasonló példák alapján, csak feltételezzük, hogy miután a zászló kikopott a használatból azt átmenetileg talán a városházán, megyeházán, megyei levéltárban őrizhették.²⁶ Majd feltehetően innét kerülhetett, vélhetően ajándékozás, hivatalos átadás útján (az 1918-ban megszervezett önálló magyar) Hadimúzeumba, valamikor az 1. világháborút követően, a két világháború között, legkésőbb 1933-ban.

A zászló ezen múzeumban való folyamatos őrzését dokumentálta Kerekes Zoltán ezredes (a múzeum zászlógyűjteményének akkori vezetője) 1971-es tanulmánya, amely részletesen ismertette az Országos Hadtörténeti Múzeum zászlógyűjteményét. A tanulmány szerzője megemlítette a veszprémi zászlót is, de ábrát nem közölt róla.²⁷ Feltevésem szerint, ezt követően, az említett 2015-ös januári látogatásunkig, régióinkból legfeljebb Somogyi Győző festőművész tekinthette meg ezt a zászlót eredetiben. Ugyanis a zászlólap veszprémi címeres oldala – igaz bármiféle magyarázat és felirat nélkül – szerepel „A nagy huszárkönyv” című kiadványban, amelynek ő készítette az ábrát.²⁸ Megemlítem azonban, hogy rajzáról lemaradt az eredeti zászlólapon olvasható Veszprém városára utaló felirat (ez mintha mégis arra utalna, hogy esetleg ő is csak az 1933-as kötet nem túl részlet gazdag fotójáról ismerte a zászlót), továbbá ő a rajzán ellátta a zászló széleit az általánosan szokásos, eredetileg feltehetően egykor megvolt, de mára már nem létező arany rojtozással, sarkait pedig arany bojtokkal is.

Földesi Ferenc javaslatára Veszprém városa a közelmúltban elkészítette a zászló rekonstrukcióját, amelyet Kágerné Juhász Andrea (szabás-varrás) és Cziráki

Veronika (festés), a veszprémi Laczkó Dezső Múzeum restaurátorai készítettek el. Az elkészült zászló rekonstrukció a Polgármesteri Hivatalban nyer elhelyezést, ahol a jövőben a városi ünnepek fényét lesz hivatott emelni.

A zászlók mindenkor az őket használó kisebb vagy nagyobb közösségek (pl. község, város, megye, ország, céh, testület, egyesület, egyesület, testvérület, egyházközség, katonai alakulat stb.) jelképeit hordozták és hordozzák ma is. Olyan jelképeket, amelyre annak használói büszkék, azokat magukénak érezték/érezik. Nyilvánvalóan ezt a közösségi szellemet volt hivatott megjeleníteni, a vexillológia és a heraldika sajátos eszközeivel ez a zászló is. Nevezetesen azt, hogy akik alatta gyülekeznek, azzal felvonulnak (és esetleg alatta harcolva életüket is feláldozzák) veszprémiek és magyarországiak. Ennél bővebb, részletesebb információkat vélhetően az egykori zászlószalagok hordozhattak, ezekkel azonban sajnos nem rendelkezünk.

A napjainkban eluralkodó korszellemnek (divatnak) megfelelően az utóbbi években Veszprémben is jóformán teljesen háttérbe szorította a városi címer használatát a logó használata. Mint tudjuk, ízlések és pofonok különbözőek. Ami az egyik embernek tetszik, az a másinak nem, és fordítva. Ezért ízlés témakörébe eső tárgyról felesleges, meddő dolog vitatkozni. Bár meggyőződésem, hogy logót is lehet jót és sikerültet alkotni, Veszprém jelenleg használatos logóját nem tartom ilyennek. Persze tudom, hogy személyes vélekedésem ellenére, esetleg sokaknak tetszhet. Azon azonban érdemes elgondolkozni, hogy egy jelkép értékét, elfogadottságát rendszerint és elsősorban annak a folyamatos, hosszas, zavartalan használata szentesíti, biztosítja. Veszprém címerének esetében ez a használati idő legalábbis háromszáz esztendő (jelen ismereteink szerint 1715-ből ismert az első címeres városi pecsétlenyomat). Ez tíz emberöltőnyi idő. De még ha kihagyjuk, leszámítjuk a kommunizmus 41 évét (1949–1990) akkor is kétszázötvenkilenc év, ez is több mint nyolc emberöltő. (Ráadásul még a kommunizmus időszakának egy részében, az 1970-es évektől kezdődően is létezett bizonyos korlátozott helyi címerhasználat.) Elég hosszú korszak ahhoz, hogy alatta a címer rögzüljön, ismertté és elfogadottá váljon az azt használó közösség soraiban.

Történelmünkben számos példája ismert annak, hogy esetenként (pl. háborúban, idegen megszálláskor, emigrációban stb.) egyesek személyes biztonságuk, sőt esetleg életük kockáztatásával is megmentették, vagy menteni próbálták a rájuk bízott zászlót, hiszen a zászló, a rajta megjelenített jelképekkel a hazát – ne szégyelljük kimondani, az „édes hazát” – jelentette az illető számára.²⁹ Vajon ma, hasonló nehéz és embert próbáló élethelyzetben melyikünk tenné kockára az életét egy napjaink helyi logójával ellátott, történetesen esetleg mégoly reprezentatív tárgy megmentéséért? Esetleg néhány száz év múlva ilyenre is lesz majd példa? Pillanatnyilag nem tudhatjuk.

JEGYZETEK

- ¹ Petőfi Sándor: Csatadal. Debrecen, 1848. december 8.
- ² *Rada Tibor* (szerk.): A Magyar Királyi Honvéd Ludovika Akadémia és a testvérintézetek története (1830–1945). Calgary–Budapest, 1998. I. kötet 727.
- ³ *Pilch Jenő* (szerk.): A magyar katona vitézségének ezer éve. Budapest, é. n. [1933] II. kötet 45.
- ⁴ *Rainer Pál*: Néhány sző Veszprém város címeréről. Múzeumi Diárium. Veszprém megyei múzeumi napló az 1992. esztendőre. Szerk.: Geiszt Jakabné. Veszprém, 1992. 13–16., két ábrával.
- ⁵ A cs. kir. hadsereg néhány szabvány gyalogsági zászlójának mérete: 1743: 170x120, 1754: 180x140, 1766: 161x142, 1859: 176x132 cm. A lovassági zászlók ezeknél rendszerint valamivel kisebbek voltak. *Barcy Zoltán*: Évszázadok egyenruhái. Budapest, 1991. 16., 19.; *Mell, Alfred*: Die Fahnen des österreichischen Soldaten im Wandel der Zeiten. Wien, 1962. 49.
- ⁶ Pl. Piccolomini Octavian herceg vértés ezrede dragonyos századának standárja (1656-ból), Savoyai Jenő herceg dragonyos ezred (későbbi cs. és kir. 13. dragonyos ezred) standárja (18. századból). *Mell* op. cit. 1962. Abb. 25. és 32 a, b.
- ⁷ Az 1702-ben felállított Bagosy-hajdúezrednek (későbbi cs. és kir. 51. gyalogezred) pl. már négyszögletes zászlója volt. *Mell* op. cit. 1962. 33. Abb. 28.
- ⁸ A Szt. Korona keresztjének ilyen egyenes ábrázolása egyáltalában nem egyedi. Hasonló egyenes keresztű Szt. Korona látható pl. a szeged-palánki német gyalogszáhad (1806 vagy 1840-es évek) és a szegedi polgári őrsereg (1806) zászlaján stb. *Katkóné Bagi Éva–Orbán Imre*: Két évszázad zászlói. A szegedi Móra Ferenc Múzeum zászlógyűjteményének katalógusa. Szeged, 2003. 45., 47. ábrákkal. Továbbá pl. a Fejér vármegyei nemesi felkelők 1742-es zászlaján. *Vitek Gábor*: „Pro hac vitam et sanguinem” – Adalékok az insurgens zászlók történeti vizsgálatához. A Hadtörténeti Múzeum Értesítője 11. Budapest, 2010. 406. színes ábra.
- ⁹ Juhász Andrea restaurátor kollégám feltételezése szerint.
- ¹⁰ *Borošak-Marijanović, Jelena*: Zastave kroz stoljeća. Zbirka zastava i zastavnih vrpca Hrvatskoga Povijesnog Muzeja. Katalog Muzejskih Zbirki XXVII. Zagreb, 1996. 58., 96. Nr. 8. színes ábrákkal.
- ¹¹ Az 1740-es évek insurrectióiról: *Horváth Mihály*: Magyarország történelme 5. kötet. Pest, 1863. 156–164.; *Éble Gábor*: Törvényhozás az insurrectióról 1741-ben. Hadtörténelmi Közlemények X. 1897. 160–224., 352–387., 555–588.; *Andorka K.*: A magyar nemesi fölkelés harczbalépése II. Frigyes ellen 1744-ben. Hadtörténelmi Közlemények VI. 1893. 111–120.; *Szabó Béla*: Az 1741. évi insurrectio szervezése Zala megyében. Zalai Gyűjtemény 12. Zalaegerszeg, 1979. 117–129.
- ¹² *Mell* op. cit. 1962. 44.; *Kerekes Zoltán*: Az Országos Hadtörténeti Múzeum zászlógyűjteménye. Az Országos Hadtörténeti Múzeum Értesítője 1. Budapest, 1971. 93.
- ¹³ Magyar törvénytár. 1740–1835. évi törvéncikkek. Budapest, 1901. 57. sajtóhiba miatt itt 18. §.
- ¹⁴ *Fallenbüchl Zoltán*: Magyarország főispánjai 1526–1848. Budapest, 1994. 76.
- ¹⁵ *Vitek Gábor*: Sigillum Comitatus Albensis. Fejezetek Fejér vármegye szimbólumainak történetéből. Székesfehérvár, 2009. 65., 103–104. színes és fekete-fehér ábrákkal; *Vitek* op. cit. 2010. 45–47., 53–55., 406. színes ábra.
- ¹⁶ *Kerekes* op. cit. 1971. 89.
- ¹⁷ Karlinszky Balázs fordítása (Érseki és Főkáptalani Levéltár, Veszprém). Segítségét ismételten megköszönöm.
- ¹⁸ *Kerekes* op. cit. 1971. 86–87. fényképpel a zászló mindkét oldaláról.
- ¹⁹ *Kerekes* op. cit. 1971. 85–89., ábrákkal; *Katkóné Bagi–Orbán* 2003.; *Vitek* op. cit. 2009. 65–67., 103–117., ábrákkal.
- ²⁰ *Király Pál*: Zászlószentelés a múlt században. Hadtörténelmi Közlemények V. 1892. 242–244.

- ²¹ Az ezred parancsnoka br. Andrassy Ádám ezredes, későbbi altábornagy és 1744–1753 között ezredtulajdonos volt.
- ²² *Merényi Lajos*: Az Andrási-ezred zászlószentelési ünnepére kiadott Instructio. Hadtörténelmi Közlemények VI. 1893. 136–141.
- ²³ *Éble* op. cit. 1897. 217.
- ²⁴ *Barcy* op. cit. 1991. 19.
- ²⁵ Röviden: Kerekes op. cit. 1971. 73–74.; részletesen: *Samu Botond Gergő*: A magyar Hadtörténelmi Múzeum tárgyananyagának sorsa a II. világháború végén (1–2. rész). A Hadtörténelmi Múzeum Értesítője 10. Budapest, 2008. 45–90. és 11. Budapest, 2010. 335–356. Továbbá: *Babucsné Tóth Orsolya*: „Arany kardbojt és festőecset.” A M. Kir. Hadimúzeum munkatársa, a Honvéd Levéltár és Múzeum parancsnoka: Szentneményi (Valentin) Béla. A Hadtörténelmi Múzeum Értesítője 10. Budapest, 2008. 179–200.
- ²⁶ Pl. Fejér vármegye két különböző 1797-es és két egyforma 1800–1810-es insurrectionális zászlaja Fejér vármegye, illetve Székesfehérvár város letétjeként került (1911–1915 között) a székesfehérvári Szent István Király Múzeum gyűjteményébe. *Vitek* op. cit. 2009. 108. Esztergom vármegye nemesi felkelési zászlaját Esztergom vármegye ajándékozta 1856-ban a Magyar Nemzeti Múzeumnak. Innét került át az 1930-as években jelenlegi helyére, a Hadtörténelmi Múzeumba. *Kerekes* op. cit. 1971. 89. A Veszprém vármegyei nemzetőrség ma is meglévő 1848/49-es zászlaját (iparművészeti gyűjtemény 56.2.1.) már az 1900-as évek elején is a Veszprémvármegyei Múzeum (napjainkban a veszprémi Laczkó Dezső Múzeum) őrizte. Ezt Becske Adolf veszprémi fényképész 1908. február 6-án beleltározott korabeli fotója is bizonyítja (Laczkó Dezső Múzeum történelmi fotótár 48.652/77.2.). Feltehetően szintén a vármegyétől kerülhetett a múzeumba. Ennek ellenére a korabeli szerzeményi naplóban (mai szóval leltárkönyvben) sehol sem szerepel ez a zászló.
- ²⁷ *Kerekes* op. cit. 1971. 86.
- ²⁸ *Sárvári György–Somogyi Győző*: Nagy huszárkönyv. Budapest, 1999. 14.
- ²⁹ Közismert, hogy az 1848/49-es szabadságharcot követő fegyverletételeknél (Világos, Borosjenő, Nagybánya, Zsibó, Komárom) számos zászlót szétvágva és darabjait elosztva mentettek meg az ellenségnek való átadástól. *Kerekes* op. cit. 1971. 114–116.; *Katkóné Bagi–Orbán* 2003. 23–24. Egyes zászlókat rúdjuokról levéve különféle módon és helyeken rejtegettek. Az 1. honvéd vadászrezred 2. zászlóalja zászlaját pl. Szűz Máriás felével előre, bekeretezve, templomi képként őrizték 18 évig a hosszúmezői (Máramaros vm.) görögkeleti templomban, az abszolutizmus korában. *Kerekes* op. cit. 1971. 113.
- Az I. világháborúban, Przemysl erődjének feladásakor (1915. márc. 22.) szintén előfordult, hogy egyes honvéd alakulatok tisztjei széjjelvágták és egymás között elosztották csapatzászlójuk darabjait. *Geőcze Bertalan*: A przemysli tragédia. Budapest, 1922. 216.; *Marschalkó Jenő* alezredes: A 2. honvéd gyalogezred szerepe a przemysli áttörési kísérletben 1915. évi március 18–19-én. Hadtörténelmi Közlemények XXVII. 1926. 117. 4. jegyzet; *Nónay Dezső* tábornok, volt ezredparancsnok: A volt. m. kir. szegedi 5. honvéd gyalogezred a világháborúban. Budapest, 1931. 171.; *Szoleczky Emese*: „Utolsó ... állomásteste a m. kir. Hadimúzeum”. Thurner (Turányi) Géza emlékére. A Hadtörténelmi Múzeum Értesítője 10. Budapest, 2008. 156–157.
- A m. kir. Honvéd Ludovika zászlaja 1945-öt követően hosszas európai, amerikai és dél-amerikai emigráció után került haza. A zászló „kálváriájának” részletes ismertetése: *Rada* op. cit. 1998. 727–784. stb.

Beszámoló Veszprém város 1745-ben készült zászló rekonstruálásának elsődleges tapasztalatairól

CZIRÁKI VERONIKA

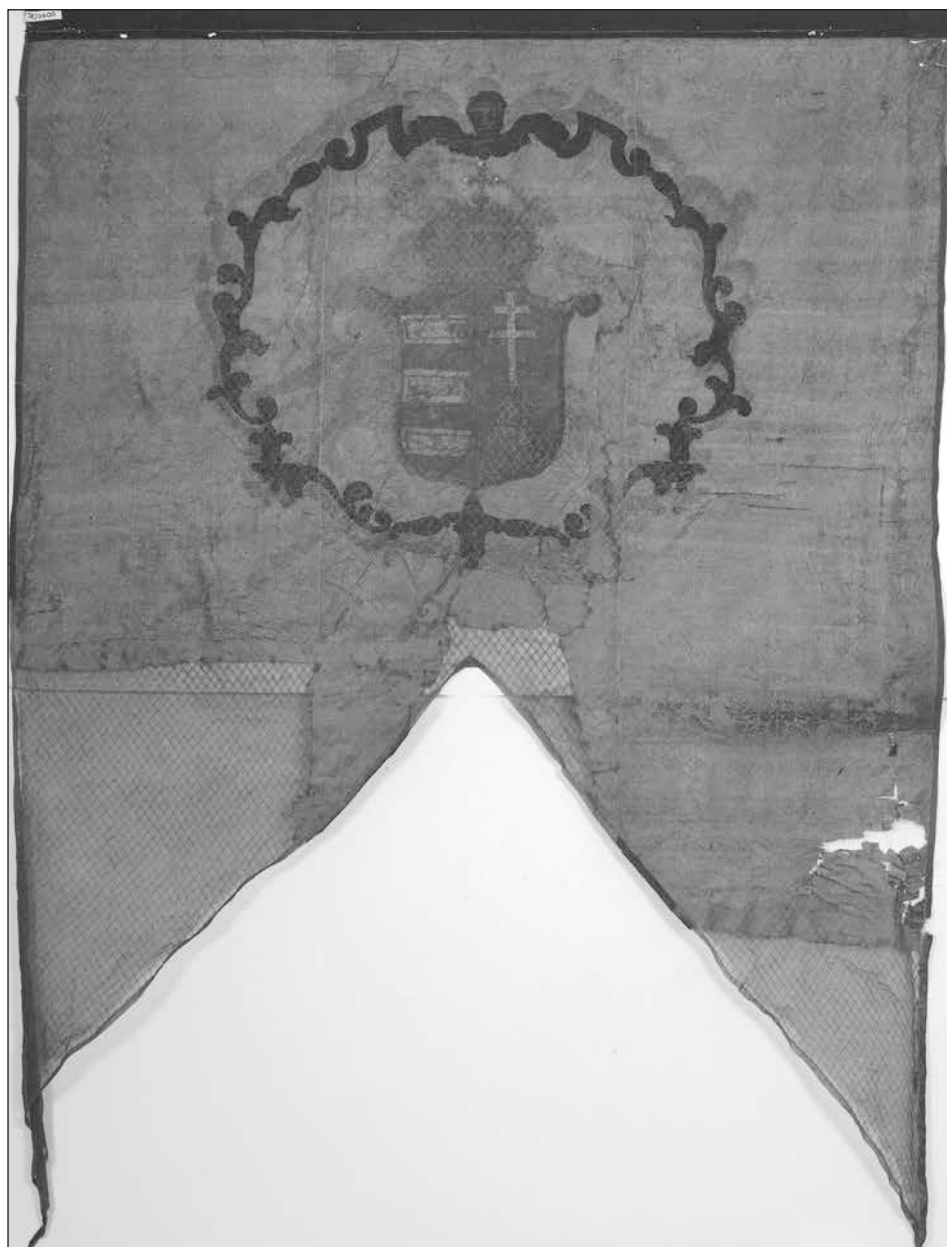
A TÖRTÉNELEM FOLYAMÁN A ZÁSZLÓK HASZNÁLATA, SZIMBOLIKÁJA mindig fontos szerepet töltött be egy-egy közösség számára. Lényeges volt, hogy saját magukat, eszmeiségüket, összetartozásukat, valamint célkitűzéseiket kifejező zászlót készítenek. A középkorhoz hasonlóan, napjainkban újra kiemelkedő szerephez jutnak a különböző történelmi jelképek, ismét igény mutatkozik, hogy egy-egy várost, társadalmi csoportot vagy akár civil szervezetet is a rá jellemző zászló szimbolizálja.

Dr. Földesi Ferenc nyugállományú honvéd ezredes, helytörténész Veszprém város címerének kutatása kapcsán javasolta, hogy Veszprém Város Önkormányzata történelmi zászlók mintájára készíttesse el a város zászlaját. Ennek az elképzelésnek a kivitelezését a veszprémi Laczkó Dezső Múzeum restaurátor munkatársai vállalták el. Rainer Pál, a múzeum történésze hívta fel a figyelmet egy, a budapesti Hadtörténelmi Intézet és Múzeumban (HIM) az 1930-as évek óta őrzött zászlóra, ami városunk címeralakját ábrázolja, pontosabban város címerében szereplő lovas katonát, címerpajzs nélkül. „Azt, hogy milyen körülmények között került a gyűjteményükbe, nem lehet tudni, mert a vonatkozó leltárkönyvek elpusztultak a II. világháborúban.”¹

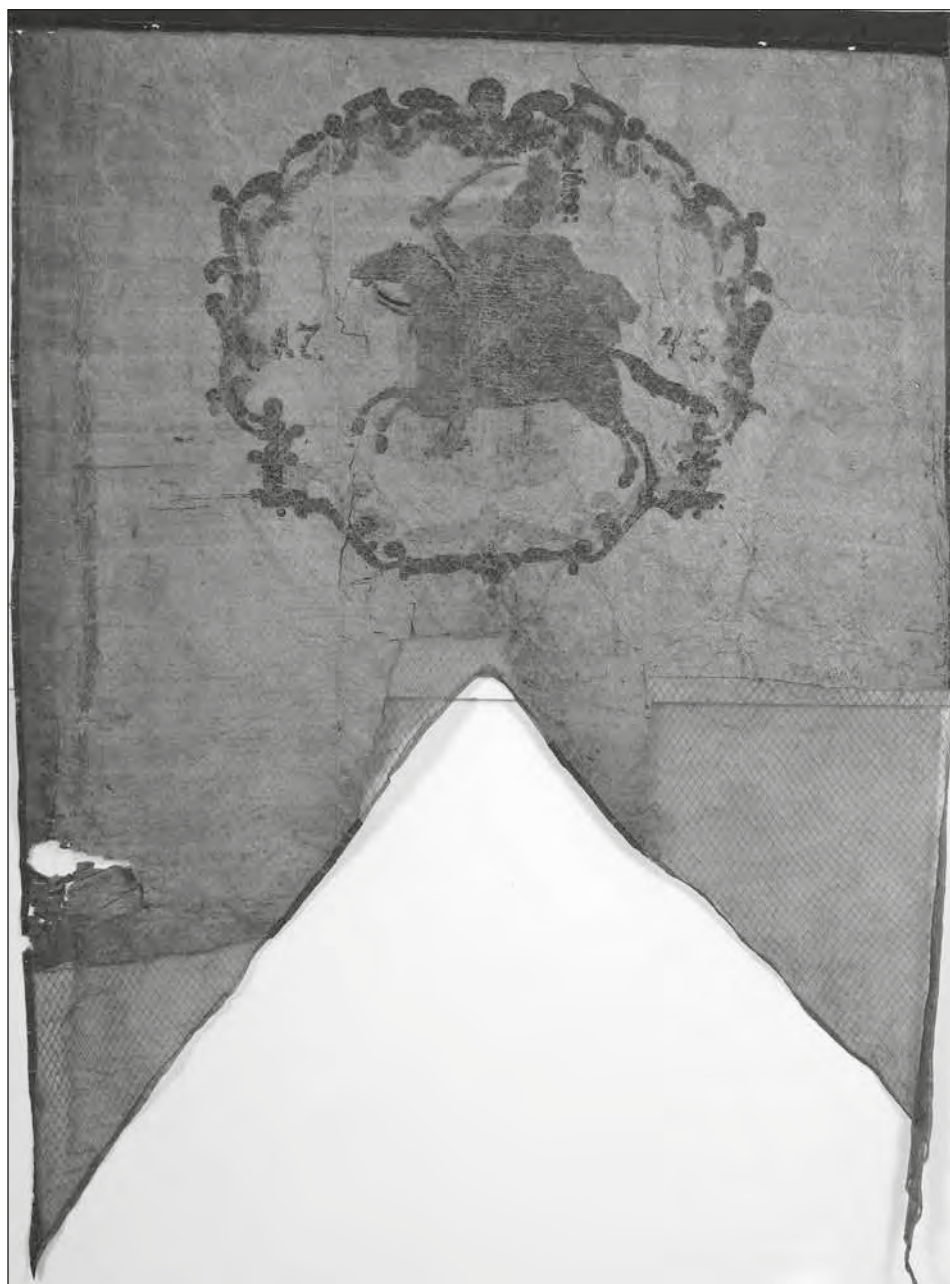
Az említett zászló fecskefark alakú, egylapos, mindkét oldalán festett. Mérete: 140x180 cm. A készítés ideje 1745, amely a „WESZ.VÁRO:” felirattal együtt olvasható a zászlón. Egyik oldalán a koronás magyar címer, a másikon a város címeralakja: „kivont karddal vágató, vörös öltözetű lovas látható.”² Mindkét ábrát arany színű leveles, indás girland fogja körbe. Veszprém város címeralakja „a páncélos lovasvitéz hangsúlyozza, hogy a város élete ritkán volt békés.”³

„A zászlót Veszprém városa készítette 1745-ben Mária Terézia idejében, talán egy, az osztrák örökösödési háborúban (1741–1748) részt vevő veszprémi bandérium számára.”⁴

„Az osztrák örökösödési háborúban Mária Terézia fordult először a nemességhez. A királyi végzés jóváhagyta, hogy a ruházat és a felszerelés dolgában a várme-

Az 1745-ben készült zászló a koronás magyar címerrel. Fotó: Földesi

A zászló másik oldalán Veszprém város címeralakja látható. Fotó: Földesi

gyék maguk rendelkezzenek.”⁵ Valószínűleg a veszprémi zászló készítettése is ezen feladatok közé tartozott. A zászló naiv stílusa, elnagyoltsága arra enged következtetni, hogy gyorsan kellett elkészíteni. Valamint erre utal az is, hogy a két oldalon a girland nem egyforma méretű, pedig a festő úgy is elkészíthette volna, hogy a girlandok fedjék egymást, így nem ütött volna át a festék a másik oldalra.

A zászlóknak eredetileg hadászati, katonai rendeltetése volt, hiszen a katonák a zászlóra esküdtek fel, tisztelték, és védelmezték. „A középkori magyar hadviselés – a lovagok sisakja, pajzsa, fegyverzete és zászlaja – nem tér el a nyugati mintától.”⁶ Hazánkban a 12 században már egyes arisztokrata családok birtokoltak családi címerrel díszített zászlót, valamint voltak királyi, fejedelmi zászlóink is.

A zászló ajándékozás a történelem során mindig kitüntetető megtiszteltetés volt. A zászlóábrázolásoknak tehát, mind művészi, mind reprezentatív igényeknek meg kellett felelni. A címerfestőknek ismerniük kellett a heraldika szabályait, valamint a figurális ábrázolások komoly művészi tudást igényeltek. Az első művészeti céhek a 15. század elején alakultak, de még a 17. században sem volt éles határvonal a dekorációs és a művészi feladatok között. A címer- és zászlófestés azonban nem tartozott alapjában véve a művészeti feladatok közé, de mivel nem is határolódtak el, így egy-egy zászló megrendeléssel elsősorban a helyi mesteremberekhez, illetve céhekhez fordultak. A középkori céheken belül szorosan összekapcsolódtak a különböző festői feladatok. A festőket képíróknak nevezték, amely magába foglalta az arcképfestőket és a címerfestőket is. A 18. század végén kezdik csak el használni a festő, festőművész elnevezést.

A korabeli zászlót csupán szemrevételezni volt lehetőségünk, valamint fotókat készíthettünk.

Megfigyeléseinket összegezve elmondhatjuk, hogy rendkívül rossz állapotú.

A festett zászlókon minden esetben kisebb-nagyobb mértékben a festékréteg töredezettségét figyelhetjük meg. Ez a festékréteg és a hordozóanyag eltérő tulajdonságainak és mozgásának következménye. A selyemre való festésre a legalkalmasabb az alapozás nélküli, vékony rétegben felvitt, beszívódó olajfesték. Előnye, hogy közvetlenül kötődik, tökéletesen rögződik a textil rostjaihoz, és a zászló mozgását, lobogását nem akadályozza, az anyag sem törik meg. De ez csak rövidtávú előnyt jelent, mert a savas kötőanyag (olaj, gyanta) idővel tönkreteszi az alatta lévő textilt, annak elemi szálait. A festékréteg ezáltal kiszárad, megkeményedik, berepedezik, majd leperreg. A zászló használata, mindennemű szakszerűtlen mozgatása, ill. maga az anyag természetes mozgása, amely a páratartalom változásait igyekszik követni tovább fokozza a károsodásokat.

Esetünkben ennek a folyamatnak szinte a végkifejletét figyelhetjük meg igen súlyos mértékben. A festékréteg oly mértékben károsodott, nagy része lepergett, hogy a zászlón lévő ábrák, főleg a részletek értelmezhetetlenné váltak. Nagyrészt a

körvonalak láthatóak csak, például az egyik oldalán, a korona ábrázolásnak szinte csak a lenyomata maradt meg, és a másik oldala ennél is reménytelenebb állapotba került. A fotók áttanulmányozása után is elmondható, hogy a hiányos díszítményekről kevés információ szerezhető.

Az alapszövet a szemrevételezés, illetve feljegyzések⁷ alapján selyemdamaszt. A damaszt, amely elnevezését a szíriai Damaszkusz városról kapta, eredetileg egyszínű, gazdag mintázattal szövött textília. Anyaga lehet len-, gyapjú-, pamut-, műselyem-, vagy selyemfonal. A mintázatot az adja, hogy a különböző szövémódokat váltakoztatják a motívumnak megfelelően, így az a kötésmódok különböző fénytörése által válik láthatóvá. Ezek a kötésmódok az atlasz-, a sávoly- és a vászonkötés.

A zászlót három darabból szabták. Ez másodlagos felhasználásra utalhat, alátámasztva feltételezésünket, hogy a zászlót sietősen kellett elkészíteni.

A zászlóselyem az idők folyamán nagymértékben meggyengült, töredezett és hiányossá vált, valamint olyannyira kifakult, hogy teljesen elveszítette eredeti színét.

Az elmúlt évtizedek során többször javították, feltehetően a múlt század első felében múzeumi körülmények között konzerválták. A zászló megerősítéséhez alkalmazott ún. hálós technika – amely mára már elavult –, az egész zászlót lefedi és ugyancsak akadályozza az ábrák értelmezését.

A zászló rossz állapota következtében rendelkezésünkre álló minimális információ, valamint az anyag- és készítés technikai vizsgálatok hiánya miatt a zászlóról készíthető nemes másolat lehetőségét elvetettük, és a még megmaradt festett részletek alapján feltételezhető egykori ép állapot rekonstruálására törekedtünk.

A zászlónak elsőként azt a változatát készítettük el, amely a jelenlegi állapotnak leginkább megfelel. Az alapszövet esetében atlasz kötésű selyemszövetet választottunk. Mintázata azonban az általunk választott textíliának nincs, mivel a korabeli anyagnak (amely feltehetően a 17–18. században készülhetett), mintakincse a barokk korra jellemző gazdag növényi ornamentika. Ma már ilyen típusú szövet Magyarországon nem szerezhető be, hosszas kutatás után sem találtunk hasonlót. Külföldön (pl. Franciaországban) a pontos kötés- és mintázat rajz alapján lehetséges lenne legyártatni a szövetet, de ennek igen magas az anyagi vonzata.

A festett képeknél az ábrázolások értelmezhetőségére törekedtünk, csak a látható részeket bemutatva. Először a zászló ábráinak rajza készült el, számítógépes grafikával, fotók alapján. A rajzokat ezután az előzőleg lemért eredeti méretben kellett kinyomtatni, majd ezeket az áttetsző selyem alá helyezve át lehetett másolni.

A lovaskatona⁸ és a korona festésénél is analógiákra volt szükség, például a korona ábrázolások igen sokfélék, gyakran leegyszerűsítettek, stilizáltak. Ezek közül igyekeztünk a leginkább hasonlót alapul venni.

A festés az eredeti technikával, azaz alapozás nélkül, közvetlenül a textíliára olajfestékkel készült.

A legrégebbi hiteles korona ábrázolás a müncheni Fugger krónikából, 1555

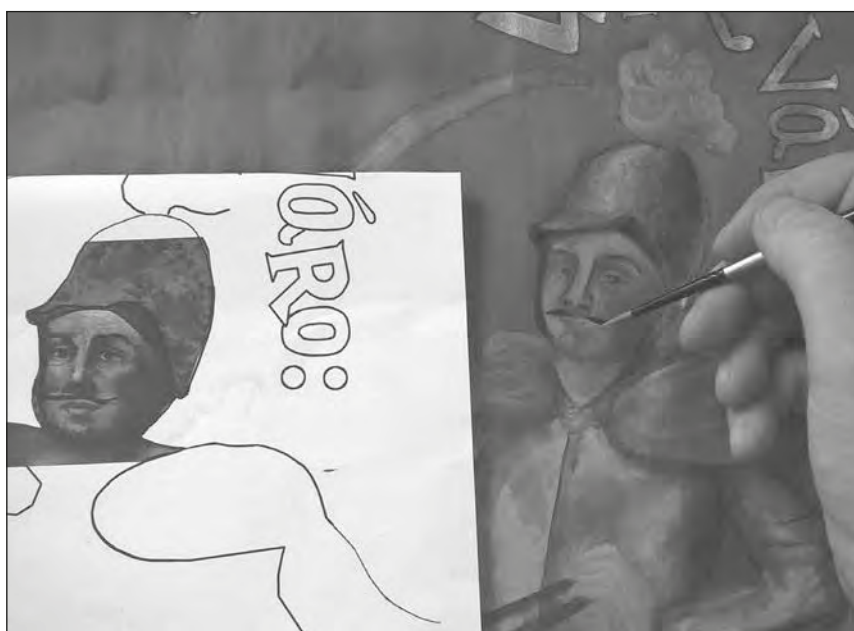
Magyarország szent angyali és apostoli koronája Wolfgang Kilian 1613-ban készült rézmetszete alapján

A rekonstrukció oly módon eltér az eredetitől, hogy a két festmény két külön selyemlapra készült, részben esztétikai megfontolások alapján, például, hogy a festék ne üssön át a másik oldalra, részben azért, mert a rendelkezésünkre álló anyag sokkal vékonyabb, áttetszőbb, mint az eredeti, így a kettő együtt adja ki a megfelelő vastagságot. A selyem zászlólapok összeállítását Juhász Andrea textilrestaurátor végezte, kézi varrással, óvatosan még az ábrák mentén is összeerősítve, hogy a zászló rétegei együtt mozogjanak.

Alapanyagnak a fellelhető selymek csekély választékából a zászló általunk feltételezett eredeti színével leginkább harmonizáló árnyalatot próbáltuk kiválasztani, de a zászló alapszínével, hangulatával mégsem voltunk elégedettek. Így más, az eredeti technikának és anyagnak talán kevésbé megfelelő, de összhatásában és megjelenésében, szabad szemmel mégis a korabeli zászlót jobban idéző újabb rekonstrukció elkészítéséről döntöttünk. Ehhez felhasz-

Az arany girland festése olajjal. Fotó: Cziráki V.

A lovas katona arcának festése rekonstruált grafika segítségével. Fotó: Cziráki V.

A zászlólapok ideiglenes lesúlyozása az összevarrás közben. Fotó: Juhász A.

náltuk a már elkészített zászlót, különösen a festményrekonstrukciót, és készítéséből adódó tapasztalatokat.

Különböző megoldásokon gondolkodtunk, hogyan lehetne az eredeti zászló selymének rendkívül bonyolult növényi ornamentikáját imitálni, ezáltal a zászló eredeti megjelenését, látványát még inkább visszaadni. Végül a szóba jöhető megoldások közül a zászló alapszínének, valamint a motívumoknak az alapanyagra nyomtatását választottuk.

Ahhoz, hogy a mintázatot a selyemre lehessen nyomtatni számítógépes grafikai megoldással elemenként, azaz minden szirmot, levelet, apró virágot, indát külön meg kell rajzolni. Ezután a különböző motívumokat csoportosítani, majd a kialakított mintaegységeket szimmetrikusan szerkeszteni kell. A grafika készítése azért is nehéz feladat, mert olyan képek alapján kell dolgozni, amelyek megdöntve ábrázolják az alaptextíliát, mivel a minta felülről fényképezve a fotókon nem látszik.

A jelenleg látható hiányok, javítások, valamint korabeli analógiák alapján feltételezzük, hogy eredetileg a zászlót fémfonalas paszomány, esetleg arany színű festés, vagy szövet szalagból készült szegély keretezhette, az ún. fecskefarok végeit egy-egy fémfonalból készült bojt díszíthette. Lehetséges azonban, hogy ezek az ele-

*A zászló első változatának egyik oldala a magyar koronás címerrel.
Fotó: Oszkó Zs.*

A másik oldalon Veszprém város címeralakja. Fotó: Laberger Péter

mek olyan rossz állapotba kerültek, hogy a későbbi javítások során már nem tudták megmenteni, illetve a bojtok elveszhettek. Eldöntendő kérdés, hogy legalább arany-színű szegély kerüljön-e a végleges zászlóra.

Az első rekonstrukció elkészülte után az eredeti zászlót sikerült újra tanulmányozni, így néhány apróbb módosításra még sor kerül. A zászló végső verziójának készítése, a nyomdatechnikai munkálatok jelenleg is folyamatban vannak, megtekinthető ez év októberétől lesz.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Lakiné dr. Tóth Ilona: A zászlófestészet kialakulása Magyarországon és a festett zászlók restaurálási problémái, Műtárgyvédelem 21., Magyar Nemzeti Múzeum, 1992.
- Kerekes Zoltán: Az Országos Hadtörténeti Múzeum zászlógyűjteménye, Országos Hadtörténeti Múzeum Értesítője 1., Budapest, 1971.
- Mátéfy Györk: Zászlók, konzerválásuk és restaurálásuk, ISIS, Erdélyi Magyar Restaurátor Füzetek, 1., Haáz Rezső Alapítvány, Székelyudvarhely, 2001.
- E. Nagy Katalin–Kralovánszky Mária–Mátéfy Györk–Járó Márta: Textiltechnikák, MNM, 1993.
- Markowsky, B: Europäische Seidengewebe, Köln, 1976.

Mátéfy Györk–Novák Irma: A textilkészítés története, nyersanyagai, eszközei és módszerei, MKE Restaurátorképző Intézete, MNM, 2007.

Voít Pál: Régiségek könyve, Gondolat Kiadó, Budapest, 1983.

JEGYZETEK

¹ Rainer Pál közlése alapján.

² Kerekes Zoltán: Az Országos Hadtörténeti Múzeum zászlógyűjteménye, Országos Hadtörténeti Múzeum Értesítője 1., Budapest, 1971. p. 81.

³ <http://www.nemzetijelkepek.hu/onkormanyzat-veszprem.shtml>

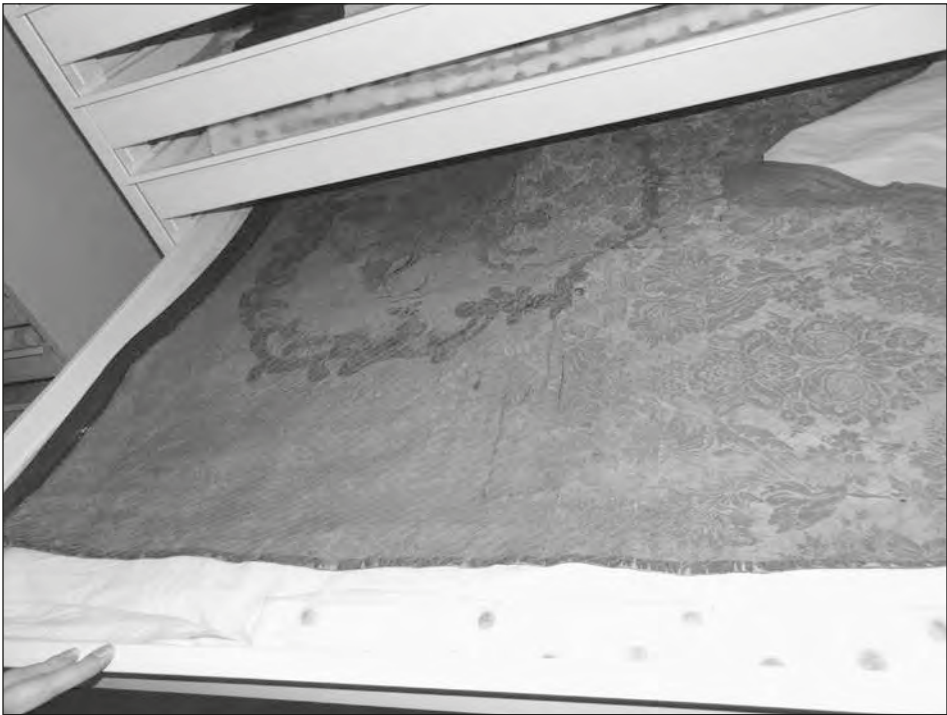
⁴ Rainer Pál közlése alapján.

⁵ Lakiné dr. Tóth Ilona: A zászlófestészet kialakulása Magyarországon és a festett zászlók restaurálási problémái, Műtárgyvédelem 21., Magyar Nemzeti Múzeum, 1992. p. 87.

⁶ Lakiné dr. Tóth Ilona: A zászlófestészet kialakulása Magyarországon és a festett zászlók restaurálási problémái, Műtárgyvédelem 21., Magyar Nemzeti Múzeum, 1992. p. 85.

⁷ Kerekes Zoltán: Az Országos Hadtörténeti Múzeum zászlógyűjteménye, Országos Hadtörténeti Múzeum Értesítője 1., Budapest, 1971. p. 81.

⁸ Nagy segítséget jelentett Kovács S. Tibor: Huszárfevverek a 15–17. században, Martin Opitz Kiadó, Budapest, 2010 könyve, valamint dr. Földesi Ferenc tanácsai.

A zászló mintázata oldalról fényképezve. Fotó: Cziráki V.

MELLÉKLET

PECSÉTTYOMÓK és LENYOMATAI

*Sigil[l]um civitatis Wesprimiensis, Veszprém város „nagyobb” pecsétje.
LDM néprajzi gyűjtemény, 53.32.42*

*Sigillum civitatis Weszprim, Veszprém város „kisebbik” pecsétje.
LDM néprajzi gyűjtemény, 53.32.25*

*Sigillum nobilitatis Weszprim 1789. A nemesi közösség pecsétje.
LDM néprajzi gyűjtemény, 53.32.26*

*Veszprém r. t. város 1902-ben megújított pecsétje.
LDM iparművészeti gyűjtemény, 63.107.1*

EGYÉB VÁROSI PECSÉTNYOMÓK ÉS LENYOMATOK

*Veszprém város községe pecsétje. Használata 1859-től igazolt.
LDM néprajzi gyűjtemény, 53.32.27*

*Veszprém város feliratú gyenge minőségű pecsétnyomók. Használatukra
nem találtam bizonyítékot. LDM néprajzi gyűjtemény, 53.32.23., 53.32.24*

Veszprém város feliratú gyenge minőségű pecsétnyomók. Használatukra nem találtam bizonyítékot. LDM néprajzi gyűjtemény, 53.32.23., 53.32.24

*Veszprém város Törvényszéke. Használatban volt 1859-től.
LDM iparművészeti gyűjtemény, 63.106.1*

Város rendőri hivatal Veszprémben. Használatban volt 1859-től.
LDM iparművészeti gyűjtemény, 63.106.2

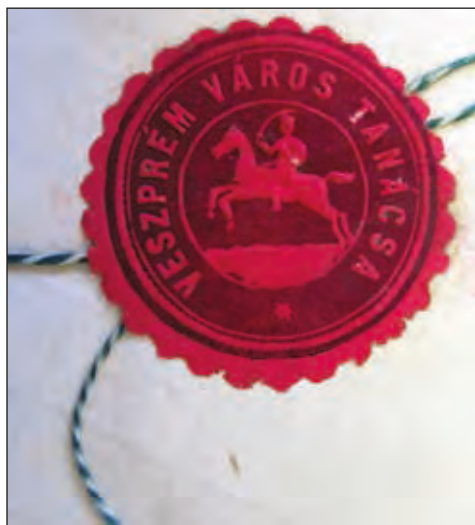
A Veszprémi Honvédségélyező Bizottmány pecsétje. Használatban volt 1861-től.
LDM iparművészeti gyűjtemény, 63.64.1

*Veszprém város adópénztára és
Veszprém város Árvaszékének elnöke. Használatban volt 1859-től. LDM Ltsz:
97/906, Használaton kívüli pecsétek és bélyegzők lenyomatai, 1.*

*Veszprém város Árvaszéke és Veszprém város hatósága.
Használatban volt 1859-től (nedves pecsét). LDM Ltsz: 97/906*

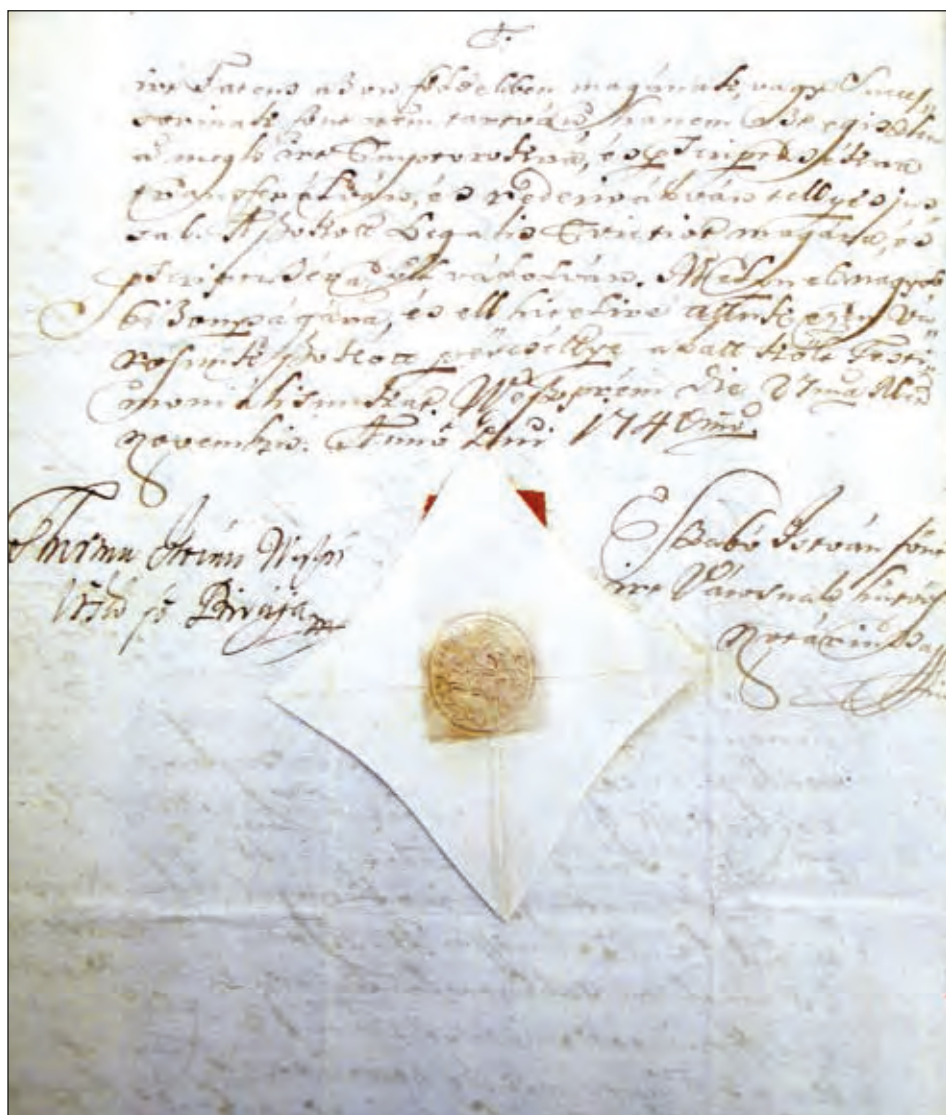

Veszprém R. T. város számvevőisége.

*Veszprém vármegye Veszprém rend. tan.
Város Rendőrkapitány 1902
(nedves pecsét).*

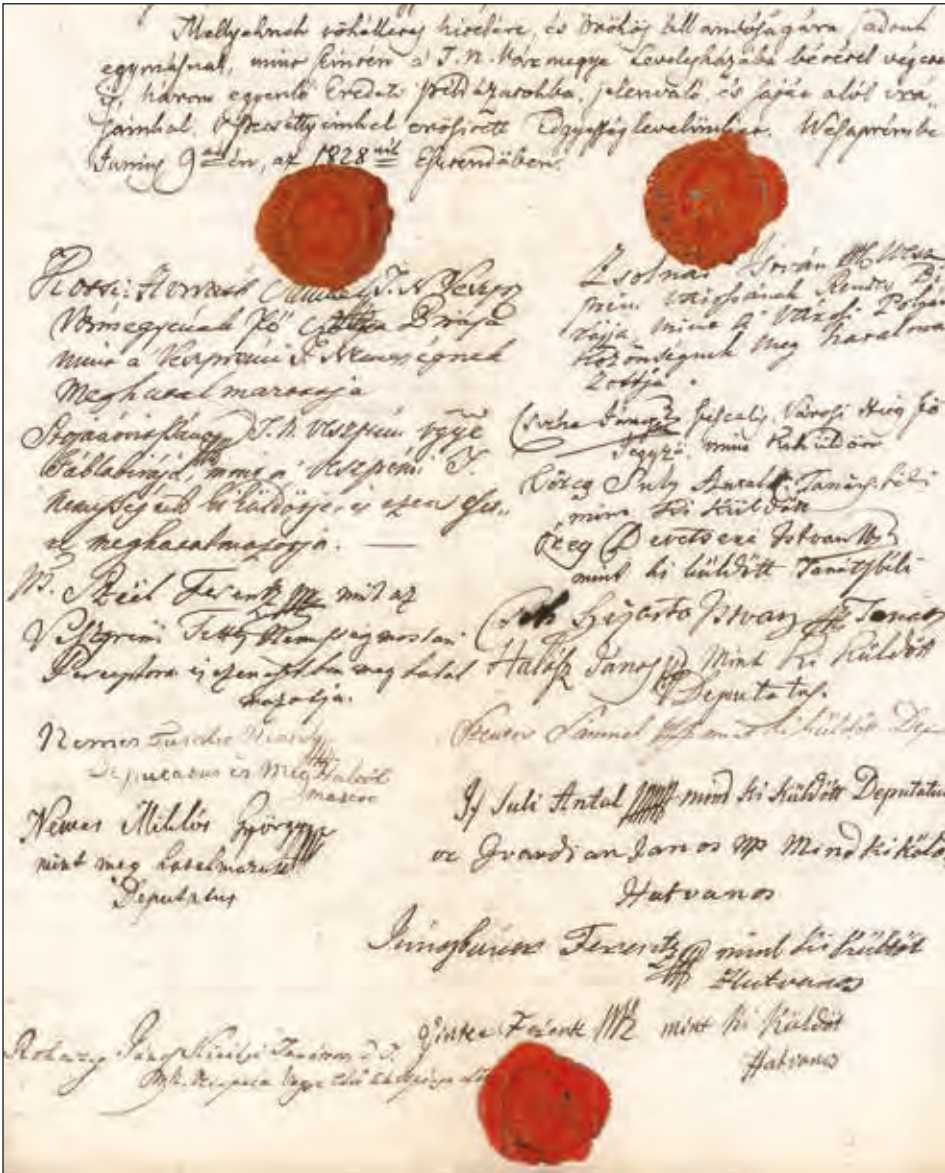
Veszprém város Tanácsa (záró címke).

*LDM Ltsz: 97/906, Használaton kívüli
pecsétek és bélyegzők lenyomatai, 1.*

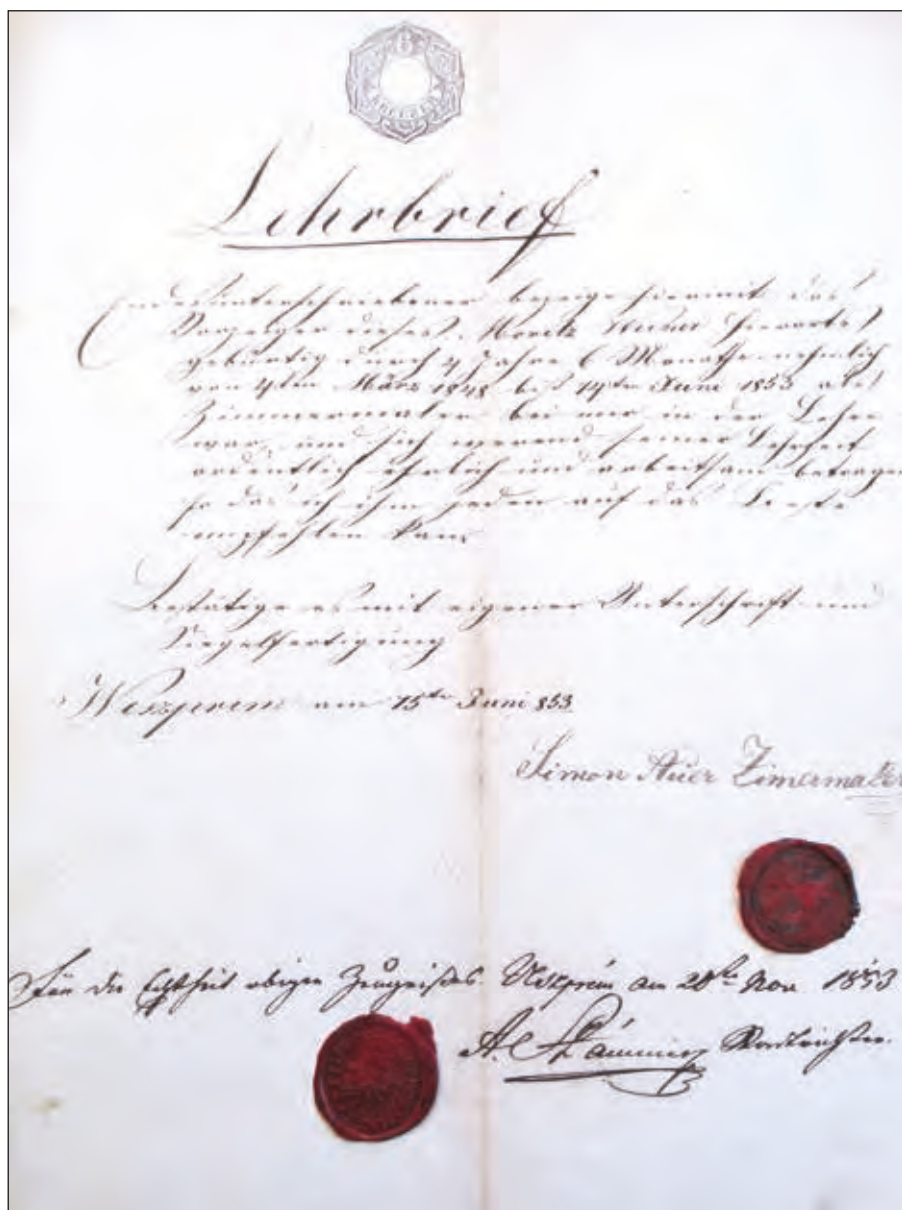
Adásvételi szerződés utolsó oldala, Thorma István bíró aláírásával és a kisebbik pecséttel, 1740. 11. 27.

VeML V.102.c. 1.d.

A városi nemesség és a polgárság szerződésének 2. oldala a Fecskendőház és Tűztorony építésének elszámolásáról.

A nemesség részéről Kocsi Horváth Sámuel, a polgárság részéről Zsolnai István aláírásával és pecsétjével. VeML V.121.1.d.

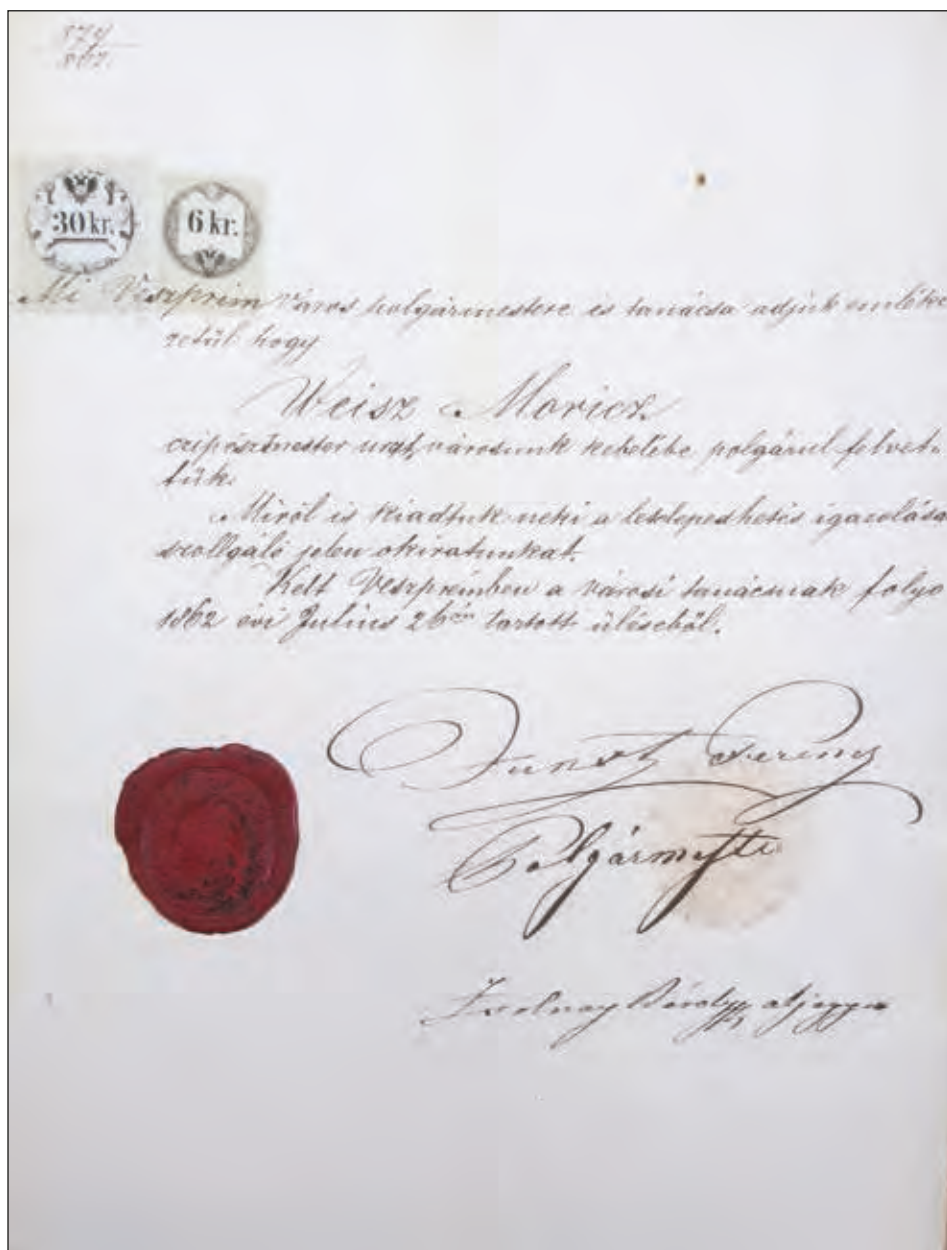

Szabaduló levél Weiner Mórítz részére, aki 1848. 3. 4 és 1853. 6. 14. között Veszprémben Auer Simon szobafestőnél tanult. Szammer Alajos bíró aláírásával és a kisebbik pecséttel, valamint Auer Simon mester bélyegzőjével, 1853.6.15. VeML V.102.b. 51.d.

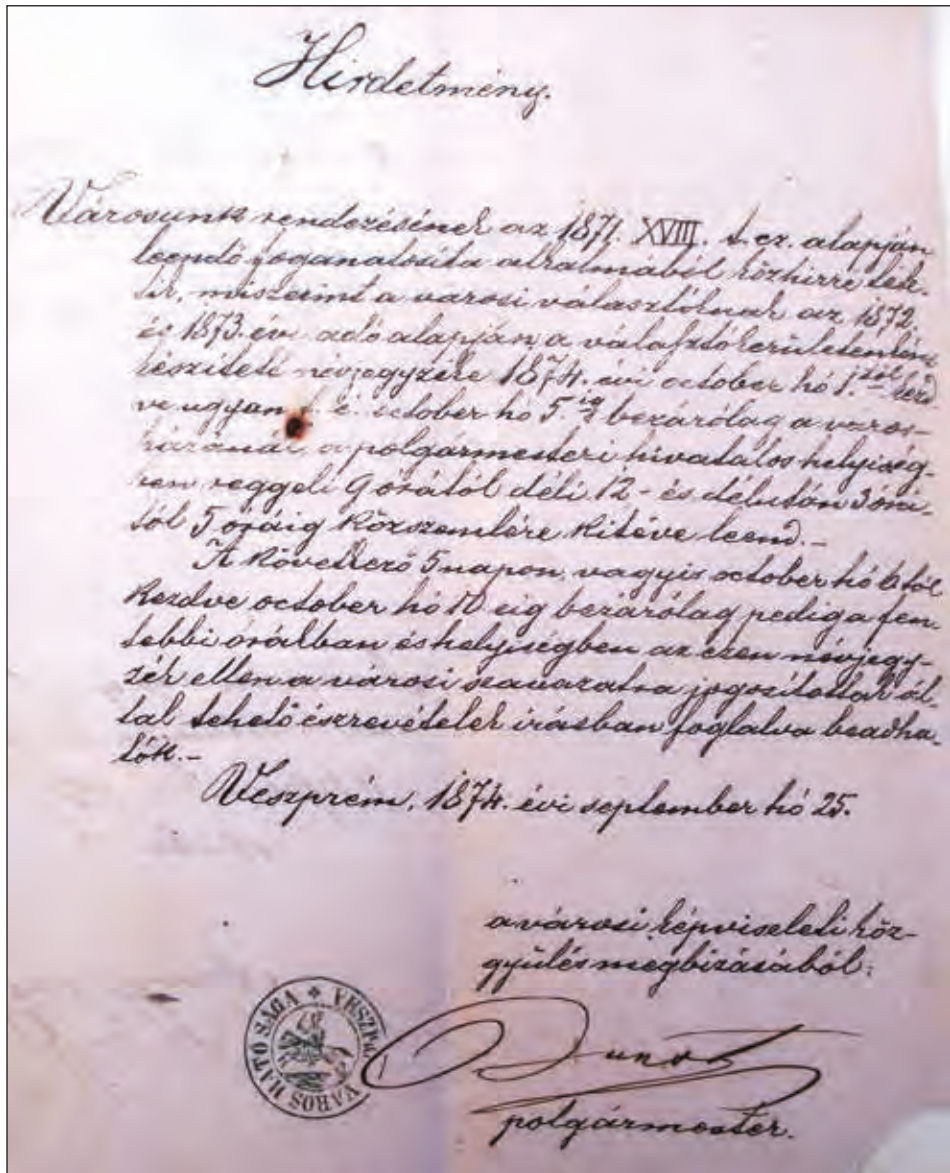
Tanúsítvány arról, hogy özv. Erdőssy Jánosné az adót megfizette. Ferenczy György bíró aláírásával és a Veszprém város községe nedvespecséttel, 1858.

VeML V.145. 1.d.

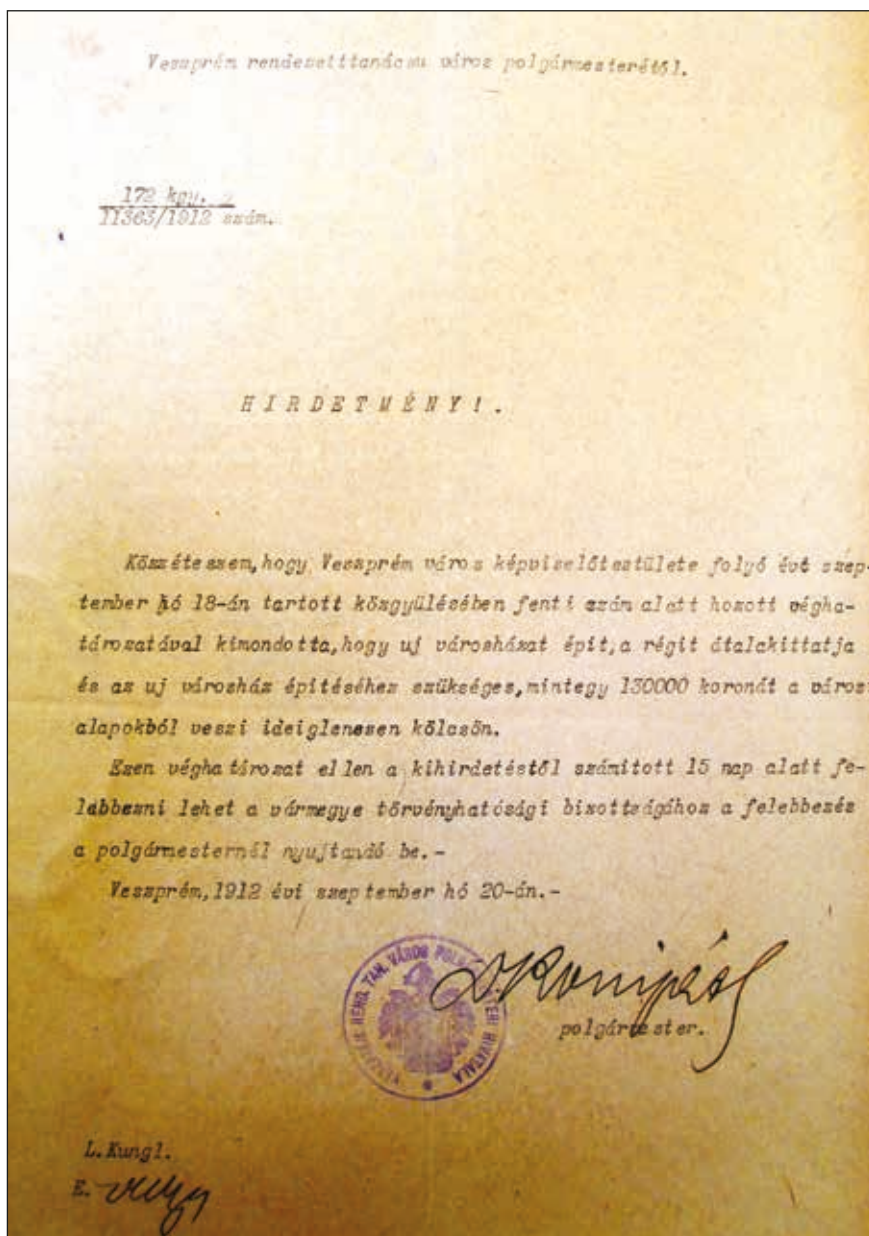
Dunst Ferenc bíró igazolása arról, hogy Weiss Móricot a városi polgárok közé felvették. A város nagyobbik pecsétjével, 1862.7.26.

VeML V.102.b. 52.d.

Hirdetmény az 1874. évi választói névjegyzék kihelyezéséről,
 Dunszt Ferenc polgármester aláírásával és pecséttel, 1874.9.25.

VeML V.141.f. 1.d.

Komjáthy László polgármester által aláírt hirdetmény arról, hogy a város hitelt vesz fel az új városháza építésére. Aláírásával és a címeres pecséttel, 1912.9.20. VeML V.173.b. 29.d.

V e s z p r é m , r . t . v á r o s p o l g á r m e s t e r é t ő l . -

3571/1919szám.

HATÓSÁGI BIZONYÍTVÁNY !

V e s z p r é m r e n d e z e t t t a n a c s a v a r o s h a t ó s á g a n e v é b e n a m e g e j t e t t n y o m o s á s a l a p j á n b i z o n y í t o m , h o g y K o t o r k ö z s e g b e n Zala m. 1886 évben született W e b e r F e r e n c a 1913 évi április havától Veszprémben tartózkodó állami mértékhatósági és Veszprémben 1890 évben született P é t i S z i l v e s t e r t a k a r é k p é n t á r i t i z s t o i s e l ő , k i f o g á s t a l a n m a g a v i s e l e t ű k n a g y k o r u a k é s m e g b i s h a t ó k . -

V e s z p r é m , 1919. évi február hó 28-án.

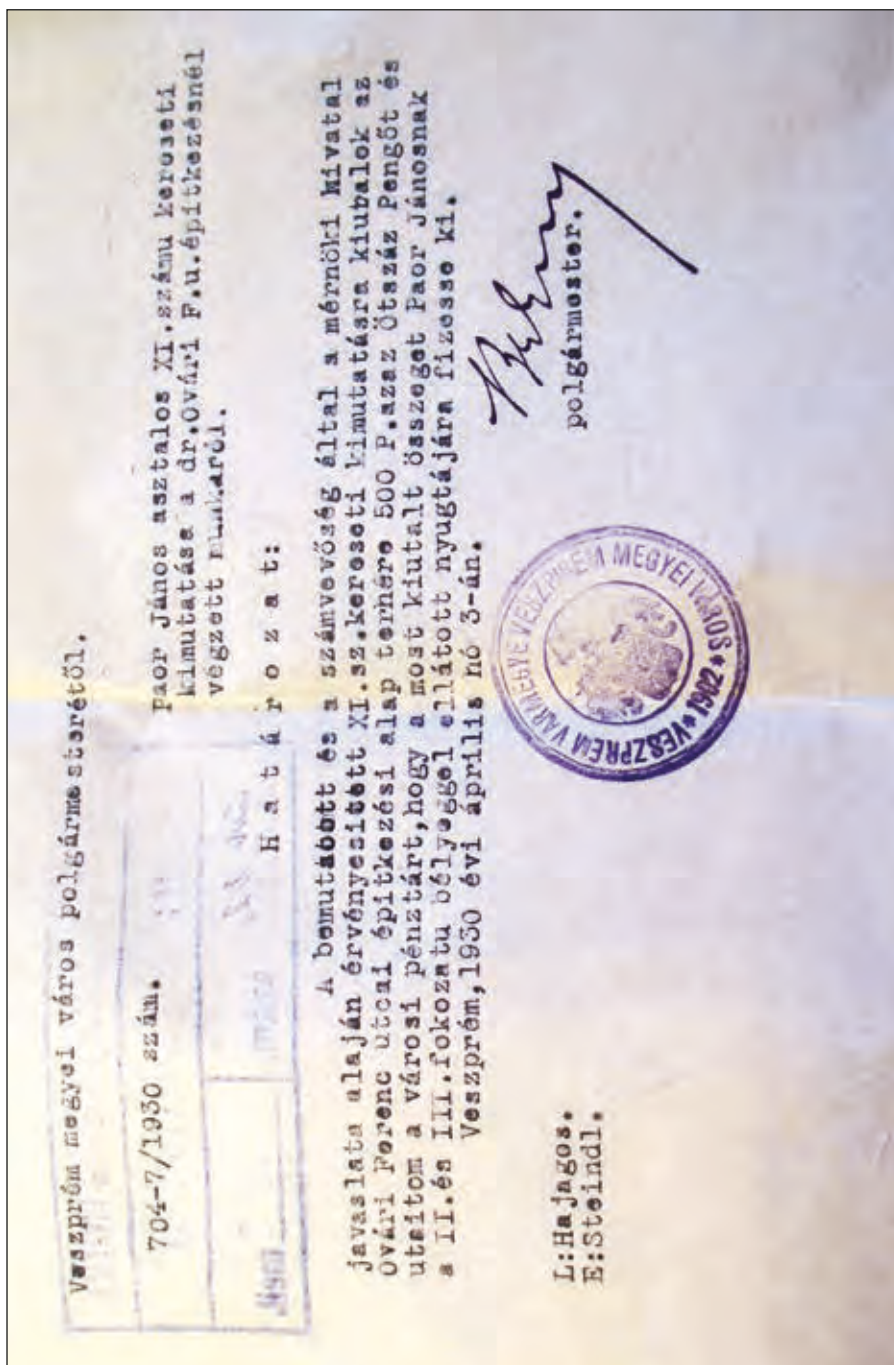
VESZPRÉM VÁROS
TÁRSASÁG

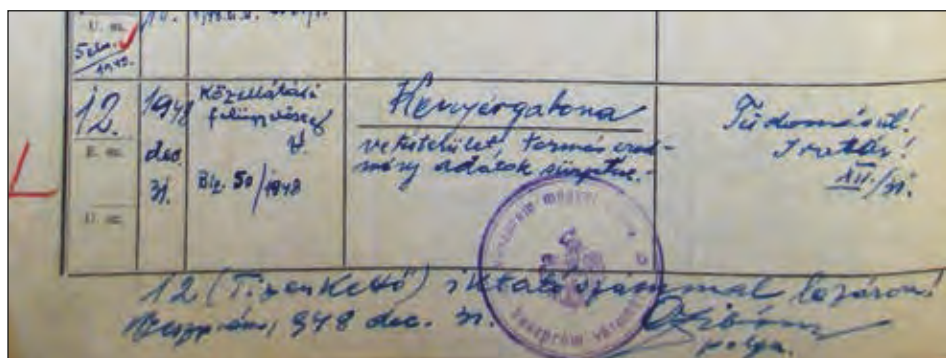
L. Komjáthy
polgármester.

Komjáthy László polgármester által aláírt hatósági bizonyítvány Weber Ferenc részére a város pecsétjével és a címeres illetékbélyeggel, 1919.

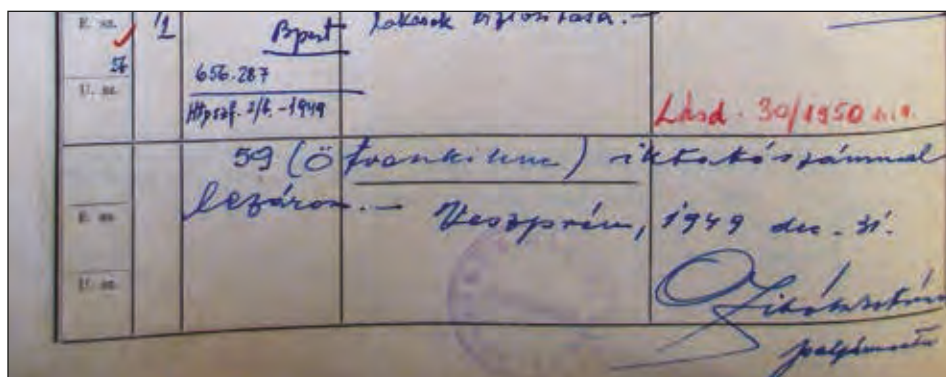
VeML 173.b. 3509/1919

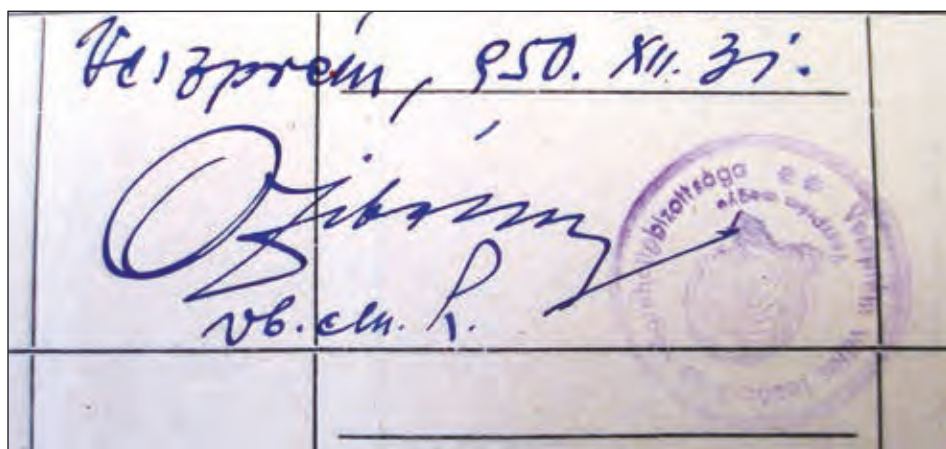
Határozat 500 pengő kifizetésére, Berki Károly polgármester aláírásával és pecséttel, 1930. VeML V.177. 28.d.

Postakönyv zárása a város címeres pecsétjével, 1948. VeML V.173.a. 2.t.

Postakönyv zárása a város címer nélküli pecsétjével, 1949. VeML V.173.a. 2.t.

Postakönyv zárása az új („Rákosi”) államcímerrel, 1950. VeML V.173.a. 2.t.

CÍMEREK ÉS CÍMERTERVEK

*Veszprém város javaslata
az új címerére 1902-ben.
MNL V. 5. 79. d.*

*Veszprém város javaslata
az új címerére 1902-ben.
MNL V. 5. 79. d.*

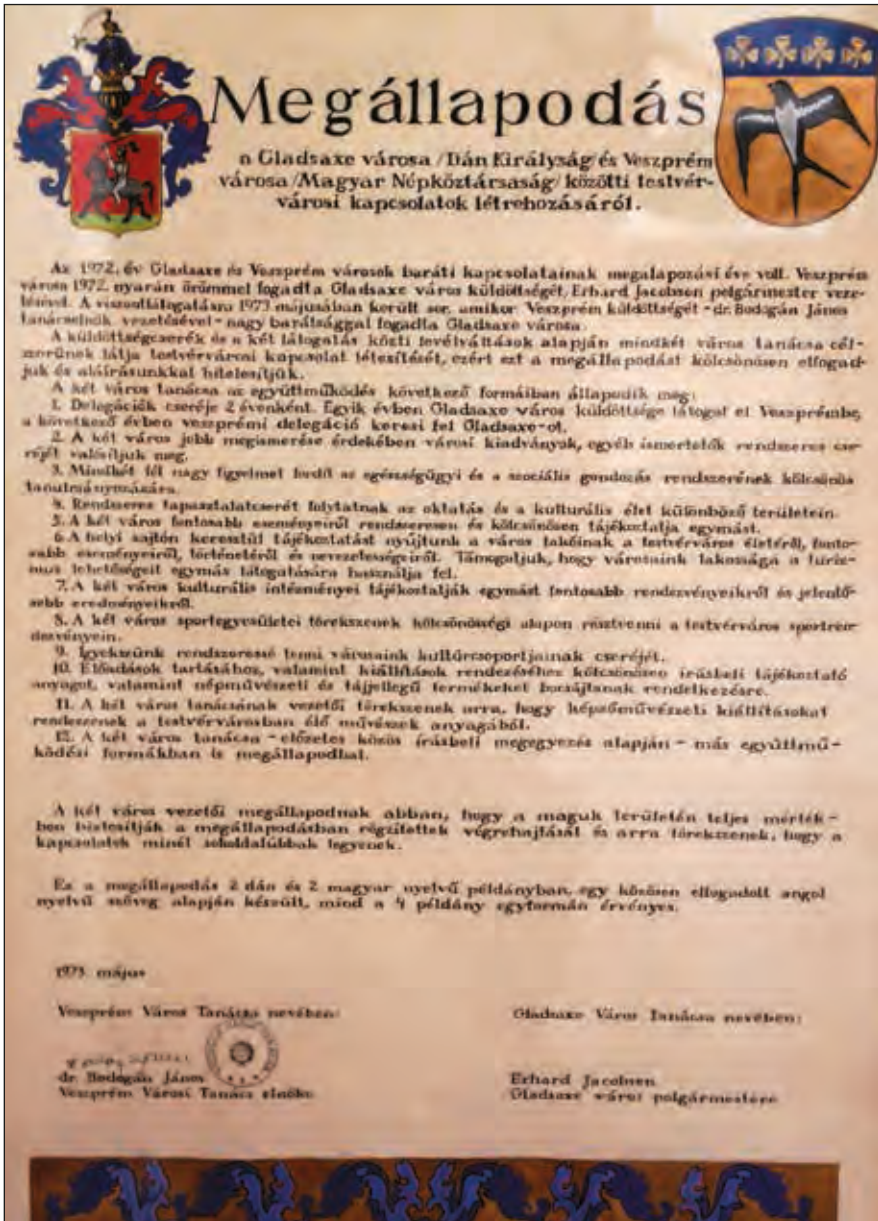

*1974 Veszprém 1974-ben elfogadott
címere a „vörös csillag”-gal*

Veszprém MVJ címere. <http://www.nemzetijelkepek.hu/onkormanyzat-veszprem.shtml>

OKLEVELEK A VÁROS CÍMERÉVEL

*Gladsaxe és Veszprém között testvérvárosi kapcsolatot igazoló oklevél
még az 1906-os városi címerrel*

Ottignies_1990 1990 1990.5.26 Ottignies-louvain-la-Neuve és Veszprém közötti testvérvárosi kapcsolatot igazoló oklevél már a régi-új címerrel

JELVÉNYEK

*Veszprém városért
kitüntetés a „csillagos”
címerrel.
Magángyűjtemény*

*Veszprémi hetek jelvény a tűztoronnyal
és a város címerével. LDM 83.3.27*

*Kitűző Veszprém város
címerével. LDM 82.4.135*

*Veszprém város címere, valamint István és Gizella
emlékplakett. LDM 93.7.1, 93.7.2*

A CÍMER KÖZTÉRI ÁBRÁZOLÁSA

*A Csekovszky terrakotta fríz részlete a „Húszemeletes”-en, rajta a város „csillagos” címerével.
Fotó: Földesi*

*Városi címer az Ipartestület (Fecskendőház) székházán.
Fotó: Földesi*

*Veszprém Aréna a címerrel a 2008. évi megnyitáskor.
Fotó: Földesi*

BÉLYEGEK – DÍSZTÁRGYAK

Elsőnapí bélyegzés a 20 Ft címletű, Veszprémet ábrázoló borítékon. Magántulajdonban (Földesi F.)

*Helyhatósági adó- és illetékbélyegek (1) SZÜCS 2007., 249. o.
Helyhatósági adó- és illetékbélyegek (2) SZÜCS 2007., 249. o.*

Herendi hamutál az 1920-as évekből, Veszprém címerével Magántulajdonban (Bíróné Gróf Ildikó)

Veszprém címeres herendi gyufa és cigarettatartó az 1960-as évek elejéről Magántulajdonban (Dr. Csiszár Miklós)

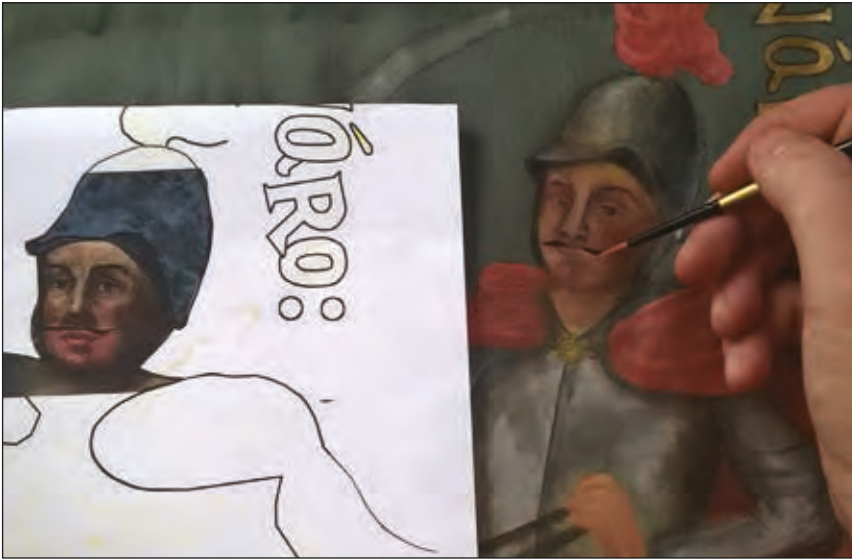
AZ 1745-BEN KÉSZÜLT VESZPRÉMI ZÁSZLÓ REKONSTRUÁLÁSA

Az 1745-ben készült zászló a koronás magyar címerrel. Fotó: Földesi

A zászló másik oldalán Veszprém város címeralakja látható a készítés dátumával (1745). Fotó: Földesi

*A lovas katona arcának festése rekonstruált grafika segítségével.
Fotó: Cziráki Veronika*

Veszprém város címeralakja a rekonstruált zászlón. Fotó: Cziráki Veronika

A Laczkó Dezső Múzeumban 2015-ben rekonstruált 1745-ös veszprémi zászló koronás magyar címeres oldala. Fotó: Cziráki Veronika

A Laczkó Dezső Múzeumban 2015-ben rekonstruált 1745-ös dátummal ellátott Veszprém városa feliratú zászló városi címeres oldala. Fotó: Cziráki Veronika

